

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur:

G.C. Stapel,

de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,

Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,

van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,

Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

J. Freriks,

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,

Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

H.J.J. Hoppen,

Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant.

2. Beeld en Geluid:

Contactpersoon: J. Freriks

Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant.

8. Natuur en Milieu

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Munnikenhof 17,
8141 GL Heino, tel. 05729 - 1505

Redactie:

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

M.H. Stavorus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

F. Hageman - Zielman, Vlamincckhorstweg 28,
8141 GG Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino (vormgeving)

Druk: Bredewold Wezep

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

**Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
13e jaargang - nummer 1 - maart 1993**

(red) Dit nummer van ons blad is vrijwel geheel samengesteld door leden van de werkgroep Natuur en Milieu, waarbij aan de inhoud van de artikelen grote zorg is besteed. De lezer zal een duidelijk beeld kunnen krijgen van de activiteiten van deze groep.

INHOUDSOPGAVE

- blz. 2 Terugblik - Gerrie Berends
- blz. 6 Oorsprong en ontstaan van tuinen en landschappen - Liesbeth van Spanje
- blz. 9 Kruiden in de moestuin - Sonja Nijhof
- blz. 10 Verrassing op 't Moer - Gerrie Berends en Arja Albrecht
- blz. 17 Hoe het is, hoe het was - Gerrie Berends en Arja Albrecht
- blz. 20 Sprekende foto's (21) - J.K. Pruim-Reinders
- blz. 22 De thematuinen van Allegaardje - Ans Matthijsen-Doets
- blz. 29 Over bloembollen en stinseplanten - Barbara Weller-Jenner
- blz. 30 Huismiddeltjes van mijn grootvader - Marieke Baarsma
- blz. 33 Een allegaartje van ditjes en datjes - Caj Loos
- blz. 36 Verantwoording

Terugblik

Gerrie Berends

Op 27 juni 1992 vierde 'Allegardje' zijn eerste lustrum. Maar om nu te zeggen: vieren, nee, daar hebben we als werkgroep eigenlijk niets aan gedaan.

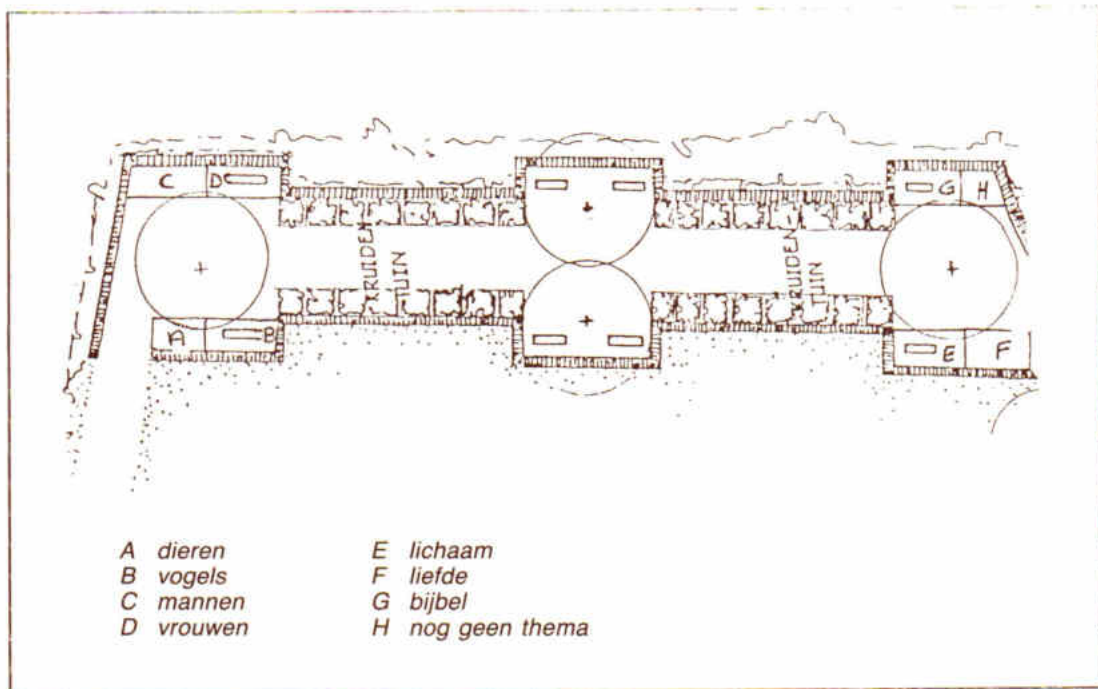
Wel kwam een idee naar voren in de geest van: zou het niet aardig zijn om ter gelegenheid van ons vijfjarig bestaan een themanummer van 'Omheining' te verzorgen? Het mooiste was geweest om het juni-nummer '92 daaraan te wijden, maar daarvoor was de tijd te kort. Het themanummer van september was al in voorbereiding en zo is het in overleg met de redactie dan dit maartnummer 1993 geworden.

Het idee was, dat elk lid van de werkgroep dat daar zin in had, een steentje zou bijdragen om zo tot een gevarieerd geheel te komen. Mij was de taak toebedeeld om de geschiedenis van 'Allegardje' uit de doeken te doen. De voorgeschiedenis is al eens aan de orde geweest, zie 'Omheining' 1988, nummer 1, blz. 15-17. Om een indruk te krijgen van hetgeen de groep de afgelopen vijf jaar gedaan heeft, behalve dan het onder-

houden van de tuin, volgt hier een min of meer chronologisch overzicht.

Op 27 juni 1987 vond de feestelijke opening plaats door burgemeester A.W.P. v.d. Berg en zijn echtgenote. Ter gelegenheid daarvan bood de Rotaryclub twee Engelse tuinbanken aan. Daarna maakten de 'Stroatklinkers', gevolgd door de genodigden, een muzikale rondgang door de tuin. Kruidenbit-

ter werd aangeboden door kruidenvrouwtjes en op het terras van The Pub kon iedereen genieten van kruidenthee met kruidige taart. Er was ook een boekje samengesteld met een overzicht van alle kruiden in de tuin met bijzonderheden.

In 1988 hebben we een tekst ingesproken bij een videofilm over de kruidentuin, gemaakt door Rein Meindersma.

Er is een informatiebord in de tuin gekomen, vervaardigd door de timmerclub voor ouderen, met geld van het Anjerfonds.

In mei is er een lezing voor leden van Omheining georganiseerd, onderwerp: 'Boerderijtuinen'.

We hebben bezoek gehad van een delegatie uit Keerbergen, waarbij de videofilm werd vertoond en een rondwandeling door de tuin werd verzorgd.

In 1989 kregen we een verbeterde, herziene druk van ons informatieboekje.

Er kwam ook weer bezoek, deze keer een groep gemeenteambtenaren uit de omgeving.

Voor de eerste keer hadden we een kraam tijdens de Pompdagen, wat leuk was om te doen en het leverde ook nog wat op.

Er werden plannen gemaakt om de zanderige hoeken van de tuin in te richten.

In 1990 zijn we vooral bezig geweest met de uitwerking van de tuinhoekplannen. Verder hebben we weer meegedaan aan de Pompdagen en particuliere tuinen bezocht in Groningen en Drente.

Eindelijk was het dan zover, dat de thematuin gerealiseerd kon worden, dat was maart 1991. Met hulp van gemeentewerken en CCW Herfte, niet te vergeten! De perken hebben als thema's o.a. gekregen: liefde, lichaam, bijbel, dieren, vogels, mannen en vrouwen; elders in dit blad leest u daar meer over.

We hielden extra werkoctenden om een

voorraad te krijgen van kruidenzout, kruiden-
azijn, geurzakjes, vlierbloesemsiroop, enz.
voor de Pompdagen.

In september werd een excursie naar de
Hortus in Haren ondernomen.

Het afgelopen jaar 1992 hebben we vooral
besteed aan het onderhoud van de tuin en
de voorbereiding van dit themanummer. In
juni werd een afscheidsetentje voor Trees
Valkenaars gekookt en gezamenlijk opgege-
ten. Zij was een aantal jaren bestuurslid en
contactpersoon van Omheining.

Omdat Trees ons helaas gaat verlaten en
ook een beetje vanwege ons eerste lustrum,
wilden we samen eten.

Om het lijden van het scheiden te verzach-
ten aten en dronken wij veel, want ons lijden
was groot.

Het

Menu-om-nooit-te-vergeten

werd gekookt door tien mensen, zonder enig
onderling vooroverleg. Het resultaat was fan-
tastisch! Waarschijnlijk is dit de enige ma-
nier om een verrassend goed diner in elkaar
te zetten.

Sonja	Zalmmousse
Arja	Pâté van gerookte vis - komkommer met kruiden Groentepâté
Ans	Kervel-dillesoep
Liesbeth	Pommes dauphinois - gevulde kipfilet
Noortje	Ragoût met rijst
Barbara	Radijssla - komkommersla met bieslookbloemetjes
Gerrie	Ananaspudding op zijn luchtigst - slagroom
Caj	Kwarkpudding - fris en fruitig
Marieke	Kastanje - schuimpjes - hazelnoot - roomtaart KOFFIE
Trees	hoefde niet te koken
Lous	Borrelhapjes
Truus/ Stien	waren onbevooroordeelde eters.

Verder werd een bezoek gebracht aan kwekerij Piet Oudolf te Hummelo en aan een kasteeltuin met doolhof in Goor.

Vaak werd ons de vraag gesteld of er belangstelling voor de kruidentuin bestaat. Oordeelt u zelf:

- * er belde een jongen van een basisschool om informatie voor zijn spreekbeurt;
- * een mevrouw vroeg, of ze St. Janskruid mocht plukken om Johannesolie te maken;
- * weer iemand anders wilde graag dat we in zijn tuin de kruiden kwamen benoemen, die hij had gekregen (moeten we in het voorjaar nog doen);

* een mevrouw uit Raalte wilde graag een stek van de scharlei;

* afgelopen zomer trof ik mensen, die een dagje aan het fietsen waren, picknickend aan in de kruidentuin; enz.

Dit zijn zo maar enkele voorbeelden. Wij zijn blij met deze belangstelling, een bewijs voor het feit, dat onze werkgroep niet voor niets bezig is.

Tenslotte: We hopen, dat ook onze inspanningen om dit nummer van 'Omheining' te verzorgen, worden gewaardeerd.

WERKDAGBOEK 1992

1e werkdag van het jaar - 14 januari 1992

Wij waren maar met zijn viertjes. Er lag veel blad, vooral van de beukeboom. In de thematuintjes veel zaailingen. Helaas hebben veel voeten de buxus vertrapt. Veel bierblikjes, jammer. En nog steeds geen prullebak. De bedden gewied. Trees haalde nog gauw een bezem.

Oorsprong en ontstaan van tuinen en landschappen

(bew.) *Liesbeth van Spanje*

De oorsprong van onze tuin moeten we zoeken bij de allervroegste landbouw. De mens begon te kweken, toen hij zijn zwervend bestaan van jagen en zoeken naar dierlijk of plantaardig voedsel opgaf en een vaste woonplaats koos. De vroegste landbouwers woonden waarschijnlijk in de buurt van Jericho in Palestina rond 8000 v. Chr. Latere sporen van boerenbedrijf zijn te vinden op verschillende plaatsen in het Midden-Oosten vanaf ongeveer 6500 v. Chr. en in Egypte vanaf 5000 v. Chr. Deze vroegste vormen van landbouw vond men rond de dorpen. Daar werd in hoofdzaak graan verbouwd. Het menu werd aangevuld met geitevles en -melk of met wilde vruchten, zoals vijgen, druiven, granaatappels, abrikozen en amandelen, afhankelijk van het klimaat en de hoogte waarop de mensen woonden.

Vanaf het begin van het tweede millennium v. Chr. zien we bij de Hettieten de tuinsteden ontstaan. Het waren gebieden waarin boeren voor de veiligheid bij elkaar waren gaan wonen. De groentetuinen en boomgaarden lagen nooit ver van de huizen en aangezien de gemiddelde boomgaard een oppervlakte van wel 80 tot 160 are had, besloegen deze nederzettingen een voor onze begrippen relatief groot gebied. De groente- en fruitteelt waren voor deze mensen kennelijk belangrijker dan die van veldgewassen.

Groentetuinen en wijngaarden waren wel twintigmaal zoveel waard als gewoon bouwland. Men kan echter pas van een tuin spreken, wanneer de schaduwgevende boom op het omheinde erf er opzettelijk wordt geplant en de natuurlijke vegetatie wordt vervangen door een keuze van voedzame planten, de voorlopers van onze groentegewassen.

Mogelijk behoorden tot dit assortiment de 'bittere kruiden' waarover in de Bijbel dikwijls gesproken wordt en die bij vleesgerechten werden gegeten: wilde sla, cichorei, zuring, paardebloem, waterkers en munt.

Uien en aromatische planten als dille en koriander werden al vroeg verbouwd.

De Grieken hadden ook wel tuinen, maar de Romeinen met hun hoogstaande beschaving hadden aan het eind van de tweede eeuw v. Chr. de landbouw, de groenteteelt en het aanleggen van siertuinen tot grote perfectie gebracht. Na eeuwen van volksverhuizingen, oorlogen, vernielingen en plunde-

ringen werd deze vorm van beschaving herontdekt in de Renaissance, 15e - 16e eeuw.

In de eeuwen daarvoor woonden de mensen daarom in en vlakbij ommuurde gemeenschappen, kloosters, burchten en kastelen. In tijden van vrede was de binnentuin een luthof, waar men aangenaam kon verpozen. In de kloostertuin werden bloemen gekweekt om de altaren te versieren. De geneeskrachtige kruiden zocht men in het wild buiten de muren. In tijden van onrust en oorlog was dit een andere zaak. Men plantte deze kruiden binnen de muren en op het kasteelterrein moest men groente verbouwen om in leven te blijven.

Kruiden waren om verschillende redenen van vitaal belang. Samen met geïmporteerde specerijen maskeerden zij in de eerste plaats de smaak van slecht geconserveerd vlees, dat vaak veel te lang werd bewaard. Onbewust moet het de mensen hebben beschermd tegen vitaminegebrek. Vlees, vis en gevogelte waren het voornaamste voedsel en werden vrijwel altijd met kruiden bereid. Een groot aantal kruiden werd als medicijn gebruikt. Sommige hielpen echt, van andere dacht men alleen maar dat ze hielpen. Op dit gebied hadden de kloosters een pioniersfunctie. Ze dienden vaak als apotheek voor de mensen in de omgeving. Siergewassen namen er een beperkte plaats in.

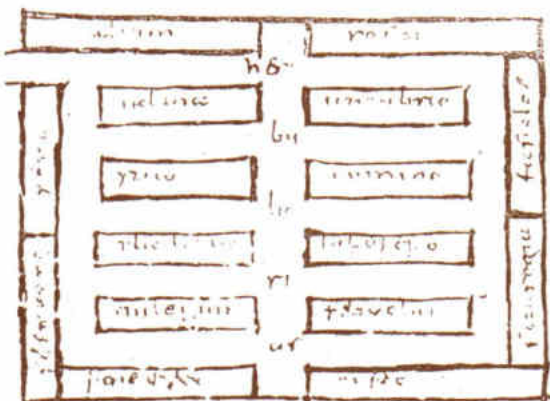
Een van de oudste bewaard gebleven ont-

werpen is de plattegrond van de kloostertuin in Sankt Gallen in Zwitserland. Dit ontwerp van een Benedictijner monnik gaf niet de feitelijke situatie ter plaatse weer, maar was eerder een schema hoe een kloostertuin er uit zou moeten zien. Zo'n tuin was meestal vierkant en werd ingesloten door de kerk en drie hoofdgebouwen. Twee elkaar kruisende paden deelden het oppervlak in vieren. De vier bedden, die zo ontstonden waren gevuld met gras, bomen, kruiden en wat bloemen. In het midden stond een boom, een fontein of lag een vijver. Er waren verder een Herbularis (medische kruidentuin), een Hortus (keukenkruidentuin) en een begraafplaats. De planten, die in Sankt Gallen voorkwamen, staan op één na allemaal op de verordening 'De Villis et Curtis', die in 812 n. Chr. op gezag van Karel de Grote werd opgesteld. Zowel in de klooster- als in de kasteeltuinen werden vele planten van deze lijst verbouwd: medicinale kruiden, kleurstof leverende planten, keukenkruiden, vruchtbomen, de laurier en de den. Uit de namen van deze laatste twee bomen kan men duidelijk concluderen, dat de lijst op Zuid Europese kennis is gebaseerd. In noordelijker streken zullen zeker andere planten, bomen en struiken zijn toegepast. Wat opvalt is het ontbreken van loofbomen en besdragende struiken zoals aalbes, zwarte bes en kruisbes.

De planten uit de verordening van Karel de Grote zijn als de meest gebruikte cultuurplanten te beschouwen. De witte lelie, de roos en de blauwe iris werden als medicinale planten gebruikt, maar men kende ze ook als sierplant.

Op het kloosterplan van Sankt Gallen worden voor de herbularis witte lelie, roos, bonen, bonekruid, vrouwenmunt, fenegriek, rozemarijn en wilde munt genoemd om op de randbedden te planten en echte salie, wijnruit, blauwe iris, watermunt, kruisemunt, komijn, lavas en venkel om op de middenbedden te kweken. De groente- en keukenkruiden, die in de moestuin werden gekweekt, waren o.a. ui, prei, selderie, koriander, dille, slaapbol, radijs, snijbiet en knoflook.

Verschillende vormen van tuingebruik zijn in

Plattegrond van de tuinen bij het klooster van Sankt Gallen, ca. 820.

de 13e eeuw uitvoerig beschreven door Crescentius in zijn 'Opus Ruralium Commodorum'.

Hij beschrijft drie verschillende soorten tuinen voor verschillende klassen van de bevolking. Alle tuinen moesten vierkant van vorm zijn en de grond vlak. Er waren secties voor kruiden als salie, basilicum, wijnruit en munt naast vakken met viooltjes, gladiolen, irissen en rozen. Wijnruit werd met name aanbevolen om ongewenste dieren uit de tuin te weren, een methode die wij ook kunnen aanwenden. Alle plantklaar gemaakte terreinen moesten met kokendheet water overgoten worden om onkruiden te doden. In het veld gestoken plaggen werden tussen de plantbedden gelegd. Een enkele schaduwgevende boom mocht worden aangeplant. Nooit mocht echter de kroon van deze boom zo dicht worden, dat die de groei van gras en kruiden eronder zou belemmeren. Bomen mochten niet zo dicht opeen worden geplant, dat spinnen er hun web tussen konden weven. Want het wandelen tegen een spinneweb vond deze middeleeuwse schrijver niet prettig. Binnen deze tuin moest men een stuk grond bestemmen voor konijnen, hazen, reeën en wilde zwijnen, zodat ze binnen handbereik van de kok waren. Aangeraden werd een grote boom bij het kasteel met koperdraad te omspannen als voliëre, waarin lijsters, nachtegallen en goudvinken om hun zang gehouden werden en fazanten en patrijzen voor de slacht.

De vergier benadert meer ons idee van een tuin: dit was de plaats waar ontvangen, gespeeld, gezongen, gezeten, gerust en ook wel gegeten werd. Gras met enkele bloemen erin en bomen voor enige schaduw waren de voornaamste attributen. De Dominicaanse monnik Albertus Magnus wijdt in zijn boek 'De Vegetabilis' (13e eeuw) een hoofdstuk aan de beplanting van vergieren. Hieruit blijkt, dat het grootste oppervlak ingenomen wordt door grasplaggen. Aan de zuidzijde van dit grastapijt stond een aantal bomen, (peer, appel, laurier, enz.) en klimplanten. Er was een speciale plek voor geurende kruiden en mooie bloemen. Hier kon de grond verhoogd worden met plaggen om een zitbank te creëren.

Op middeleeuwse schilderijen zien we ook vaak sierlijke poortjes, zitbanken, priëlen, waterputten en hekjes van hout of gevlochten wilgetakken. In veel gevallen is hier echter de 'Tuin der Liefde' afgebeeld, een paradijselijke tuin, waarin haast alles een symbolische betekenis heeft en die waarschijnlijk maar ten dele een afspiegeling van de werkelijkheid is geweest. In de 17e eeuw komt de zg. Franse stijl van tuinieren in de mode. Lodewijk XIV gaf hiertoe de aanzet of eigenlijk zijn opperintendant van Financiën Fouquet.

Deze minister haalde het in zijn hoofd om het schitterende kasteel 'Vaux-le Vicomte' te bouwen met een tuin zoals nog nooit tevoren was vertoond. Zijn tuinarchitect was André le Nôtre. Dit wekte de jaloezie op van zijn koning, die hem toch al verdacht van manipulaties met steekpenningen en belastingen. Lodewijk XIV liet hem berechten, veroordeelde zijn minister tot levenslang en konfiskeerde zijn bezit. Hij bouwde nu zelf een nog groter slot met tuin bij Versailles.

Omstreeks dezelfde tijd trouwde onze stadhouder Willem III met Mary Stuart II, een nicht van Lodewijk XIV. Willem en Mary lieten o.a. Het Loo verbouwen en er een tuin bij

Het vastkloppen van de graszoden.
(illustratie uit:
Crescentius, *In commodorum ruralium libri*, ca. 1490)

aanleggen, die enkele jaren geleden weer geheel in deze stijl is teruggebracht. Het aanleggen kostte in die tijd enorme vermogens, maar dank zij de welvaart in de Nederlanden door de opbloei van de handel, veroorzaakt door het oprichten van de Verenigde Oostindische Compagnie (1602) en de Nederlandse Verenigde Westindische Compagnie (1621) was dit geen probleem. Het ontdekken van allerlei onbekende exotische gewassen en zaden, die van verre reizen werden meegebracht, gaf een geweldige stimulans. Om de planten te laten overwinteren werden orangerieën gebouwd, die werden geïsoleerd met boekweïtdoppen!

De ontwerpen van Hollandse tuinen uit de 17e en 18e eeuw laten vooral tuinen zien met rechte vakken. De Fransen hielden meer van diagonalen en de zg. Patte d'oie (ganzevoetlijn), zoals het afgelopen jaar te zien was bij de aanleg van de Floriade.

Onder invloed van Engelse ontwerpen komt in de 18e eeuw de landschapsstijl in de mode met slingerpaden, romantische bosschages en exotische bouwsels, de zg. follies.

In de 19e eeuw is de familie Zocher van belang. Gedurende drie generaties ontwierpen zij tuinen, parken en landschappen en gaven de aanzet tot een omgeving, die nu tot volle wasdom is gekomen en waar wij nog dagelijks van kunnen genieten.

Literatuur:

- Huxley, Tuinieren door de eeuwen heen.
- Mevr. Drs. C. Oldenburger-Ebbens, artikel in Tuin-journaal oktober 1992.

2e werkdag - 11 februari

Ging niet door, constante koude, miezige regen. Enkele dagen later bleek er aardig wat vernield in de tuin. Zelfs de banken waren verslept.

Kruiden in de moestuin

Sonja Nijhof

Kruiden zijn heel lang de stiefkinderen van de moestuin geweest, maar gelukkig is hierin de laatste jaren verandering gekomen. Een moestuin is niet meer volledig wanneer er geen kruiden in staan. Naast het willekeurig kweken van kruiden in de moestuin, kunnen kruiden, op de juiste plekken gezaaid, bijdragen tot de gezondheid of de smaak van de in de buurt staande planten. Vooral bij het biologisch tuinieren zijn kruiden dan ook onmisbaar.

Bij het biologisch tuinieren probeert men, zonder chemische bestrijdingsmiddelen, de groentes zo sterk te kweken dat ziekten nauwelijks kans hebben toe te slaan. Men kan dit grotendeels bereiken door op de juiste tijd te zaaien, de kunstmest te vervangen door langzaam werkende meststoffen en veel aandacht te besteden aan de keuze van de plaats van de gewassen.

Hieronder volgt een overzicht van kruiden die een zeer gunstige invloed hebben op de gewassen en de grond:

Dille en bonekruid bij tuinbonen - de geur schrikt luizen af.

Kervel bij de sla - ook tegen luizen.

Alsem, citroenkruid - weren de aardvlo en ook de koolvlieg.

Peterselie, bieslook - bij tomaten.

Salie, tijm, hysop - tegen rupsen van het koolwitje en tegen slakken.

Knoflook - tegen woelmuizen.

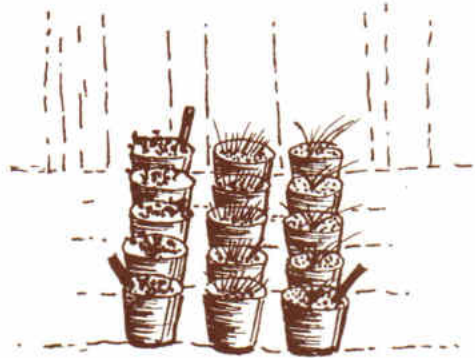
Afrikaantjes (enkelbloemige soorten) houden de aarde vrij van aaltjes en evenals de witte vlieg en de wortelvlieg hebben mieren er een hekel aan.

Goudsbloemen tussen de aardappelen - evenals de afrikaantjes desinfecteren deze de grond door hun wortelafscheiding.

Tevens kan men allerlei soorten kruidenaftrekzels, theeën of gieren maken die ook weer bedoeld zijn ter voorkoming en bestrijding van ziekten en als voeding voor bodem en gewas.

Enkele voorbeelden zijn:

Bieslookaftreksel - een handvol vers loof 2 à 3 dagen laten trekken in een emmer water en vlak na opkomst over wortels sproeien, tegen wortelvlieg.

Alsemthee - 100 gram gedroogde alsem in 1 liter water 20 minuten laten koken en daarna 1 dag laten trekken; onverdund sproeien en de bladluizen gaan op de vlucht.

Brandnetelgier - 1 kilo brandnetels of 160 gram gedroogde, 10 liter water, liefst regenwater; 4 tot 14 dagen laten staan en daarna deze gier voor het bespuiten nog eens verdunnen met water 1:10. Deze gier is niet alleen geschikt tegen luizen maar is ook een zeer goede voeding voor de groente.

Naast het gebruik van kruiden als beschermplanten in de moestuin kan men kruiden ook

heel goed gebruiken in de composthoop. Zo kan men de composthoop verbeteren door er cichorei, brandnetel, kamille, paarde-

bloem, duizenblad, valeriaan en heermoes in te verwerken.

Cichoreisoorten (paardebloem, andijvie, witlof) bevatten alkalische zouten en kiezelzuur. Brandnetel bevat zwavel. Kamille heeft het vermogen de kalkhuishouding te regelen. Valeriaan werkt regulerend op de fosforhuishouding.

Zo blijkt het dat vele kruiden hun steentje kunnen bijdragen aan een verbetering van de moestuin met natuurlijk als resultaat een betere en gezondere opbrengst.

3e werkdag - 10 maart

Grote opkomst. Onze meneer Schoorlemmer had de paden al grotendeels geschoffeld! Weer vernielingen: takken van kweeperen afgebroken, stenen randjes kapot, veel afval. Waarom? Roos geplant bij de achterste boog. Sommige bollen komen boven.

Verrassing op 't Moer

Gerrie Berends en Arja Albrecht

Iedereen die weleens een fietstochtje maakt, krijgt op een bepaald ogenblik de neiging een onbekend pad in te slaan, met ergens in het achterhoofd de hoop een stukje af te snijden.

Zo verging het ons ook toen we ongeveer 6 jaar geleden - je kon toen nog gewoon langs de Dalfserweg naar Dalfsen fietsen - linksaf een zandpad opreden, met de bedoeling sneller op de Twentseweg te komen. We weten nog niet of het inderdaad een kortere weg was, 't duurde in elk geval veel langer! Want wie schetst onze verbazing toen we halverwege het pad een boerderijtje zagen met de mooiste tuin die je je bedenken kon. Als één vrouw sprongen we van onze fietsen, want hier moesten we meer van zien en weten.

De bewoners van dit kleine paradijs, de familie Lubbers bleek later, waren allervriendelijkst en bleven onverstoord onder deze onverwachte invasie van vier vreemde vrouwen.

We mochten natuúrlijk wel even kijken en honderd vragen stellen en zij wilden dan wel weten wie wij waren en als het even kon 'van wie we d'r eentje waren'. Daar kon Gerrie als enige zinnige antwoorden op geven, de anderen waren niet van Heino. Zij kon direct allerlei lijntjes leggen via diverse families, dus toen waren we al bijna bekenden. Zo gaat dat. Je moet connecties hebben, nietwaar.

We maakten foto's die we later met een boekje van Omheining zijn gaan brengen. Want aanvankelijk had onze fietstocht een reden: het in kaart brengen van solitaire bomen in weilanden, een project van Omheining. Wat ik mij van dit eerste bezoek vooral herinner zijn de vele gebroken hartjes en een rij van minstens 40 jampotjes, die onder langs het dak van de schuur stonden om bij wijze van goot het regenwater op te vangen. Bovendien leek de hele opzet van de tuin in onze romantische ogen zo bijzonder, dat we dachten: dit is nu een echte boerentuin. En in de loop van dit verhaal zal blijken dat we er niet zo ver naast zaten.

Twentseweg 9

Toen de werkgroep Allegaardje in een overmoedige bui toezegde een themanummer van Omheining te willen verzorgen, kwamen we onvermijdelijk bij het moeilijke punt: help! wat, o wat moeten we er dan in schrijven! En toen gloorde door de paniek opeens het beeld van die prachtige boerentuin die we ooit hadden gezien. Zouden we daarover kunnen vertellen? Zou hij nog bestaan? Zou alles niet gemoderniseerd zijn tot een glad groen grasveld?

Er was maar één manier om erachter te komen: er op af. We gingen in mei, een beetje in de zenuwen voor wat we mogelijk zouden aantreffen. Het eerste huis op het pad was volledig en onherkenbaar vernieuwd. De schrik sloeg ons al in de benen, maar dapper traptten we verder en daar was het dan: precies zoals we het ons herinnerden.

Meneer en mevrouw Lubbers waren thuis en niet veranderd. Ze bleken zelfs nog te weten dat we 6 jaar geleden ook geweest waren. We legden uit waarvoor we kwamen, maak-

ten een nieuwe afspraak en oriënteerden ons op het gebied van boerentuinen.

Het woord 'boerentuin' is al verschillende keren gebruikt, maar wat moet je je daarbij voorstellen? In een artikel van Piet Bakker over boerderijtuinen vonden we een aantal duidelijke afspraken hierover.

Een boerentuin - ik citeer - is dat deel van het erf waarop nuttige en/of sierplanten gekweekt worden, alsmede fruit en kruiden. Traditionele boerentuinen zijn zeldzaam geworden en we weten eigenlijk weinig af van authentieke boerderijtuinen. Enkele kenmerken kunnen we wel noemen, dan hebben we iets om vanuit te gaan:

1. ze zijn meestal eenvoudig en doelmatig en worden vaak door de boerin onderhouden;
2. ze zijn omgeven door een heg, sloot of hek;
3. de paden zijn van aangestampte aarde of grint;

4. er zijn geen borders of gazons;
5. planten worden vaak zelf gezaaid of gescheurd en geruild met familie of buren. Sommige planten verhuizen mee met zoons of dochters;
6. geen naaldbomen, geen rododendrons; en
7. planten staan op rijen, vooral in de moestuin.

Algemeen gesteld zie je dikwijls een recht-hoekige grondvorm met een middenpad en een dwarspad haaks daarop. De groenten staan in smalle bedden op rijtjes. Dit soort tuin kun je nog vrij veel tegenkomen in ons land, vooral op de zand- en veengronden. De tuin ligt voor of naast het huis. Aan de achterkant staan de schuren en stallen.

Toen we dit leerzame artikel gelezen hadden, bleek tot onze aangename verrassing dat heel wat kenmerken terug te vinden waren in 'onze tuin': die van de familie Lubbers dus (zie plattegrond).

Nu konden we, gewapend met enige kennis, naar onze afspraak.

Het gesprek kabbelt via vragen en antwoorden, veel zijstapjes over families en veel koffie. Jammer genoeg moet ik het op mijn manier vertellen, want zoals mevrouw Lubbers - van zichzelf Geesje Velthuis van het Heinose veld - het vertelde, is het natuurlijk veel leuker.

De familie Lubbers woont zo'n 25 jaar op deze plek. Daarvoor hadden ze een boerderij die de Vogelzang heette en ongeveer gesitueerd was op de hoek van Davenschot en Vogelzang (vandaar). De heer Lubbers komt uit Lenthe. Geesje Velthuis erfde de Vogelzang van het kinderloze echtpaar waar ze op haar 14e jaar in dienst kwam. Op de Vogelzang hadden ze weinig sierplanten, maar toch nam ze wat vaste planten en bolletjes mee naar het huis aan de Twentseweg. Eigenlijk leek dit een beetje op water naar de zee dragen, want - zo vertelt Geesje - er was al erg veel. De vorige bewoner was immers Hoes, een 'tuinman' die een flinke rozenkwekerij bewerkte. 't Fijne wist ze er niet helemaal van, maar wij knoopten de naam Hoes in on-

ze zakdoek en zouden het wel uitzoeken. Van de uitgebreide rozenvelden is niets meer te bespeuren. Wat zouden het voor soort(en) geweest zijn? Waar gingen die rozen heen? Was het daar allemaal rozegeur en maneschijn?

Je gaat je meteen allerlei dingen afvragen. De zijsporen liggen verlokkelijk open en het is moeilijk om er niet in te verdwalen. Wij blijven echter op het rechte pad in de boerderij-tuin en vragen of er een duidelijke taakverdeling bestaat bij het tuinieren. Nee hoor, ze doen eigenlijk alles samen. Wat er dan zoal voor groenten gekweekt worden? Wel, bonen natuurlijk, tuinbonen, sla en andijvie in de broeibak - een los stapelmurtje met glasruiten erop - bieten, snijbiet, wortels, peulen, prei, kolen, boerenkool, och alles wat lekker is.

Wat doe je nu met al die overvloed? Vroeger werden groenten en fruit ingemaakt, gewekt of in zout gedaan zoals boontjes en zuurkool, of gedroogd zoals zoete appeltjes. Nu: leve de diepvriezer.

Aardappels zijn er ook, dat spreekt vanzelf, de vroege Parel en dan die andere, Lubbers kan er zo gauw niet opkomen, zoiets als een kadoetje, omschrijft hij. Later, als we door de tuin lopen, schiet het hem opeens te binnen: Surprise!

Een piekfijne moestuin is het. Omdat mijn eigen tuin elk jaar weer een vreemd wilderig gedoeitje wordt, vind ik moestuinen altijd fascinerend. Die keurige strakke rijen, in het gelid staande bonestaken, goed gewiede aardbeinveldjes, de peulen tegen gaas, precies zoals het hoort allemaal.

Maar nog even terug naar de koffie en de vragen, want onze nieuwsgierigheid wil meer dan groenten en aardappelen, namelijk fruit. Ja natuurlijk is er fruit, zegt Geesje. Een stuk of zeven appelbomen bijvoorbeeld. Ze heeft ze zelf gezaaid, appelpitten direct in de volle grond gestopt. 'Als je pitten van lekkere appels neemt, krijg je bomen met lekkere appels'. Daar is dus niets tegen in te brengen. Ook zoete appels zijn er. Vroeger werden ze gewekt of gedroogd op de houtkachel. De drie grote goudrenettebomen zijn

De rij schuurtjes

helaas dood gegaan, evenals de kerseboom.

Peren stonden er al in de tuin van vroeger. Nu is er nog één grote boom over bij het washok. Er groeien 'oelenkoppen' aan, een dikke, ronde, keiharde stoofpeer die je maanden kunt bewaren.

Een blauwe pruim is gegroeid uit de wortels van een 'dubbele boerenwitte' - zo heeft elke tuin zijn eigen wonder.

En dan zijn er de eerbèzen, rode en zwarte bessen en kruisbessen (nu net gerooid wegens schimmel). We worden haast een beetje jaloers op zoveel lekkers van eigen grond: niks geen appels per stuk, sla in plastic en boontjes uit Egypte, gewoon even plukken onder de waslijn!

Nu willen we graag naar buiten om al dit schoons in natura te bewonderen.

Naast het woonhuis staat een rij schuurtjes. Als kralen aan een snoer geregen zijn daar een hok voor-zomaar-iets, een hokje voor gereedschap, de plee, een schuur, het was-

/kookhok. Alles van planken in die wonderlijk mooie blauwgroen verweerde kleur. Op de hoek bij het washok stonden vroeger een pomp en een emmerrek. Als bewijs staat er een flinke pol vochtminnende (roomse) kervel. Voor de kruidmoes natuurlijk. Gerrie en Geesje storten zich in een discussie over het juiste recept, dat uiteraard niet blijkt te bestaan. Maar voor liefhebbers en dappere beginners onthullen we een paar geheimen. Als ik goed heb opgelet komt het hierop neer;

- hoed u voor het schiften van de karnemelk;
- neem grote donkere rozijnen met pitten;
- gebruik 1 pond gort (weken) op 2 liter karnemelk;
- neem veel verse kervel en munt (broene berend geheten);
- eventueel zwarte-bessenblad en ander groensel; en
- dan mager spek - dat moet je geloof ik eerst koken - en rookworst.

Deze pikante combinatie van zuur en hartig

vraagt ook nog om zoet: een flinke lepel stroop op elk bord!

Je houdt er van of je haat het, hier is geen tussenweg.

En omdat we nu eenmaal van Allegaardje zijn, dus geïnteresseerd in koken met kruiden, willen we graag weten welke kruiden er nog meer onmisbaar zijn voor de boerin. Geesje wijst ons naar de grote, halfopen schuur achter het huis. Daar groeit tegen de houten muur een leimorel en ervoor staan selderij, peterselie, bieslook en munt. Degelijk, bruikbaar spul en meer heb je niet nodig.

Aan de voorkant van de boerderij ligt de eigenlijke tuin, precies vanuit het midden van de gevel in tweeën gedeeld door een kaarsrecht pad van aangestampte grond (zie punt 3 van de kenmerken). Een kunstig aan elkaar gemaakt hekwerk houdt de pollen herfstasters en bruine zonnehoejes in toom.

Vlak bij het huis ligt de siertuin: twee perken, afgescheiden van de moestuin door een ligusterhaag (2), die vroeger de hele tuin omgaf. De perken zelf zijn omzoomd door lage haagjes van coreopsis (meisjesogen).

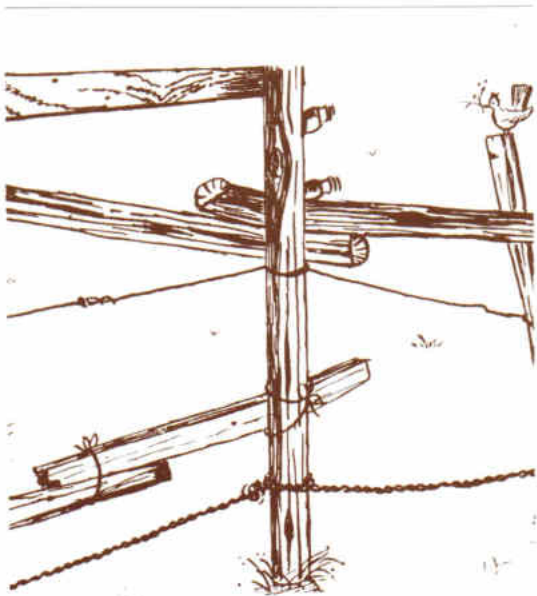
Het rechter perk bevat twee ronde perkjes, afgezet met schuine bakstenen. Hierin groeien éénjarigen, de seizoenen volgend: mei-zoentjes, lobelia, violen, ageratum, afrikaantjes. Eromheen enkele pollen vaste planten: pioenrozen, paarse irissen, campanula's, prikneuzen - die in deze tuin 'zachte lappies' heten - en nog zo wat. Seringen en jasmijn vormen een afscheiding met het erf.

Het linker perk bestaat duidelijk uit twee delen: rechts een perkje met een diagonaal paadje, omzoomd door randen blauwe druifjes, binnenin groeien doricum en heugera; links staan rijen zaaigoed en duizend-schoon (7). In het voorjaar staan de beide grote perken vol met bolletjes zoals tulpen, narcissen, druifjes, crocussen en sneeuw-klokjes. Een lust voor het oog in de lente, en achter de heg staan grootbloemige dahlia's voor de nazomer. Grasmaaien hoeft hier niet (4), er staat welgeteld één fraaie conifeer van de vorige bewoners en rododendrons hebben we niet gezien (6).

Achter de siertuin rijt de moestuin zich aan een in strakke lijnen tot aan de grens van het erf. Vroeger moet je dan bij de rozenvelden gekomen zijn, nu belemmert een prozaïsch maisveld het uitzicht.

Links voor het huis staat een prachtige treurres. Hij zal wel minstens 50 jaar oud zijn. In zijn schaduw ligt aan de zijkant een perk dat volgens de familie Lubbers vanzelf, eigenlijk per ongeluk zo geworden is als het er nu bij ligt. Wij vinden het van een geraffineerde kleurcombinatie waar professionele ontwerpers nog niet zo gauw op zouden komen! Het is een veld van geelgroene wolfsmelk, waar hier en daar varens bovenuit komen en dieppaarse sterretjes van akeleien en donkere irissen.

Ja, dit is een boerentuin volgens het boekje: eenvoudig en doelmatig (1), maar mét die onverwachte persoonlijke accenten die van elke tuin weer iets heel bijzonders kunnen maken.

Het hek is een kunststuk

We hopen dat we iets van ons enthousiasme hebben kunnen overbrengen, al hebben we natuurlijk niet overal op kunnen ingaan.

Het ging ons in de eerste plaats om de tuin die zo'n mooi voorbeeld bleek te zijn van de steeds zeldzamer wordende 'echte' boerderijtuin.

En zo krijgt ons verhaal toch nog een boodschap mee: gelukkige bezitters van dergelij-

ke tuinen, weest er trots en zuinig op, houdt deze tuintjes in ere en weest alstublieft voorzichtig met zogenaamde modernisering van uw tuin, want u heeft iets kostbaars onder uw hark en schoffel!

Natuurlijk zijn we u, familie Lubbers, heel dankbaar voor uw gastvrijheid en geduld bij onze nieuwsgierige vragen. We hebben veel genoten en geleerd. U heeft een prachtige

Mevrouw Lubbers

De heer Lubbers

4e werkdag - 14 april

't Weer zat ons niet mee. Regen, guur en koud. Na een uurtje hielden we het voor gezien; volgende week - met beter weer - gaan we verder. Narcisjes en scilla's volop in bloei. De bedden zijn opnieuw ingedeeld. Meneer Schoorlemmer heeft goed werk geleverd: paden onkruidvrij gemaakt, buxus gesnoeid. De nieuwe roos is alweer geknakt...

Hoe het is, hoe het was

Gerrie Berends en Arja Albrecht

't Terugzien, na lange tijd, van het huis waar je geboren en getogen bent, heeft altijd iets emotioneels. Herinneringen buitelen over je heen, er komen dingen boven die je al jaren vergeten was. Feiten en gebeurtenissen uit je prille jeugd komen te voorschijn uit stoffige hoekjes van je geheugen en schitteren opeens zo helder of ze gisteren gebeurden. Dit overkwam de zusjes Hoes - die nu allemaal anders heten - toen ze op een winderige dag vorig jaar oktober hun oude huis aan het Moer terugzagen.

Wij hadden hen uitgenodigd om nog eens in de tuin van de familie Lubbers te komen kijken. En zo kregen meneer en mevrouw Lubbers een tweede invasie op de koffie!

Coba, Mien, Fien en Dinie kwamen met hun echtgenoten terug op dat plekje waar ze geboren waren, evenals hun vader, en vielen van verbazing in herkenning: oh! wat is er veel veranderd! De pomp is weg en het opkamertje, en oh! de schuur is nog net zo als vroeger toen het als was- en kookhok diende...

De verhalen fladderen rond als herfstblades en zijn moeilijk te grijpen. Dus moeten we gerichte vragen gaan stellen. Die worden met plezier en enthousiasme beantwoord.

Om te beginnen willen we weten wát er dan allemaal veranderd is.

Gelukkig zijn er een paar prachtige foto's. Eén uit de jaren dertig en twee luchtfoto's uit de vijftiger jaren. Op de oudste foto - het zal zo'n 54 jaar geleden zijn - staan Mien, Coba en Fien met hun moeder voor het huis. Keurige schorten hebben ze aan en een flinke strik in het haar. De voorgevel is nog authentiek: de deur in het midden met één groot raam, geflankeerd door twee kleine ramen, met luiken ervoor.

Twee grote lindebomen staan voor het huis. En dan is er nog geen siertuin... Op het grasveldje, omgeven door een haag, staan oude vruchtbomen. Achter de heg begint de moestuin, doormidden gedeeld door een zandpad. Globaal is de indeling van de tuin nu eigenlijk nog net zoals toen. Op de lucht-

foto's kun je goed zien hoe het erf is ingericht: een fikse ligusterhaag om het hele tuingedeelte, buiten de heg de mestvaalt en de bleek. Achter het huis de hooiberg, het kippehok en de jonge fruitbomen. De voorgevel is veranderd. In plaats van de deur is er een tweede raam gekomen en boven is een dakkapel gemaakt. De lindebomen zijn verdwenen, maar de treures staat er duidelijk op.

En dan - stel je voor! - rondom het 'gebruiksgebied' de velden met wel 10.000 rozen. Vader Hoes kweekte die rozen op zijn eigen land als een soort hobby annex bijverdiensite. Bovendien werkte hij op kwekerijen rond Heino, die van Spitzen en van Van Sonsbeeck. De meisjes mochten op zaterdag, netjes in de kleren, rozen verkopen in het dorp. Ze hadden een aantal vaste klanten die een kwartje per bloem betaalden. En wanneer het geregend had nam vader zijn kroost mee naar buiten: ruik eens hoe heerlijk en kijk hoe mooi alles er bij staat!

Luisterend naar de verhalen die met veel genoegen en soms een spoortje weemoed verteld worden, krijg je de indruk van een gelukkige jeugd, al moest er soms natuurlijk flink meegeholpen worden door de kinderen. Op zaterdag werd het erf aan kant gemaakt voor de zondag. De meisjes zorgden voor het zandpad dat vóór het huis lag (nu deels begroeid met huislook en zenegroen): vegen en aanharken en dan niet meer op lopen, want dan ging het effect verloren. De

kleine vingertjes waren ook goed in het oculeren van rozestekken op knina's. 'Knina's', wat zijn dat? Het woord intrigeerde ons, maar de dames konden ons niet wijzer maken. Gelukkig wist kweker Van der Vechte er meer van: een knina is een Rosa canina, een wilde roos waarop sierrozen geënt worden. Zo leer je weer eens wat! We lopen met het hele gezelschap de tuin door en de weet-je-nog's klinken van alle kanten. Weet je nog van al die bessestruiken achterin, de tuin was toen wel vier meter langer, en van die schuilkelder die onder de Oelenkoppenboom gegraven was voor onderduikers, en die oude pereboom bij het schuurtje waar twee soorten aan groeiden...?

Dat was een ent-grapje van vader Hoes. En weet je nog van die brommende meikevers in de beukenhaag? We hadden onze schort er vol mee, maar durfden er verder niets mee te doen omdat ze toch wel eng waren... Ze gieren opeens allevier van het lachen.

We vernemen dat de Beurre Hardy peren heerlijk smaakten maar weinig opbrachten, de suikerperen niet zo lekker waren en de keiharde ronde oelenkoppen - Brederodes - uren moesten koken.

We horen dat de oude fruitbomen veelal in de heg stonden; dat er Goudreinetten, Yellow's en Present van Engeland waren; gele, blauwe en dubbele boerenwitte pruimen; kersen en aardbeien.

Mevrouw Hoes met haar drie dochters

Luchtfoto uit de vijftiger jaren.

Nu willen we wel graag weten hoe al dat fruit en zo werd bewaard. Wel, dat was altijd een heel werk: de appels lagen in kistjes op de hilde, zoet fruit werd geweekt, groenten ingemaakt in zout (zuurkool, snijbonen e.d.) en aardappels ingekuild. De inmaak werd bewaard in het keldertje onder de opkamer. 'Weet je wat ik wel eens deed?', bekent een van de zusjes - ze heeft iets ontdeugends in haar stem en je ziet het voor je - 'ik ving een hoop vlinders uit de bloeiende ligusterhaag, 't stikte ervan, en die stopte ik door het buitenraampje in dat keldertje. Binnen, in de kamer, was de kelder afgesloten met gaas, en dan kon je al die vlinders zien rondvliegen'. Ze zit nog na te genieten na al die jaren.

Langzamerhand naderen we weer het huis. Onderweg hebben we uitgerekend dat dit 'eigen erf' vanaf ongeveer 1850 al bestaat. Jammer genoeg is het niemand van de aanwezigen bekend of dit erf ooit een speciale naam had. We weten wél waar de kool en de aardbeien groeiden 50 jaar geleden en dat er drie geiten huisden waar nu een fraaie badkamer is! De zussen schieten spontaan in de lach bij de herinnering hoe ze vroeger op zaterdagmiddag in het washok met z'n vieren in de teil gingen. Mooi dat uitgerekend op dát tijdstip steevast de bakker op bezoek kwam.

5e werkdag - 12 mei

Aanvankelijk erg koud. Diverse pollen gescheurd en opnieuw geplant. 'Verse' plantjes selderij en peterselie gezet. We proberen knoflook. De kervel naar zijn nieuwe bed gebracht. Alle overvloedige zaailingen aan liefhebbers meegegeven. De roos (New Dawn) gesnoeid als aanzet tot volle bloei. Alles zag er mooi uit. De volgende dag wordt het zomer!

J.K. Pruim-Reinders

Een afbeelding van **Roelof Hoes**, die te Nieuwleusen werd geboren op 2 maart 1865 als zoon van Willem Hoes en Jennigje Klomp.

Het was niet gemakkelijk hem, door de vele verhuizingen, te volgen.

Vanuit Nieuwleusen komt hij op 30 mei 1888 als boerenknecht te werken bij Hendrik Jan van den Beld, die een veehouderij en landbouwbedrijf heeft in de Brinkhoek te Berkum bij Zwolle.

Een jaar later komt **Egbertjen Dijk** als dienstmeisje op het zelfde bedrijf te werken. Zij is op 29 augustus 1871 geboren in de gemeente Zwollerkerspel als dochter van Hendrikus Dijk en Hilligje Pothof. Als ze twaalf

jaar is overlijdt haar moeder en als ze veertien jaar oud is overlijden haar vader en haar jongere zusje Hermina. Voogd over haar en haar broer Hermannes wordt Gerrit Dijk uit Heino, een broer van haar vader, en toezien voogd wordt Berend Hendrik Pothof uit Heino, een broer van haar moeder. Hermannes komt bij zijn toezien voogd en oom in huis en voor Egbertjen wordt een dienstbetrekking gezocht.

Roelof Hoes en Egbertjen Dijk ontmoeten elkaar dus bij dezelfde werkgever. Ze trouwen op 28 januari 1892 op het gemeentehuis van Zwollerkerspel. Vervolgens verhuizen ze op 21 maart 1892 naar Heino. Kleinzoon Henk Hoes weet zich nog te herinneren, dat zijn vader vertelde dat Roelof en Egbertjen zich toen vestigden in het huisje aan de Twentseweg 3. In het bevolkingsregister van de gemeente Heino uit die periode is dat niet meer te achterhalen. Omstreeks 1900-1910 krijgen alle huizen in Heino een nieuw huisnummer en het huis Twentseweg 3, waar de familie Hoes dan al niet meer woont, wordt vergeten, zodat het pand niet meer aansluit op de huisnummering in het volgende deel van het bevolkingsregister.

In ieder geval worden aan de Twentseweg twee kinderen geboren, Hilligje op 1 mei 1892, die maar twintig dagen oud wordt en Willem op 14 juni 1893.

Op 22 februari 1896 verhuist de familie Hoes naar Veldhoekerweg 7 en hier wordt op 13 december 1896 zoon Hendrikus geboren.

Inmiddels is Hermannus Dijk, broer van Egbertjen, op 18 jarige leeftijd overleden. Oom en tante, Berend Hendrik Pothof en Antje

Dijk, die kinderloos zijn en aan de Hagenweg wonen, hebben toen waarschijnlijk hulp nodig gehad op de boerderij, want op 1 november 1898 gaat Roelof Hoes met zijn gezin bij B.H. Pothof inwonen. Echter niet voor lang, want op 3 mei 1899 vertrekken ze naar het adres Twentseweg 9, het huisje op 't Moer, dat men vanaf de Twentseweg kan bereiken. Hier wonen eveneens een oom en tante van Egbertjen Dijk en wel Gerrit Helmus Pothof en Derkjen van der Vegte.

Egbertjen Dijk, overlijdt op 11 juni 1899 te Heino, op 27 jarige leeftijd. Roelof Hoes blijft met twee zoontjes van 6 en 2½ jaar achter. Eerst blijft hij nog op het adres Twentseweg 9 wonen, dan vertrekt hij in juli 1900 naar Dalfsen. Tante Derkjen van der Vegte zal in die tijd voor de kinderen hebben gezorgd. In maart 1901 wordt Roelof Hoes echter weer ingeschreven op Twentseweg 9. Een jaar later vertrekt hij al weer, nu naar Nieuwleusen en de beide kinderen gaan met hem mee. Wanneer de echtgenoot van Derkjen van der Vegte, Gerrit Helmus Pothof op 1 april 1905 te Heino overlijdt, komt Roelof Hoes met zoon Hendrikus in augustus 1905 weer terug naar Twentseweg 9. Zoon Willem blijft in Nieuwleusen achter.

Derkjen van der Vegte, Roelof Hoes en zoon Hendrikus vertrekken op 9 januari 1906 naar de Veldhoek in Berkum bij Zwolle.

Dan volgt voor Roelof Hoes een tweede huwelijk en wel met de tante van zijn eerste vrouw.

Op 8 maart 1906 trouwen op het gemeentehuis van Zwollerkerspel **Roelof Hoes en Derkjen van der Vegte**.

Op 12 juli 1906 keren Roelof Hoes, Derkjen van der Vegte en Hendrikus Hoes weer terug naar Twentseweg 9. Als Derkjen op 9 oktober 1911 te Heino overlijdt, 56 jaar oud, zijn vader en zoon weer met zijn beiden.

Henk Hoes weet hierover nog te vertellen, dat zijn grootvader Roelof Hoes en zijn vader Hendrikus in die periode werkzaam waren op de suikerfabriek in Lemelerveld. Ze werkten in ploegendienst en ontmoetten elkaar 's morgens op de kanaaldijk, waarbij de één naar zijn werk ging en de andere van zijn werk terug kwam.

Hendrikus Hoes, trouwt op 7 mei 1925 te Heino met **Jentje van Leeuwen**, geboren te Heerde op 8 januari 1906; dochter van Jacob van Leeuwen, boomkweker, en Hermina Johanna ter Haar. Hendrikus Hoes staat in die tijd eveneens geregistreerd als boomkweker, maar ook als tuinman en landarbeider. Dit echtpaar blijft met Roelof Hoes aan de Twentseweg 9 wonen.

Uit het huwelijk van **Hendrikus Hoes en Jentje van Leeuwen** worden vier dochters en één zoon geboren.

De oudste dochter trouwt met J.D. Stegeman en woont Nieuwe Wetering 17. De tweede dochter trouwt met H.J. Bloemers en vertrekt naar Dalfsen. De derde dochter wordt de echtgenote van H. Schottert en woont de Haarstraat 1. Dochter nummer vier trouwt met J.W. Hekman en vertrekt eveneens naar Dalfsen.

Zoon Henk, tenslotte, woont Dolderstraat 19.

Aan het veelbewogen leven van **Roelof Hoes** komt te Heino op 15 oktober 1936 een einde. Hij overlijdt op 71 jarige leeftijd.

Geraadpleegde bronnen:

Gemeente-archief Zwolle - bevolkingsregisters en burgerlijke stand van de gemeente Zwollerkerspel
Gemeente-archief Heino - bevolkingsregisters en burgerlijke stand van de gemeente Heino

*Met dank aan de heer H. Hoes,
Dolderstraat 19, voor zijn medewerking.*

6e werkdag - 9 juni

Pinkstervakantie, dus maar met zijn vieren. Ondanks de droogte zien de perken er goed uit, vooral de thematuintjes ogen vrolijk. Dankzij een werkster met een kweekkastje zijn de peterselie, de selderij en de knoflook (zie 12 mei) goed aangeslagen. Nog steeds geen prullebak! Alles is goed gegroeid, ook het onkruid: meneer Schoorlemmer help! We hebben de tuin weer keurig achtergelaten.

De thematuinen van Allegaardje

Ans Matthijsen-Doets

Om de fraaie naam 'Allegaardje' nog meer eer aan te doen is er een paar jaar geleden besloten de nog aanwezige ruimte naast de kruidenvakken als thematuinen te beplanten. In hun zeer boeiende verschijningsvormen hebben planten, al van oudsher, interessante en vaak intrigerende benamingen gekregen. Op die plantennamen hebben we onze thematuinen gebaseerd. Er zijn vakken aangelegd van planten, die naar vogels, dieren in het algemeen, naar mannen, vrouwen en lichaamsdelen zijn vernoemd, en planten, die verwijzen naar de liefde of naar de Bijbel en andere religieuze achtergronden. In principe zijn we uitgegaan van de algemeen geldende Nederlandse namen en niet van de streeknamen, hoewel die een nog uitgebreider scala aan beelden geven. Al heel vroeg was de mens geïnteresseerd in planten, als voeding voor zich zelf en voor het vee, maar ook schreef men er magische en genezende krachten aan toe. Aan die wondere plantenwereld gaf men herkenbaarheid, op grond van het dagelijks leven of de religie, door middel van de namen.

Om praktische redenen hebben we een keuze moeten maken. Te struise, te kleine, woekerende en giftige planten hebben we buiten beschouwing gelaten, evenals natuurlijk moeras- en waterplanten, of andere planten, die in de gemeentetuin nu eenmaal niet kunnen gedijen. Maar met al deze beperkingen zijn er nog genoeg vertegenwoordigers van alle bovengenoemde categorieën in 'Allegaardje' te vinden. Streven naar volledigheid is niet mogelijk, maar we kunnen toch een aardig beeld geven van de vormenrijkdom, die er in de plantenwereld is, zowel wat de planten zelf betreft, als wat hun vaak beeldende naamgeving aangaat. In de komende jaren zullen er zeker nog aanvullingen plaats vinden.

Hieronder volgt een overzicht van de op dit moment aanwezige planten, met een verklaring van hun naam, voor zover die in de literatuur was na te gaan.

Vogels

Dagkoekoeksbloem - *Melandrium rubrum*

Veel planten worden in het dialect Koekoeksbloem genoemd, omdat de bloei van de plant zou samenvallen met het bijzondere moment van de komst van de koekoek, die dan zijn karakteristieke roep weer laat horen. Als de Dagkoekoeksbloem echter begint te bloeien is de koekoek reeds lang in het land. Een andere verklaring luidt, dat de

plant vaak vol zit met schuim, geproduceerd door de larve van een kleine cicade, dat vroeger als 'Koekoeksspog' werd gezien. De Dagkoekoeksbloem heeft rose bloemen - wat ook aangegeven wordt door de toevoeging (Lt.) *rubrum* - in tegenstelling tot de Avondkoekoeksbloem, die wit bloeit en daarnaast heerlijk geurt. Over de benaming Dagen Avondkoekoeksbloem valt te twisten (wat zelfs op wetenschappelijk terrein gebeurt),

dagkoekoeksbloem

want beide planten openen hun bloemknoppen in de namiddag. Wél zijn de witte bloemen van de Avondkoekoeksbloem in de schemering heel opvallend.

Melandrium: Waar deze naam op duidt is niet direct verklaarbaar. Uit het Grieks vertaald betekent het: zwarte eik.

Duifkruid - Scabiosa caucasica

Scabiosa: wormstekige of schurftige; caucasica: afkomstig uit de Kaukasus. Verdere gegevens ontbreken helaas.

Ganzerik - Potentilla fruticosa

Potentilla: verkleinwoord van potens, machtig of krachtig, wat duidt op de grote geneeskracht, die aan deze planten werd toegeschreven.

Ganzerik: planten van het geslacht Potentilla, waarvan verscheidene soorten in het wild voorkomen, werden graag gegeten door ganzen. Vroeger hakte men zelfs het groen fijn om aan de ganzen te voeren.

Havikskruid - Hieracium rubrum

Hieracium: komt van het Griekse woord Hierax : havik, en betekent dus letterlijk havikskruid. Volgens een verhaal van Plinius zouden haviken het melksap van de havikskruiden gebruiken om hun ogen te scherpener. Volgens anderen groeiden de planten zo hoog in de bergen, dat ze alleen binnen het bereik van de haviken vielen. Of groeit havikskruid op die plaatsen, waar ook de havik broedt?

Rubrum: rood. De bloemen van dit havikskruid zijn oranje-rood.

Ooievaarsbek - Geranium molle en Geranium macrorrhizum

Geranos: kraanvogel, een vogel, die enigszins op de ooievaar lijkt, zeker waar het zijn snavel betreft. En wie herkent in de vrucht niet duidelijk de snavel van een ooievaar? Er staan 2 soorten Geraniums in dit vak: G. molle (= zacht), de Zachte Ooievaarsbek, met zachtbehaarde ronde blaadjes en kleine rose bloemetjes, die overal in 'veld en beemd' is te vinden, en G. macrorrhizum (= met lange wortels), een wat grotere, aromatische plant met witte bloemen, die naar het lichtrose neigen.

Dieren

Ezelsoren - Stachys olympica

Stachys: aar; naar de bloeiwijze van de plant (botanisch gezien een schijnaar), die overigens bij deze soort vrij oninteressant is.

Olympica: afkomstig uit Olympus, een speciaal door Zeus gezegende streek, waar ook de Olympische Spelen plaats vonden.

De naam Ezelsoren heeft de plant te danken aan de lichtgrijze, wollig behaarde bladeren, die aan ezelsoren doen denken. Het blad is bodembedekkend en geeft een speciaal accent tussen andere planten.

Mottenkruid - Verbascum blattaria

Verbascum: verbastering van barbasicum: baarddragend. De meeste Verbascumsoorten hebben viltige bladeren; Mottenkruid heeft slechts een paar enkelvoudige haren. Blattaria: waarin zich motten ophouden.

Mottenkruid heeft een aantrekkingskracht op motten, waarmee dan bedoeld wordt op de als motten aangeduide vlinders. Het is een mooie soort toorts van zo'n 60-90 cm. hoog, met trossen bloemen, die variëren in kleur tussen wit, rose en paars. Na de bloei zijn de stengels met zaaddozen nog zeer decoratief en geschikt voor droogboeketten.

Schildpadbloem - Chelone obliqua

Chelus: schildpad; obliqua: zijwaarts gericht, wat verwijst naar de stand van de bloemen t.o.v. de stengel.

De bloemen van de Schildpadbloem, die een fraaie herfstbloei is met roserode bloemen, doen in de verte denken aan schildpadjes.

Slangekruid - Echium vulgare

Echis: slang, vulgare: gewoon, algemeen voorkomend.

De ruwbehaarde plant heeft bloemen, die van roserood langzamerhand naar blauw verkleuren. De bloem is muilvormig, waar een gespleten stijl uitsteekt, en doet daarom denken aan een slangekop. Ook de vrucht toont daarmee enige gelijkenis. Vaak zag men de uitgesproken vorm van een plant als een teken voor zijn geneeskracht. Slangekruid gebruikte men dan ook tegen slangebieten.

Vlasleeuwebekje - Linaria vulgaris

Linaria: vlasachtig: de bladeren lijken op die van vlas.

Vulgaria: zie eerder.

vlasleeuwebek

Mannen

Ridderspoor - Delphinium ajacis

Delphinus: dolfin; ajacis: van Ajax, een Griekse koningszoon, die een van de helden bij de Trojaanse oorlog was.

Voor al de bloemen van de Wilde Ridder-spoor vertonen een gelijkenis met de elegante dolfin. Met zijn trossen vol gespoorde bloemen in allerlei prachtige kleurvariaties van blauw en paars, soms wit, draagt de Tuinridderspoor zijn naam met ere.

De wilde soort is licht giftig.

Robertskruid - Geranium robertianum

Weer een Ooievaarsbek! Ook deze plant heeft kleine roserode bloemen, mooi gevormde, weelderige, lichtgroene bladeren en toont in zijn vrucht duidelijk de ooievaars-bek.

In het algemeen neemt men aan, dat de plant vernoemd is naar de heilige Robert de

Moslesme, of Ruprecht, een abt uit de 11e eeuw, die op de geneeskrachtige werking van de plant zou hebben gewezen. Een andere uitleg is, dat robertianum komt van ruberta: roodachtig; stengels en bloemen hebben een roodachtige kleur.

Vanwege zijn sterke geur wordt hij ook wel Stinkende Ooievaarsbek genoemd. Gedroogd tussen het linnengoed gelegd zou hij de motten verjagen. Vroeger legde men hem ook wel tussen het beddegoed om de bedwantsen te verdrijven. Als geneeskrachtig

wilde ridderspoor

kruid wordt hij tegen jicht en reuma gebruikt en zou hij zelfs helpen bij middenoorontsteking.

Teunisbloem - Oenothera biennis

Oinos: wijn; ther: wild dier.

Wilde dieren zouden de wortels opzoeken vanwege de wijngeur. Een andere lezing is, dat de wortels met wijn besprenkeld zelfs het wildste dier (waarbij de ezel wordt genoemd!) kalm en tam zouden maken.

De Teunisbloem zou gewijd zijn aan de heilige Antonius.

De gele bloemen ontplooiën zich in de sche-

Robertskruid
of stinkende ooievaarsbek

mering, vaak binnen een paar minuten, en zijn de volgende dag al weer verwelkt. Maar de plant produceert zoveel knoppen, dat de bloei tot ver in de nazomer doorgaat. In het halfduister lichten de bloemen opvallend op. Niet onterecht wordt hij daarom ook wel Nachtschone genoemd. Hij heeft een grote aantrekkingskracht op vlinders. De wortels kunnen als groente worden gegeten. De plant is overigens in de 17e eeuw als groentezaad uit Amerika in Europa ingevoerd.

Wilde Bertram - *Achillea ptarmica*

Achilles, Griekse krijgsheld uit de Trojaanse oorlog, zou zijn gewonde soldaten het leven hebben gered door hun wonden te beleggen met dit kruid. Ptarmos: het niezen. Ik heb nergens gelezen, dat dit kruid het niezen zou bevorderen of stoppen, maar onmogelijk is het natuurlijk niet. Grote vraag blijft wie die wilde Bertram nu wel was.

Wildemanskruid - *Anemone pulsatilla*

Anemos: wind, de uitleg is discutabel: de wind rukt al snel de bloembladen af, ofwel de plant groeit op winderige plaatsen.

Pulsatilla: met kleine stootjes, wat op de beweeglijkheid van de plant in de wind zou kunnen wijzen.

De vruchtzetting lijkt op een warrige haardos van een wildeman.

Vrouwen

Juffertje-in-het-groen - *Nigella damascea*

Nigella: zwart of donker, damascea: afkomstig uit Damascus.

Het merkwaardige is, dat de plant met zijn fijne groen in het geheel geen donkere indruk maakt. Alleen de bijzondere, decoratieve vrucht is gedeeltelijk donkerrood gekleurd. De lange, fijn geslpte blaadjes zitten vlak onder het hemelsblauwe bloemetje, een combinatie die aanleiding tot de naam Juffertje-in-het-groen geeft. Een soortgelijke naam is: Grietje-in-de-struik.

Kindje-op-moeders-schoot - *Tolmiea Menziesii*

Over de wetenschappelijke naam kan ik weinig vertellen; Menziesii is waarschijnlijk een botanicus geweest. De Nederlandse naam spreekt voor zich zelf: op de bladeren ontwikkelen zich kleine, nieuwe plantjes.

Moederkruid - *Chrysanthemum parthenium*

Chrysanthemum: goudbloem. Verschillende soorten van deze familie, waartoe overigens ook de Margriet behoort, hebben een goudgele kleur. Parthenium: maagdelijk. In de literatuur heb ik geen verklaring aangetroffen voor de naam Moederkruid, waarmee dit struikachtige plantje, met zijn lichtgroene bladeren en uitbundige, op kleine Margrietjes lijkende bloemetjes, wordt aangeduid. De plant verspreidt een onaangename geur.

Vlijtig Liesje - *Impatiens sultani*

Impatiens: ongeduldig, lichtgeraakt; sultani: van de sultan.

Lichtgeraakt slaat op de elastisch openspringende vrucht. Vlijtig is dit Liesje in de voortdurende aanmaak van nieuwe bloemen gedurende de hele zomer.

Vrouwenmantel - *Alchemilla mollis*

Mollis: zacht. Alchemilla werd vroeger als Alchimilla geschreven en zou verwijzen naar de alchimisten, die bij experimenten om goud uit allerlei stoffen te halen, de dauwdruppels, voorkomend op de bladeren, gebruikten. Ook bij het zoeken naar de steen

der wijzen werd de plant gebruikt, omdat zij geheime krachten bevatte.

Natuurlijk kan een plant met zulke mooi geplooide bladeren, als bij een ouderwetse vrouwenmantel, alleen maar Vrouwenmantel heten. Een oude sage vertelt, dat godin Frigga vele tranen vergoot, toen haar man Odin naar het Noorden was vertrokken. Deze tranen vielen op de plant en zijn daar nog regelmatig op te bewonderen.

In de ouderwetse Hemelvaartruikers of kruidwissen ontbrak nimmer de Vrouwenmantel.

Lichaamsdelen

Hartgespan - *Leonorus cardiaca*

Er was geen nadere informatie over deze plant met zijn intrigerende naam te vinden, behalve dat hij gebruikt wordt bij hartkwalen, waar ook het toevoegsel *cardiaca* op wijst.

Leverbloempje - *Anemone hepatica*

Anemone : zie Wildemanskruid; *hepatica*: betreffende de lever. De vorm van de bladeren vertoont enige gelijkenis met die van de lever, wat ook hier weer een teken is voor de heilzaamheid van het kruid bij leverkwalen.

Longkruid - *Pulmonaria officinalis*

Pulmo: long; *officinalis*: in de apotheek gebruikt.

In de Middeleeuwen zag men in de vlekken-tekening op de bladeren gelijkenis met het longweefsel en in de bloemkleur overeenkomst met de kleur der longen. Een duidelijk teken, dat deze plant een geneesmiddel tegen longziekten moest zijn.

Mansoor - *Asarum europaeum*

Asarum: Ook in de oudheid was deze plant al als *Asaron* bekend; *europaeum*: voorkomend in Europa. De bladeren hebben de vorm van een indrukwekkend oor van een man.

Prikneus - *Lychnis coronaria*

Lychnis: lamp, licht; *coronaria*: kroondragend.

Het gedroogde kruid van deze plantenfamilie zou gebruikt zijn als lampepit, maar ook de helder rose-rose bloemkleur kan een aanleiding zijn tot deze naam.

mansoor

Op de bloem zit in het midden een stijf, scherp puntje, dat de plant zijn naam verleent en tevens op te vatten is als een kroontje. Deze plant is overigens direct familie van de Gewone Koekoeksbloem.

Bijbel en religie

Hemelsleutel - *Sedum purpureum*

Sedum: kan afkomstig zijn van *sedare*: afvoeren, afhouden; dit zou te maken hebben met het bijgeloof, dat de planten uit dit geslacht donder en bliksem konden afweren. Maar het kan ook afkomstig zijn van *sedere*: zitten; veel *Sedum*vertegenwoordigers 'zitten' namelijk op daken en rotsen. *Purpureum*: de purperkleur is onmiskenbaar. Volgens een legende heeft Petrus op een gegeven ogenblik zijn sleutelbos laten vallen en op die plaats zijn de Hemelsleutels opgebloeid.

Jacobs ladder - *Polemonium coeruleum*

Polemos: oorlog; *coeruleum*: hemelsblauw. *Polemonium* was oorspronkelijk de naam van een onbekende geneeskrachtige plant. Het woord zou afgeleid zijn van *polemos*: oorlog, en een zinspelend zijn op de strijd tussen koning Polemin en koning Philetairos, die beiden beweerden de geneeskrachtige eigenschappen van deze plant het eerst te hebben ontdekt.

De geveerde bladeren lijken op een ladder, waarlangs Jacob naar de hemel klom, die weergegeven wordt door de hemelsblauwe bloemen.

Kerstroos - Helleborus niger

Helleborus: nieskruid; niger: zwart. Deze plant was al in de vroege oudheid bekend als nieskruid en werd gebruikt als middel tegen waanzin. Volgens het verhaal zou de plant de naam Kerstroos gekregen hebben, omdat de herders, in de Kerstnacht op weg naar Bethlehem, deze bloemen plukten om ze Maria aan te bieden. De plant bloeit in de winter vanaf januari, zelfs bij vorst. Ondanks de toevoeging 'niger' zijn de bloemen wit, later verkleurend naar groen, soms purper. Er zijn echter ook diep purperen vertegenwoordigers van deze soort.

Maagdepalm - Vinca major

Vinca: afgeleid van vincire: binden, omwinden; het was een oud gebruik om kransen van deze plant te maken en die om het hoofd van bruiden en jonggestorvenen te leggen. Maar ook kan het komen van vincere: overwinnen; de altijd groene plant overwint de winter.

grote maagdepalm

De naam Maagdepalm staat in verband met het hierboven genoemde gebruik. Jonge meisjes tooiden zich met een krans van deze plant, als zij naar een feest gingen of de bruid waren. Palm: slaat op de altijd groene bladeren, als die van een palm. Men beschouwde de plant ook als een zinnebeeld van trouw en hij was dan ook aan de maagden gewijd. Vanwege de altijd groene blade-

ren zag men de Vinca ook als een symbool voor onsterfelijkheid en de plant werd daarom veel op graven geplant. Veel vroeger ging met nog verder en gaf men de overledene een krans van Maagdepalm om zijn hoofd, omdat men geloofde, dat hij dan niet zou vergaan.

Major: groter; naast deze vorm komt ook de Vinca minor: kleiner, voor.

Prachtrozenkransje -

Anaphalis margaritacea

Deze composiet of samengesteldbloemige wordt ook wel Witte Knoopjes genoemd, vanwege de toeven kleine, knoopvormige bloemen, wit met een geel hartje. Kransjes van deze bloemen gevlochten zouden helpen tegen blikseminslag.

Salomonszegel - Polygonatum odoratum

Polygonatum: met veel knieën; odoratum: welriekend.

De wortelstok van deze plant is voorzien van vele knobbels (de knieën) en geledingen. In de littekens, die de afgestorven stengels op de wortelstok achterlaten, zag men de afdrukken van de zegelring van Salomo, die veel aan deze plant te danken zou hebben. In Salland wordt deze plant ook wel Mottemet-biggen genoemd, naar de rangschikking van de kleine, witgroene bloemetjes in een rij langs de stengel.

Liefde

Adonis - Adonis aestivalis

Aestivalis: zomers. De schone jongeling Adonis werd zeer bemind door de godin van de liefde, Aphrodite, tot woede van de krijgsgod Ares. Toen Adonis op jacht was, stuurde Ares een reusachtig wild zwijn op hem af. Het wilde zwijn verwondde Adonis zwaar met zijn tanden. Aphrodite, ongerust over het lange uitblijven van haar geliefde, volgde zijn spoor en trof hem stervend aan. Als aandenken liet zij uit zijn bloeddruppels het mooie, stralend rode bloempje opgroeien. De plant wordt daarom ook wel Bloeddruppels genoemd, en vanwege de helderrode kleur ook wel Kooltje Vuur.

gebroken hartje

Brandende Liefde - *Lychnis chalcedonica*
 Lychnis: zie bij Prikneus; chalcedonica: uit Chalcedonië, een landstreek rond de Bosporus in Turkije. Dit zusje uit de Koekoeksbloemfamilie heeft die naam te danken aan de intens scharlakenrode bloemen.

Gebroken Hartje - *Dicentra spectabilis*
 Dicentra: twee kernen; spectabilis: fraai. Zowel de Nederlandse als de wetenschappelijke naam wijzen op de typische bouw van de bloem, die het aanzien inderdaad zeer waard is. Andere vergelijkbare namen zijn: Druipend Hartje of Maria Hartje.

Hoe-langer-hoe-liever - *Saxifraga umbrosa*
 Saxifraga: steenbrekend; umbrosa: schaduwminnend. Veel soorten van deze Steenbreekfamilie groeien uit spleten van soms geheel kale rotsen. Omdat ze vaak grote, veelbloemige trossen dragen, maakt dat een verrassende indruk.

Hoe-langer-hoe-liever, ook wel Schildersverdriet geheten, heeft een bloemtros van kleine bloemetjes, wit met rose puntjes. Het waarom van deze namen heb ik niet kunnen achterhalen, maar de bijzondere bloeiwijze van deze plant noodt wel tot beeldrijke naamgeving.

Vergeet-mij-nietje - *Myosotis arvensis*
 Myosotis: muizeoor; arvensis: van de akker. De Latijnse naam is gebaseerd op de vorm en zachte beharing van de blaadjes. Opmerkenswaardig is, dat dit plantje eigenlijk in heel veel landen een overeenkomstige naam in de betreffende taal heeft (Forget-me-not, Vergissmeinnicht, enz.).

In de bloemensymboliek is blauw de kleur voor trouw, liefde en bestendigheid. Het Vergeet-mij-nietje gold dan ook als een zinnebeeld van trouw en is door vele dichters en zangers bezongen. Er is een legende, die verhaalt van de Heer, die aan alle planten een naam gegeven had, die ze zelf goed moesten onthouden. Eén klein, blauw bloempje met een geel hartje was zijn naam vergeten. Toen hij bij de Heer kwam vragen, wat zijn naam ook weer was, sprak deze: 'Vergeet-mij-niet!'

Eindigen met het Vergeet-mij-nietje is een goede samenloop van omstandigheden. Het mag een aansporing zijn om eens een kijkje te nemen in de Gemeentetuin. Namens 'Allegardje' zeg ik dan ook: 'Vergeet-mij-niet!'

7e werkdag - 14 juli

We waren met zijn tweetjes... Het miezerde erg en na wat rommel opruimen en snoeien van afgebroken acaciatakken en uitgebloeid spul gingen we naar huis. De banken zijn geschilderd, maar we vinden de kleur niet zo erg mooi.

Over bloembollen en stinseplanten

Barbara Weller-Jenner

Om de kruidentuin in het vroege voorjaar wat kleur te geven, hebben we als werkgroep eind zomer 1991 besloten wat bol- en knolgewassen aan te schaffen. De bestelling werd gedaan bij de firma Van Tubergen in Lisse. We waren wat aan de late kant; de bolletjes gingen uiteindelijk in de week voor Kerstmis de grond in en toen was het wachten op het resultaat. Willen ze allemaal opkomen of zijn er bij die weigeren en jawel die zijn er altijd. Maar toch, met de meeste ging het goed.

In de perken rond de acaciabomen staan nu heldergele narcissen 'February Gold', die samen met de blauwe klokjes 'Scilla Siberica' al begin maart bloeien. In het perk van de bieslook kwamen sieruitjes 'Allium Roseum', volgens de catalogus een plant met grote helderroze bloemschermen. Zij bleken dus weigeraars, maar wie weet verschijnen ze dit jaar wel. In de thematuinen kozen we voor het mannenhoekje de oranje Keizerskroon, bloeitijd april. De voorjaarshelmbloem 'Corydalis Solida', in de volksmond 'Vogeltje op het krukje' of 'Kippetje en haantje' namen we natuurlijk voor het vogelhoekje. Hier kwam ook de in Salland welbekende én beschermde Vogelmelk die van mei tot juni bloeit. In het tuintje van 'Het Lichaam' kwamen tenslotte sneeuwkllokjes, in dialect 'naekend eersien' ofwel bloot kontje.

Een aantal van bovengenoemde plantjes zoals: Sneeuwkllokje, Scilla, Vogelmelk en Voorjaarshelmbloem zijn in ons land bekend als stinseplanten. De benaming stinseplanten komt oorspronkelijk uit Friesland, waar versterkte adellijke woningen stinsen of staten genoemd worden. Er groeit daar al sinds jaar en dag een uitbundige lenteflora waaronder veel bol- en knolgewassen. Elders in het land kan men deze flora ook aantreffen op oude buitenplaatsen, op kerkhoven en in stadsparken en pastorietuinen. Voorjaarshelmbloem en Holwortel lijken veel op elkaar en zijn in onze omgeving te vinden op het landgoed 'Dickninge' in De Wijk bij Staphorst, rond de Hervormde Kerk in Diepenveen en in het park van de voormalige

havezathe 'Old Toutenburg' in Vollenhove. Beide planten groeien vaak naast elkaar op dezelfde plaatsen. Een belangrijk verschil is dat de Holwortel, zoals de naam al zegt, een holle knol heeft, terwijl die van de Voorjaarshelmbloem massief is. Beide bloeien van april tot mei met paarse of witte bloemen, de 'kippetjes en haantjes'.

Veel stinseplanten zijn niet inheems en moeten uit verre landen zijn ingevoerd. Zo bestaat er een overlevering dat deze planten tijdens de kruistochten uit Palestina zouden zijn meegebracht naar de Martenastate in Cornjum, of dat ze in de 16e eeuw uit Duitsland, door edellieden van het geslacht Martena, zouden zijn meegebracht voor hun echtgenotes. Vandaaruit zouden ze zich verspreid hebben. Er zijn ook soorten zoals Longkruid en Gevlekte Aronskelk die waarschijnlijk geplant zijn als geneeskrachtig kruid of voor gebruik in de keuken, hoewel er geen duidelijke bewijzen voor gevonden

kunnen worden. Ook gaat men wel uit van de veronderstelling dat veel van de stinseflora is ingevoerd voor tuinen in Barok en Engelse landschapsstijl, dus vanaf ongeveer 1750.

Kortom, nog niet alles is precies bekend over herkomst en verspreiding van deze aardige

plantjes, die behalve vriendelijk ogen ook weinig onderhoud vragen en hun eigen gang gaan. Misschien dat ze zich een beetje thuis gaan voelen in onze kruidentuin.

Bron: Wilde Planten,
uitgave Vereniging tot Behoud
van Natuurmonumenten.

8e werkdag - 8 september

Dat de zomer alweer op z'n retour is, was goed te zien in de kruidentuin. Wat hadden we een mooie zomer en, ondanks de droogte, wat een mooie bedjes! Veel gesnoeid. Na ruim een uur gestopt wegens de regen. Na de pompdagen was de rozenboog weer ontworcht, voor de zoveelste keer.

Huismiddeltjes van mijn grootvader

Marieke Baarsma

Als je een stukje wilt schrijven over huismiddeltjes, dan neem je natuurlijk eerst een heleboel boeken ter hand. Daarin lees je van alles en nog wat over bekende en minder bekende kruidenrijen, specerijen, geneeskundige gewassen, enz. enz. Aan de hand daarvan schrijf je een stukje en je vindt het zelf best aardig. Na een paar dagen lees je het nog eens over en dan vind je het wáárdeloos! Alles wat erin staat, stond ook in de boeken en er is niets in gekomen van de herinneringen, die je zelf hebt. De persoon, die mij het vaakst en het duidelijkst voor ogen kwam, is mijn grootvader. Maar ook mijn vader en mijn zoon zijn onlosmakelijk verbonden met vele huismiddeltjes, die ik zelf vaak gebruik. Daarom zal dit verhaaltje voor het grootste gedeelte over mijn opa gaan.

Mijn grootvader was een rasechte Drent, een zeer zachtmoedig mens 'geboren uit turf en achterdocht', zoals het gezegde luidt; en ook van enige alcohol was hij niet vies. De achterdocht gold vooral allerlei, in zijn ogen verdachte, nieuwerwetsigheden op het gebied van voeding. Zijn hele leven heeft hij bijvoorbeeld consequent geweigerd champignons te eten. Paddestoelen waren immers per definitie vergiftig, dus bij elk bordje zondagse

soep vroeg hij steevast: 'Zit er die dingies uut 't bos in?' Wij riepen dan in koor: 'Nee opa!' Waarna hij zielsverheugd zijn bordje leeg at. Cantharellen zoeken was in zijn ogen spelen met je leven! Ook alle bessen waren vergiftig. Behalve zwarte, want die gingen in brandewijn en golden als een probaat middel tegen 'kolde in 't heufd'. Alle andere bessen waren hoogst verdacht en van dingen zoals vlierbessesap en bramejam

moest ie niks hebben. Hij kreeg zowat een rolberoerte, toen hij een keer cranberrycompôte kreeg geserveerd, daar zou het voltallig tafelgezelschap subiet dood van vallen, dacht hij.

Hij had trouwens helemaal weinig op met kruiden en andere 'biezondere gruuantes' en in zijn immens grote tuin verbouwde hij dan ook alleen nuttige gewassen, niks tijm of salie, dat nam maar de plaats in van winterwortels en boerenkool en zo. Hooguit wat peter-selie voor de soep en radijsjes, omdat oma die zo lekker vond en die volgens hem bloedzuiverende eigenschappen hadden. Hij dokterde wel wat met spullen uit de tuin, die gewoon voorhanden waren.

Een van zijn favorieten was tuinboneschil. Met de fluwelen binnenkant daarvan moest je wratten inwrijven, met rauwe aardappelen ging dat trouwens ook en ook met uiesap. Dat laatste kon je ook op likdoorns doen en doorgesneden uien op je nachtkastje als je verkouden bent is ook nu nog een veelgebruikt huismiddeltje. Een van zijn meest opzienbarende geneeswijzen ging als volgt: men neme een 'zolt of zoere hering' en een flinke hoeveelheid gehakte 'siepels', legge die in een katoenen lap en binde die om zijn zere keel. Men bedekke dit met een wollen sjaal en bevordere het genezingsproces door het innemen van 'steernties'. Dit was een donkerbruin drankje, dat bestond uit jonge jenever met bruine suiker en daarin stera-nijs ('steernties') getrokken. Opa bevond zich hier wel bij, maar de hele familie hield zich tijdens deze ziekteperiodes op een eerbiedige afstand, vanwege de penetrante lucht, die het compres verspreidde.

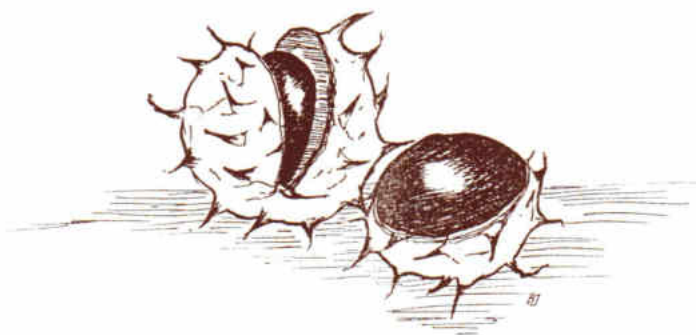
Als je een steenpuist had of een 'voele' wond, dan moest je daar een koolblad op leggen; en dit helpt inderdaad probaat. Volgens opa waren veel kwalen en ongemakken te wijten aan 'onzuiver bloed'. Toen mijn zusjes en ik de leeftijd van jeugdpuistjes kregen, beval hij van harte het middel 'krimmetaten bloem van zwavel' aan, hetgeen buitengewoon bloedzuiverend zou werken. Mijn moeder had het vroeger zelf ook moeten

slikken en ze wist niet wat het was. Gelukkig maar, want volgens haar was het vreselijk vies! Pas veel later las ik in een boek van Mellie Uyldert de term: 'cremer tartari, tegebruiken bij jeugdpuistjes'. En ik dacht: Hé, dat zijn opa z'n krimmetaten.....!

Boter was ook zo'n universeel middel, waar opa het eerst naar greep bij voorkomende ongelukken. Bij brandwonden, grote blauwe plekken en dikke bulten, als je als kind gevallen was, smeerde hij er lustig op los. De aanblik van mijn zusjes met zo'n grote glimmende buil is voor mij onvergetelijk. Het moest wel 'échte botter' wezen natuurlijk. Ook bij vastzittende 'kou op de borst' werd boter aanbevolen. Je kreeg dan boter op je borst gesmeerd, een stuk pakpapier erover, een wollen doek eromheen en broeien maar! Opa klaagde altijd over 'mien mage', maar volgens ons had hij een ijzeren spijsvertering. Spruitjes en witte kool at hij nooit, maar die lustte hij gewoon niet, van appelmoes kreeg hij steevast de hik, daar kon je op wachten! Verder gingen de meest zwaar te verteren gerechten erin als koek: bruine bonen met spek, erwtensoep, heerlijk!

Veel middeltjes die opa gebruikte waren gewoon altijd voorradig, dat is natuurlijk het kenmerk van huismiddeltjes: groene zeep bij insectesteken, sodabadjes bij ontstekingen en splinters, een kruidnagel met jenever tegen kiespijn, levertraan tegen alle kwalen. Heel veel van die middeltjes gebruik ik nu nog en één daarvan is opa's wondermedicijn tegen kriebelhoest. Mijn moeder heeft dit middeltje ook altijd gebruikt als ik 's nachts lag te kuchen. Dan kwam er een slaperige gedaante aangestommeld met een kopje, waarin gelijke delen boter en stroop tot een zelfje waren geroerd. En daarvan moest ik theelepeltjes vol laten smelten op mijn tong, heerlijk! Ik gebruik hetzelfde recept nog bij mijn eigen kinderen, maar dan met honing i.p.v. stroop en het helpt altijd.

Al schrijvend schiet me nog veel meer te binnen, zoals de plechtige spreuk: 'Alle kwalen van het oog geneest men met den elleboog'. Het lukt natuurlijk nooit om met je elleboog

bij je oog te komen, maar opa sprak deze spreuk plechtig uit als wij blèrend met 'zand in me oog' uit de zandbak kwamen. We wrongen ons in de gekste bochten en vergaten subiet de oorzaak van het verdriet. Bij de tegenwoordige generatie kinderen werkt het nog!

Na het overlijden van mijn grootvader hebben mijn moeder en ik z'n spullen opgeruimd. Toen we zijn pakken uit de kast haalden, vonden we in elke broekzak een

verschrompelde kastanje. Elke herfst werden die vervangen door verse, want opa geloofde heilig in de preventieve werking ervan tegen 'rimmetiek'. En inderdaad zeiden we vertederd tegen elkaar: hij is zijn hele leven kwiek gebleven!

Oproep

Kent u dergelijke middeltjes voor huis- of tuingebruik, laat het ons dan weten! We komen er later op terug.

Onze werkgroep bestaat op het ogenblik uit twaalf personen.

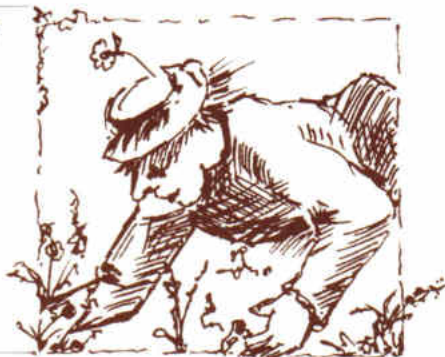
Iedere 2e dinsdag van de maand wordt er in de tuin gewerkt:

in de zomer 's morgens,

in de winter 's middags.

Komt U gerust eens langs!

Wij zijn de heer Schoorlemmer heel dankbaar voor zijn hulp bij het schoffelen en snoeien.

9e werkdag - 13 oktober

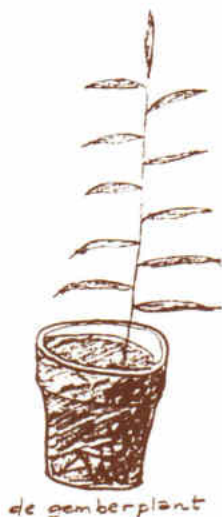
Nu werken we 's middags. Alhoewel de ochtend nogal fris was, hadden we heerlijk weer en de zon erbij. We hebben hard gewerkt. Veel gesnoeid, gewied en weer veel zwerfvuil opgeruimd. De banken waren weer uit de grond gesleept, de buxus gekneusd. Vond de jeugd maar een ander ontmoetingsplaatsje...!

Een allegaartje van ditjes en datjes

Caj Loos

Wie liefde heeft voor de natuur en al het 'groen' dat daar bij hoort, ook al strekt die niet verder dan het raam met de vensterbank, zal hier veel uit herkennen. Wellicht kan dit stukje bijdragen tot het verder uitbreiden van uw eigen creativiteit.

Laat ik beginnen met u te vertellen dat ik in de loop der jaren allerlei pitten in de grond heb gestopt. En 't werkt, echt. Een bloempotje, wat potgrond en een plastic zakje om af te dekken tot het plantje aan de groei is, dat is alles wat u nodig hebt. Over het algemeen stopt u een pit zo diep onder grond als hij zelf dik is.

Er staan bij ons in de kamer ('s zomers buiten) nu 1 meter hoge citroenboompjes met heerlijk geurend blad. Maar ook de pitten van dadels, mango, avocado, lychees, rauwe pinda's en passievrucht doen het uitstekend. De passiebloem (van uitgespuugde pitten) was in twee jaar tijd wel 3 meter langs de pergola geklommen ('s winters goed afschermen).

Koop ook eens een stukje gemberwortel bij de groenteboer en stop een stukje met een 'oog' onder de grond. Doen, het gaat!

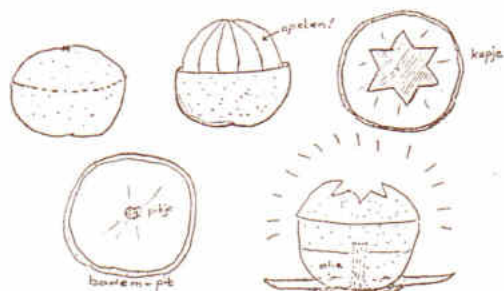
Natuurlijk willen ook de knoflookteentjes goed in de tuin. Begin daar vroeg mee, zodra de grond het toelaat, zo in februari/maart. Al gauw komen de sprietjes boven de grond. Als het loof gaat afsterven kunt u oogsten. Maak er eens - net als bij de uien - een mooie vlecht van en hang die te drogen op een droog tochtig plekje, bv. onder de dakgoot van een schuurtje. De hele winter beschikt u over verse knoflook. Zo'n vlecht maakt u volgt: leg drie bolletjes naast elkaar met het loof naar u toe en begin te vlechten. Steeds als u de buitenste naar binnen slaat legt u er een bolletje bij en pakt dat loof mee. Vlecht aan het eind nog even door en bind het geheel stevig vast, want als het blad droogt, krimpt het en vindt u uw kostbare knoflookjes op de grond.....

Peer in een fles gevangen.

Heeft u zich ook altijd afgevraagd, hoe die hele peer in een fles met likeur terecht is gekomen? Welnu, dat gaat heel eenvoudig: schuif een doorzichtige ruime fles over een takje waaraan al een vruchtje zit. Bevestig de fles aan de boom met een netje (bv. van sinaasappels) en wacht vanuit uw zonnestoel rustig af tot de natuur zijn werk doet. Als de peer rijp is, snijdt u de steel zo dicht mogelijk bij de vrucht af en vult u de fles met alcohol van tenminste 40 procent. Dan de

kurk erop en zeker een paar maanden geduld hebben tot het mengsel aan elkaar gewend is.

Olielampje van een mandarijn.

Toveren aan tafel na het eten! Succes verzekerd bij kinderen of kleinkinderen. Kies een mandarijntje, dat lekker ruim in zijn vel zit. Kerf met een scherp mesje de schil rondom door en haal voorzichtig de twee helften los. Doe dit zo, dat òf onder, òf boven het pitje aan de schil blijft zitten, want dit wordt uw lontje. In de andere helft snijdt u een sterretje (of rondje, maar een sterretje maakt meer indruk). Giet wat slaolie over het pitje in het onderste bakje, steek het lontje aan en zet voorzichtig het dekseltje met het uitgesneden gat er bovenop. (Alles op een schotel-tje.) Licht uit....en kijk naar de verwonderde gezichten van de kinderen.

Natuurlijke vazen en bakjes.

Geeft u eens een gezellig etentje, maak dan een origineel vaasje van een uitgeholde paprika. Vul hem met water (lekt niet!) en zet er gezellig bijkleurende bloemetjes uit de tuin in. Dit kan ook met een uitgeholde sinaasappel of meloen. Hier kan echter beter een plastic zakje in tegen het lekken. En wat dacht u van uitgeholde paprika's voor uw dipsausjes? Het staat heel vrolijk en spaart afwas...

Wat vers-houd-tips.

Oostindische kers haalt u eerst even met het steeltje door een vlam en zet u daarna diep in lauw water. Pionen en zinnia's met hun stengel 30 seconden in kokend water houden en daarna direkt in koud water. Papa-

vers zet u eerst een poosje in heet water en dat vult u daarna bij met koud water. Lelies en fresia's zijn zoetekauwen: zet u ze in water met suiker. Een slaphangende roos trekt weer bij als u hem in kokend water zet en zo laat afkoelen. Wel de bloem beschermen tegen de warme damp met bv. een manchetje van (krante)papier. Bij narcissen en amaryllis laat u de steel (op zijn kop dus) vollopen met water, vinger erop en in koud water zetten.

Vazen moeten altijd goed schoon zijn. Was ze af en doe er een drupje chloor in met een stukje houtskool. Ook een stuiver wil helpen. Een erg vieze vaas krijgt u weer schoon door deze om te schudden met een mengsel van koffiedik en water.

Tenslotte, voor er nog wat recepten volgen, nog iets over de hibiscus en de oleander. Ze stekken heel gemakkelijk in aarde met een plastic zakje erover. Eerst in water tot ie wortelt wil ook. Uit alle hoeken van de wereld heb ik ze meegesmokkeld. Natuurlijk houden ze van warmte en zon. Vooral de oleander heeft een hekel aan koude voeten en een warme douche is een feest! Hij voelt zich happy in een kuip of grote pot met humusrijke grond. Oude planten niet meer verpotten. In het voorjaar of 's winters flink terugsnoeien kan geen kwaad. 's Zomers zet ik ze buiten en giet dan flink. De hibiscus wordt ook wel 'schoenpoetsersplant' genoemd. In Indië poetst met gladde leren schoenen met de uitgebloeide bloem, het resultaat is verbluffend.

Recepten uit de natuur.

Er is zoveel uit de natuur te halen, veel meer dan menigeneen denkt. Durf is alles wat u nodig heeft.

Wat dacht u van een heerlijke *brandnetelstamppot*? Bij het koken verdwijnt de prikkel, echt waar! Plukken in het voorjaar, met handschoenen aan, dat wel! Van de grote brandnetel alleen de toppen en malse blaadjes, de kleine brandnetel is het hele jaar door eetbaar en op een harde stengel na, wel in z'n geheel. Kook ze 20 minuten en stamp ze dan door gekookte aardappelen. Breng het geheel op smaak met zout, peper, room(boter) en geraspte kaas. Even onder de grill met wat paneermeel voor een korstje is nog feestelijker. Ook gebonden *brandnetelsoep* is heerlijk en goedkoop. Trek een lichte bouillon zoals u dat gewend bent. Brandnetels daarna fijn snijden, smoren in wat boter, ondertussen de bouillon binden met wat bloem en room. Tenslotte daar dan de gesmoorde neteltjes bij. Strooi er vlak voor het opdienen wat cragottes op en ...smullen maar!

Kent u de *vogelmuur*, dat kleine plantje met die ontelbare witte bloempjes dat bijna het hele jaar door in de tuin te vinden is? Vogels ontdekten het al eerder, ze zijn er dol op, maar ook voor ons is het gezond en lekker. Maak er eens een frisse *salade* van: Snij de gewassen plantjes fijn, of gebruik alleen de blaadjes. Maak dit aan met citroensap of azijn, zout, olie en honing of suiker. Daar doorheen kan men dan nog roomse kervel, bloemen van de oostindische kers, pimperl, radijs, tomaat, wortel, (bos)uitje, bieslook, peterselie of gewone sla mengen. Ook kunt u de muur 10 minuten koken met wat zout. Afgieten en het afgietsel binden met

wat bloem en bij de muur doen. Lekker met een hardgekookt eitje er doorheen, peper en verse peterselie.

En dan onze onvolprezen *vlier*. Hij groeit in alle hoekjes en gaatjes en zijn karakteristieke geur komt je al van verre tegemoet. Maak eens *vlierbessenthee* van verse of gedroogde bloesem. De groene steeltjes eraf halen. Gebruik ongeveer 2x zoveel als u gewend bent bij gewone thee. Goed tegen griep of verkoudheid met lichte koorts.

Voor de zomerdag: *vlierbloesemlimonade* ('vlierbier' zeggen de kinderen). Zet 20 schermen 48 uur weg in 10 liter water met 3 in stukken gesneden citroenen. Daarna zeven en 3 kg. suiker toevoegen. Overdoen in goed afsluitbare, sterke flessen, want de koolzuurdruk wordt groot. Veertien dagen geduld bewaren, terwijl het zaakje in de kelder staat. Voorzichtig openen, want het is net bier en de koolzuur bubbelt je tegemoet. Smaakt fris en zoet, ongeveer als seven-up. Van de bessen in het najaar maak ik *siroop* voor over de yoghurt of vla, vermengd met spa-rood smaakt het drankje als cassis. In de magnetron kunt u *kruiden drogen*. Ga dan als volgt te werk: leg op een bord keukenpapier en knip hierboven de kruiden heel fijn. Goed uitspreiden en weer afdekken met keukenpapier. Laat ze nu in de magnetron op 300 tot 350 watt drogen. Dit duurt, afhankelijk van de hoeveelheid, 3 - 5 minuten. Kijk goed of het niet te hard gaat (vooral selderie

verbrandt snel). Vaak zijn de kruiden goed als het onderste papier bijna droog is. Laat ze uit de magnetron afgedekt nog enkele minuten nadrogen en afkoelen. Dan direkt in goed afsluitbare potjes doen.

Tip: heeft u een oude *pepermolen*? Vul die

dan met rozemarijn. Zo vermaalt u de harde naaldjes meteen over uw gerechten.

Tip: u kunt een heerlijke geurige *potpourri* op bovengenoemde wijze maken met rozeblaadjes.

Succes!

10e werkdag - 10 november

Tussen de herfstbladeren en herfstkleuren, met als toegift regen, hebben we gesnoeid, geruimd en geharkt. De achterborder was flink gesnoeid evenals de buxus, de composthoop was leeg, de banken weer geplaatst en de rozenboog opnieuw verankerd. Dank u wel, burgemeester! Nu nog prullebakken? De herfstkleuren zijn erg mooi dit jaar...

11e werkdag - 8 december

Dit is onze laatste werkmiddag! In een laatste vleugje mist gaan we aan de slag. Hoofdmoot: harken, snoeien, wieden, opruimen, bladharken. Uit de eendevijver vissen we nog één naambordje. Er zijn er veel verdwenen dit jaar, helaas. Het publicatiebord wordt gedemonteerd om in veiligheid te overwinteren. Ook het naambord mag even in de winterstalling. De bloembollen piepen al uit de aarde...

Voor 't volgend jaar:

nog meer tuinplezier voor allegaar!

Verantwoording

fam. Hoes

Jennie Pruim

Werkdagboek 1992

Noortje Smout

Tekeningen

Barbara Weller
Ans Matthijsen
Caj Loos

Foto's

Henk Berends
Arja Albrecht
Fam. Hoes
Omheining

Contactadres 'Allegardje':
Gerrie Berends, Fabiusstraat 3, tel. 2389

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur:

G.C. Stapel,
de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant.

2. Beeld en Geluid:

Contactpersoon: J. Freriks
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant.

8. Kruidentuin "Allegaardje"

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Munnikenhof 17,
8141 GL Heino, tel. 05729 - 1505

Redactie:

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

F. Hageman - Zielman, Vlaminckhorstweg 28,
8141 GG Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino (vormgeving)

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino (vormgeving)

Druk: Bradewold Wezep

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde 'Omheinig' te Heino
12e jaargang - nummer 2 - juni 1993

INHOUDSOPGAVE

blz. 38	De Nieuwe Born en haar bewoners aan de Nieuwe Wetering onder Heino - G.A. Hutten
blz. 50	Sprekende foto's (22) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 52	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 54	Stegen en wegen (9) - C.D. Compaan en D. van de Klippe
blz. 61	Reakties op de fotoboeken 'Kiek toch es'
blz. 63	Schenkingen
blz. 63	Rectificatie
blz. 64	Van de bestuurstafel
blz. 64	Op zien Heino's

De Nieuwe Born en haar bewoners aan de Nieuwe Wetering onder Heino

G.A. Hutten, Kesteren

Na in het septembernummer 1992 van Omheining uitvoerig de geschiedenis van de Oude Born aan de Nieuwe Wetering onder Heino te hebben weergegeven, ligt het voor de hand nu de geschiedenis van de Nieuwe Born te presenteren. Hoewel van jongere datum - oud en nieuw geven het al aan - vormt de geschiedenis van de Nieuwe Born ook een boeiend relaas. Gelegen bij de Borremansbrug over de Nieuwe Wetering hadden de bewoners van de Nieuwe Born de zorg voor de brug. Zodoende werden ze ook Bruggeman genoemd. En bijna een eeuw diende de Nieuwe Born ook als herberg en café. Wat zullen daar veel mensen over de vloer zijn gekomen. Jammer dat we hun levensverhaal niet hebben kunnen vastleggen.

Ontstaan.

In de voorgevel van de boerderij 'de Nieuwe Born' gelegen aan de Nieuwe Wetering onder Heino, thans Bornweg nr. 4, prijken de sierankers met het jaartal 1770. Die zullen wel aangebracht zijn om aan te duiden dat in dat jaar dit pand werd gebouwd of feestelijk werd geopend. Want de Nieuwe Born was vanaf het begin een herberg en café. De sierankers met het jaar 1770 zullen wel in navolging van hun overburen op de Oude Born zijn aangebracht. Die hadden in hun voorgevel het jaartal 1756 staan, het jaar, waarin de familie van Born volledig eigenaar werd van de Oude Born. De Oude Born, een herberg met brouwerij, zal in die tijd wel een drukke nering hebben gehad. Anders had daar vlak tegenover zo maar geen nieuwe herberg kunnen verrijzen. 1) Over de onderhandelingen met de grondeigenaar Baron van Pallandt en met de familie van Born, inzake de vestiging van een nieuwe herberg tegenover hun bedrijf en het gebruik van de Bornweg, zijn ons geen acten bewaard gebleven.

Over de eerste jaren van dit nieuwe bedrijf is ook niets bekend. Pas in 1778 heeft er een eigendomsoverdracht plaats. 'Baron Gijsbert Jan van Pallandt tot Glinthuis, Verwalter Landdros van Salland, transporteert 'de herberg de Arend', verklarende verkocht te hebben volgens coopconditie in dato 10 november 1778 aan Hendrik Jansen Tuitert en zijn vrouw Willemina Werners, te cederen en in volle eigendom erfelijk over te dragen de herberg den Arend en de

tol over de brugge neffens een uitgank van een ducaat ad 5-5 's jaarlijks gaande uit het huis van de weduwe Antony van Born volgens conventie in dato 28 en 31 july 1772, zijnde vrij en allodiaal, kennelijk gelegen onder deze edele gerigte aan de Nieuwe Weteringe in haar bekende bepalingen gelegen'. Op 11 november 1778 doet Hendrik Jansen Bruggeman aangifte inzake de 50e Penning, dat hij 'op den 10 dezen van de Heer Baron van Pallandt tot Glinthuis, benevens zijn zusters, de herberg de Arend met het land daarbij behorende neffens de tol Brugge en de weg daarbij, zoo als het meijers wijze door hem gebruikt is, in deze Carspel aan de Nieuwe Wetering, heeft aangekocht voor de som van f.4700,--.2) De brug was van groot belang en lag op een cruciaal punt op de weg van Zwolle naar Twente en verder naar Munsterland. Nadere gegevens over de periode 1770-1778 heb ik nergens aangetroffen. Toch kan - wat de eigendom van deze landerijen betreft - enige verduidelijking worden aangebracht.

Op dezelfde dag, dat van Pallandt de herberg den Arend met de daarbij behorende landerijen overdraagt aan Hendrik Jansen Tuitert, verkoopt hij ook het erve de Kraayenschot met de daarbij behorende landerijen tegenover den Born gelegen. Het erve de Kraayenschot was lang een leen van het huis den Bredenhorst, toebehorende aan de heer van Rechteren tot Almelo. Maar Vrouwe Elisabeth Margaretha Baronesse van Pallandt, vrouwe van Staveren, laat in 1684 weten dat ze de Kraayenschot in-

*De Nieuwe Born aan de Nieuwe Wetering onder Heino.
Foto: G.W. Grootenhuis, Heino.*

dertijd van de heer van Almelo heeft gekocht.³⁾ Uit de lijst van de Verponding (grondbelasting) van Heino uit 1601 weten we, dat tot het erve Kraayenschot ook een kamp land behoorde aan de overkant van de Nieuwe Wetering. De landerijen van de Nieuwe Born waren derhalve eerst eigendom van de heer van Rechteren tot Almelo, daarna ongeveer een eeuw van de Van Pallandts.

Herkomst van de nieuwe eigenaren.

Hendrik Jansen Tutert, zoon van Jan Harms en Alberta Tutert, werd circa 1741 geboren een eindje stroomafwaarts aan de Nieuwe Wetering op de katerstede de Tutert. Hij gaat te Heino 12 oktober 1770 in ondertrouw en trouwt te Raalte 4 november 1770 met Willemina Warners van de Kattenbelt, dochter van Warner Jan Hendriks van de Kattenbelt en van Lambertjen Gerrits. Het jonge stel zal, gezien de sierankers in de voorgevel van de Nieuwe Born met het jaartal 1770, zich daar toen ook metterwoon hebben gevestigd.

Voor de benaming van de herberg 'den Arend' heb ik geen verklaring kunnen vinden. De naam is ook alleen in transportakten vermeld. Reeds in 1778 wordt in het r.k. doopboek van Lierderholthuis - beginnend in 1776 - vermeld, dat 'de vrouw van de Nieuwe Born' doopgetuige is bij de doop van Hermannus Kattenbelt. Het nieuwe huis kreeg derhalve in de volksmond al snel de naam 'de Nieuwe Born'.

Voor de aankoop van de herberg met het daarbij behorende land en de tolbrug over de Nieuwe Wetering moest heel wat geld op tafel komen. Hendrik Jansen Tutert en zijn vrouw Willemina Warners lenen in januari 1779 derhalve f.4200,- bij Mr. Gerrit Cortenhorst in Heino. Als onderpand tot zekerheid stellen ze: 'hun plaatse, waarop ze wonen den Arend genaamd, neffens het regt van een tol over de Brugge, in deze Gerichte gelegen aan de Nieuwe Wetering, zoals ze op 10 november 1778 hebben aangekocht en op heden bij transport in eigendom verkregen'.⁴⁾ De kleine gemeenschap in Heino zal twee maanden later met ont-

zetting kennis hebben genomen van het overlijden van Hendrik Jansen Tutert, die op 24 maart 1779 te Heino werd begraven. Zijn weduwe blijft achter met drie jonge kinderen.

Fragmentgenealogie van hun kinderen:

1. **Albertus**, geboren te Heino en gedoopt te Raalte 1 sept. 1771 met als adres: aan de Brugge over de Wetering; overl. te Heino 19 april 1840; ondertrouw te Heino 5 febr. 1802 en trouwt te Lierderholthuis 26 febr. 1802 met Joanna Velthuis, dochter van Joannes Jansen op het Velthuis en Joanna Teunissen, geboren te Linderte onder Raalte en gedoopt te Raalte 9 dec. 1778; overl. te Heino 7 juni 1837.

Albert Tutert en zijn vrouw gingen wonen waar nu de spoorwegovergang is bij de Molenveg. In 1817 kochten ze bij de verkoop van de Heerenbrink 'het erve Tutert'. Hun boerderij werd bij de aanleg van de spoorlijn Zwolle-Almelo in 1880 afgebroken.

2. **Lambertus**, geb. te Heino, gedoopt te Raalte 16 mei 1773. Begraven te Heino 25 jan. 1791.
3. **Joannis**, geboren te Heino, gedoopt te Raalte 28 april 1776; overl. te Heino 1 febr. 1840; ondertrouw te Heino 20 mei 1807 en trouwt te Lierderholthuis 8 juni 1807 met Hendrike, dochter van Gerrit Hendriks Nijenhuis en van Maria Stegemans, gedoopt te Raalte 21 april 1784; overl. te Heino 25 november 1850.

Jan Tutert en zijn vrouw gaan wonen op de 'Tutert aan de Nieuwe Wetering' bij de oom en tante van Jan Tutert, die kinderloos zijn. In 1826 erven zij de Tutert met alle landerijen.⁵⁾

Tot voogden over bovengenoemde kinderen worden aangesteld Harmen Tutert en Hendrik Warners van de Kattenbelt.⁶⁾ In die tijd waren er geen sociale voorzieningen bij overlijden. Het is dan vanzelfsprekend dat er hertrouwd wordt. Willemina Warners, 'weduwe van Hendrik Jansen Tutert an de Nieuwe Born', hertrouwt met Fredericus Teunissen van de Volkert in de Veldhoek. Ze gaan 12 februari 1780 te Heino in ondertrouw en trouwen te Lierderholthuis op 28 februari 1780. De Volkert of ook Folkert is een

zeer oud erf, gelegen in de Veldhoek, dat in die tijd nog tot de Marke Dalfsen behoorde. Het erve Folkert, 'gelegen toe Lenthe in Dalfsenerskerspel, daer Jan Folkers up woent', wordt genoemd in het Quohier der bezittingen van 's konings vijanden in Salland, opgemaakt in 1583.⁷⁾

Uit dit huwelijk worden drie kinderen geboren:

1. **Henricus**, ged. te Lierderholthuis 12 november 1780; begraven te Heino 29 december 1780.
2. **Henrica Maria**, gedoopt te Lierderholthuis 8 oktober 1781; overleden te Heino op de Nieuwe Born 27 maart 1847. Ongehuwd.
3. **Wilhelmus Josephus**, ged. te Lierderholthuis 31 aug. 1783; overl. vóór 1791.

Diepe rouw is er op de Nieuwe Born als op 17 mei 1784 Willemina Warners van de Kattenbelt te Heino wordt begraven. Haar geboortedatum is niet bekend maar ze zal zo ongeveer op 35-jarige leeftijd zijn overleden. Frederik Volkers blijft met vijf onmondige kinderen achter. Hoe moet hij verder? Frederik is bouwman met land, hij is ook schipper en herbergier. En verder is er de zorg voor de tolbrug, de Borremansbrug. Willen zijn kinderen een goede opvoeding krijgen, dan dient er een vrouw naast hem te staan. Frederik hertrouwt met Antonia Jansen Tutert, een zus van bovengenoemde Hendrik Jansen Tutert. Maar eerst moet moeders deel over de vijf kinderen geregeld zijn. De acte van erfuiting bevat de volgende tekst: Frederik Volker, weduwnaar van wijlen Willemina Warners, met zijn twee onmondige kinderen met namen Hendrika en Willem, alsmede met de kinderen van Hendrik Tutert en Willemina Warners, met namen Albert, Lambertus en Jan, 'geeft te kennen te willen hertrouwen en dat gemelde vijf kinderen, zo uit het eerste als laatste huwelijk, voor moederlijk goed zullen hebben en genieten tezamen een som van twee honderd vijftig gulden en bovendien de dochter Hendrika een bedde, een peluw, twee kussens, en de zoon Willem zoveel aan als de waardije van het bedde met toebehoor waardig zijn, en de vijf kinderen tezamen de klederen, linnen en wullen, silver en goud, dat tot hun moeders lijf,

Aan gaaven aan WtO

Den 11 Novemb. Hendrick Linder Bruggeman aangegeven,
op den 10 desen te hebben doen aankopen,
van de WtO: Geth. Heer Baron van
Pallandt tot Lijnthuis, West. Land Drott
van Lalland, konincs Dyne-Luttes,
WtO: Treulens N.E. en C.N. van Pallandt
de Herberg den Arend, met het land daer
by gehoord, heffend de Lole Brugge, ende
duyg daer by gelegen, des als het meers
duyg door hem gebruikt is, in desen Caspel
geen de Nieuwe Weteringe gelegen, te
Lamen in Maaffe voor vier chuis. D. Leven
Gandts gulden Leeye - - 117000 - -

Tekst van de aangifte van de aankoop van de herberg en de tolbrug, voor de 50e Penning. Recht. Archief Heino, inv. nr. 41, pag. 29 verso.

dragt en sieraad behoord heeft, verders te laten leeren leesen en schrijven na Staatsgelegenheid, te onderhouden in voedsel en deksel tot zij in staat zijn een goed man te kunnen dienen, ziek of sugtig, buitenhuis en ongetrouwt te huisvesten en verplegen tot herstellinge, waartegen hij comparant zal hebben en behouden alle de beweeglijke en gereede goederen en de halfheid der onroerende goederen, hier tegenover den Born gelegen... '8).

Enige gegevens over zijn beroep.

Frederik Volkers wordt meerdere keren ook Bruggeman genoemd. In het Doopregister van Lierderholthuis is zijn adres 'aan Bruggemans'. Hij is immers de eigenaar van de Borremansbrug, welke naast zijn huis is gelegen. En hij bedient de tolbrug. Want in die tijd is er scheepvaart op de Nieuwe Wetering.

Het Markeboek van Heino vermeldt dat in 1784 door een grote overstroming een groot gebied

van Heino en Lierderholthuis onder water heeft gestaan. De IJsseldijk had het toen begeven. Met man en macht is hulp geboden. 'In de Vergadering van de Erfgenamen van de Marke Heino d.d. 12 oktober 1784 presenteert de Scholtus ter vergadering eene aan hem ter hand gestelde reekeninge van Evert van Borren (van de Oude Born) en Frederik Bruggeman en Herm Tutert groot f.80,- wegens het vaaren met vier schuyten en volk bij de laatsten overstrominge tot hulp en redding van menschen en vee'. Over dat bedrag is onenigheid ontstaan tussen de partijen. In de vergadering van 1787 staat onder uitgave: 'Evert van Borne, Frederik Bruggeman en Jan Jansen Tutert wegens en voor gebruyk hunner schuite bij de waatervloed in maart 1784 volgens de laatste resolutie der erfgenamen en met hun gemaakt accoord f.56,-' 9)

De herberg den Arend of de Nieuwe Born geeft aan mensen ook voor langere tijd onderdak.

Hoewel de familie Volkers rooms katholiek is, vernemen we uit het Hervormde Doopregister van Heino, dat op 6 maart 1788 werd gedoopt: Janna, dochter van Hendrik Willems en Hendrike Berents, 'geboren op de Nieuwe Borren of het Brugmans onder Heino, alwaar deze mensen voor een tijd hun intrek genomen hebben'. In 1791 woont dit gezin op de Zee of den Hulsebosch onder Heino; in 1794 op het Schipper Berents aan de Nieuwe Wetering onder Wijhe. In 1791 treffen rouw en geldzorgen het gezin Volkers op de Nieuwe Born. Op 23 januari 1791 wordt Lambertus, zoon van wijlen Hendrik Tutert en van wijlen Willemina Warners begraven, 17 jaar oud. Begin mei 1791 laten de erfgenamen van wijlen Mr. Gerrit Cortenhorst en wijlen zijn vrouw Hendrina Cloosterman beslag leggen 'op de gerede goederen, Have en Vhee en landgewassen en zo nodig ook op het onroerend goed op hun plaatse de Arend, nevens het recht op den tol, thans in eigendom door aantrouw aan Frederik Volker en Teuntien Jansen, Ehelieden, toebehorende', omdat ze nog een kapitaal van f.504,- rente over de laatste vier jaar moeten betalen van een kapitaal ad vier duizend gulden 'ingevolge hypothecatie door Hendrik Jansen Tutert en zijn vrouw Willemina Warners, den 25 januari 1779 voor deze edele Gerichte gepasseerd'.¹⁰⁾

Geldzorgen blijven ook de volgende tien jaar het gezin Volkers plagen. En ze hebben een groot gezin. Een aantal keren werd er beslag gelegd op hun goederen. Het gaat daarbij wel steeds om kleinere bedragen. Zo laat Jan Zwiersen Slurink beslag leggen op hun goederen voor een bedrag van f.31 -- 18 stuivers -- 4 penningen wegens geleverde winkelwaren.¹¹⁾ Uit het Markeboek blijkt dat de inkomsten uit het 'varen van hout en vracht' steeds kleine bedragen zijn. Er wordt ook vermeld, dat er turf uit Hasselt wordt gehaald. In 1806 verkopen Frederik Volkers en zijn vrouw Antonia Jansen aan Berent Geerlig Davenschot en Berent Mertens en hun vrouwen drie vierde morgen groenland, het Douwerslag genaamd, gelegen in het Lierderbroek, Carspel Heino. Frederik had dat in 1783 gekocht van zijn zwager Gerrit Meyerink Kattenbelt, afkomstig uit de boedel van Werner Kattenbelt, voor f.187,-.¹²⁾

Fragmentgenealogie van Frederik Volkers en zijn vrouw Antonia Jansen.

Frederik Teunis van de Volkert in de Veldhoek, geb. te Dalfsen 18 aug. 1752 (Reg.Civique); overl. te Heino 17 okt. 1829; hertrouwt te Lierderholthuis 31 okt. 1785 met Antonia Jansen, Jonge dochter van het Tuiten onder Heino, gedoopt te Raalte 16 november 1761; overl. te Heino 26 december 1839, 79 jaar oud.

Kinderen uit dit huwelijk en gedoopt te Lierderholthuis:

1. **Wilhelmina**, ged. 31 jan. 1786; overl. te Heino 10 juni 1837, buurschap Lenthe nr. 114; trouwt te Heino 16 dec. 1811 met Lambertus Jansen Overheine, geboren op de Ruwenhorst in het Lierderbroek onder Wijhe, thans wonende op de katerstede de Oude Evert aan de Nieuwe Wetering, zoon van Joannes Overheine en van Maria Ruwenhorst, ged. te Lierderholthuis 28 december 1783; overl. te Heino 28 oktober 1864, buurschap Lenthe.
2. **Albertus**, gedoopt 17 maart 1787; overl. te Heino maart 1818; was sinds 24 februari als vermist opgegeven en is 28 maart dood uit het water opgehaald; trouwt te Heino 21 mei 1812 met Wilhelmina Wijermars, dochter van Hermanus Beerens op het Wijermars te Wijhe en van Hendrika Willems, ged. te Zwolle 7 jan. 1799; overl. te Heino 11 okt. 1852. Albertus is van beroep schipper. Albertus en zijn vrouw Wilhelmina blijven op de Nieuwe Born wonen.
3. **Joanna Maria**, ged. 5 febr. 1789; overl. ?
4. **Wilhelmus**, ged. 11 okt. 1790; overl. te Zwolle 4 maart 1863; tr. te Zwolle 28 april 1825 met Johanna Velner, dochter van Gerardus Velner en van Maria Assendorp, ged. te Rijssen 27 maart 1795; overl. te Zwolle 6 juli 1858. Willem was van beroep bakker en woonde aan de Diezerpoorterplas.
5. **Joannes**, ged. 28 dec. 1793; overl. te Heino 17 maart 1818. Ongehuwd. Van beroep boerenknecht.
6. **Joanna Antonia**, ged. 12 febr. 1796; overl. ?
7. **Antonia**, ged. 20 mei 1798; overl. te Zwollerkerspel 9 juni 1867, trouwt te Heino 18 mei 1822 met Hermanus Bruggeman aan het Sollen onder Zwollerkerspel, zoon van Antoni-

us Hendriks en van Wilhelmina Jansen, ged. te Lierderholthuis 5 jan. 1793; overl. te Zwolterkerspel, buurschap Laag Zuthem 8 dec. 1871. Van beroep landbouwer.

8. **Joanna**, ged. 29 mei 1800; overl. te Heino 28 aug. 1858; trouwt te Heino 19 jan. 1826 met Theodorus Assueris Splinter, zoon van Hendrik Splinter en van Willemina Lammers of van den Molen; ged. te Lierderholthuis 23 mei 1784; overl. te Heino 15 juli 1842. Van beroep timmerman.
9. **Gerhardus**, ged. 17 april 1803; overl. te Heino 15 nov. 1841. Ongehuwd. Van beroep kleermaker.

Enkele belangrijke gegevens tussen 1810 - 1820.

- Uit 1811 is er een opgave van landerijen in de gemeente Heino. Frederik Vulkers (de naam Folkert is geleidelijk aan Vulkers geworden, ook Vulkert en Volkert) bezit dan een vierde morgen bouwland en een morgen groenland (een morgen is 1.23 ha)13). Uit andere acten weten we dat men op de Nieuwe Born ook een schuithuis heeft en enkele schuiten. Of de herberg winstgevend was, valt te betwijfelen. De Oude Born tegenover hen fungeerde ook als herberg.

- Of er rond 1810 in Heino een besmettelijke ziekte heerste, is niet duidelijk. Op den Born aan de Nieuwe Wetering zaten ze daar wel over in. De Aziatische cholera was een gevreesde ziekte, zeker voor bewoners aan waterwegen. Leidingwater kende men niet, men dronk water uit de Wetering. In 1810 en 1811 zijn er op den Born drie sterfgevallen van 'bovenlandse arbeiders'. Die komen van hoger: Twente? Duitsland? Twee overlijden er op de Nieuwe Born, één op de Oude Born. Alle drie zijn ze te Heino begraven. Naamloos. In 1849 en 1855 - we zullen dat verderop nog zien - vermeldt de pastoor van Lierderholthuis uitdrukkelijk dat er dan twee sterfgevallen zijn aan de Nieuwe Born door Aziatische cholera.

- In 1812 trouwt de oudste zoon Albertus Vulkers met Wilhelmina Wijermars. Zij blijven op de Nieuwe Born wonen. Albertus zal het bedrijf van zijn ouders voortzetten. Maar dat pakt anders uit. Het jaar 1818 wordt een rampjaar voor

de bewoners van de Nieuwe Born. Ze zullen immers verdriet hebben gehad en de hele gemeenschap zal geschokt meegeleefd hebben. Op 17 maart 1818 overlijdt Jan Vulkers, zoon van Frederik en Antonia, oud 24 jaar, boerenknecht en ongehuwd. Jannes Assendorp, landbouwer aan het Grondhuis aan de Nieuwe Wetering en Derk Holleboom, landbouwer aan het Franschman bij Heino, doen aangifte. Maar tegelijkertijd zit iedereen in spanning. Want de oudste zoon van Frederik en Antonia, hun opvolger, wordt al enkele weken vermist. De overlijdensacte d.d. 30 maart 1818 vermeldt: 'Overleden Albertus Vulkers, oud 31 jaar, zoon van Frederik Vulkers en Antonia Tutert, wonende wijk D. nr. 88. Op 24 februari 's avonds van zijn ouders vertrokken, alwaar hij mede woonachtig was, wijk D nr. 88. De aangegevene is op 28 maart dood uit het water opgehaald en te zijner woning bezorgd. Op 24 februari als vermist'. Wilhelmina Wijermars was toen in verwachting van haar vierde kind. Ze zal haar verdere leven als weduwe op de Nieuwe Born blijven wonen. Frederik Vulkers, dan bijna zeventig jaar oud, zijn dochter Henrica alsmede zijn vrouw Antonia samen met Wilhelmina Wijermars zullen het bedrijf gezamenlijk in stand hebben gehouden. Een opvolger was niet op hun bedrijf aanwezig. Frederik overlijdt 17 oktober 1829, 79 jaar oud.

De kadastrale aanwijzing.

In 1830 laat de kadastrale atlas ons zien wat de Nieuwe Born omvat. Het zijn de percelen kadastraal sectie D op Rosendals Erve de nrs. 565 huis en erf 9 roeden, 80 ellen; 566 bouwland 40 roeden, 20 ellen; 567 hooiland 6 roeden, 10 ellen; 568 weiland 95 roeden, 90 ellen en 569 weiland 64 roeden, 80 ellen. De weduwe Frederik Vulkers, van beroep schipper, wordt aangemerkt als eigenaresse. Het wekt enige vreemding dat bovengenoemde percelen tot Rosendals Erve behoren. De Postweg, thans Bornweg, vormt de grens tussen Rosendals Erve en het Vossenblok, waar de perceelsnummers vanaf 570 toe behoren.

Uit het huwelijk van Albertus Vulkers en Wilhelmina Wijermars werden de volgende kinderen geboren:

Kadastrale Minuutplan van de gemeente Heino, circa 1820.

Sectie D, Rosendaals Erve. De Nieuwe Born omvat de nrs. 565 huis en erf;
566 bouwland; 567 hooiland; 568 weiland; 569 weiland.

1. **Hermína**, geb. te Heino 18 febr. 1813; overl. te Heino 22 april 1839. Ongehuwd.
2. **Joannes**, geb. te Heino 17 aug. 1814; overl. te Heino 19 juni 1887; trouwt te Heino 7 mei 1842 met Geertje Bouwhuis, dochter van Gerrit Bouwhuis, landbouwer te Wijhe, en van Hendrina Gerrits Klink, geb. te Wijhe 7 okt. 1813; overl. te Heino 6 maart 1889. Ze gaan na hun huwelijk wonen op het Lierderholthuis.
3. **Fredericus Hermanus**, geb. te Heino 24 okt. 1816; overl. te Hellendoorn 16 sept. 1871; trouwt 19 nov. 1840 met Gerritdina Mensink, dochter van Jan Mensink en van Derkien Gerrits, geb. te Heino 15 maart 1816; overl. te ?. Zij blijven op de Nieuwe Born wonen tot 1854.
4. **Albertus**, geb. 28 sept. 1818; overl. te Zwolle 17 aug. 1894; trouwt te Heino 1 mei 1844 met Joanna Tuitert met dispensatie in de derde graad van bloedverwantschap, dochter van Albert Tuitert en van Joanna Veldhuis, geb. te Heino 3 sept. 1813; overl. te Zwolle 19 sept. 1884. Zij gaan op de Vrijhof wonen.

Verkoop van de Nieuwe Born.

Het jaar 1837 is een gedenkwaardig jaar in de geschiedenis van de Nieuwe Born. Begin juni is Willemina Vulkers, de oudste dochter, overleden. Op 1 juli 1837 verschijnen Antonia Tuitert en haar kinderen voor notaris Jacobson te Wijhe en geven te kennen de Herberg den Arend of Nieuwe Born te willen verkopen. Anderhalve week later maakt Antonia Tuitert, weduwe van Frederik Volkert, kastelainesse, wonende te Heino aan den Born, zijnde ziek en zwak, voor diezelfde notaris haar testament. Ze legateert aan haar dochter Hendrika Volkert, 'bij mijn inwonende, mijn onverdeelt vierde gedeelte van de Herberg den Arend of Nieuwe Born met de daarbij behorende landen bij mijn gebruik'. 15) Op 29 juli verschijnen Antonia Tuitert, weduwe van Frederik Vulkers met haar kinderen, alsmede de zonen uit het huwelijk van wijlen Hendrik Tuitert en wijlen Willemina Warners alsook Willemina Wijermars, weduwe van wijlen Albertus Vulkers, wederom voor bovengenoemde notaris. Thans vindt de inzate van de publieke verkoop van de herberg den Arend of Nieuwe

Born plaats. Het gaat om de percelen kadastraal sectie D nrs. 565, 566, 567, 568 en 569, bestaande in Huis, schuur, schuithuis en erf, hof en weiland, tezamen groot 2 bunder, 16 roeden, 80 ellen, met het regt tot het heffen der tol over de Borremansbrug en een uitgang van vijf gulden vijf en twintig cent jaarlijks van de eigenaren van de Oude Born, te ontvangen voor het gebruik van de weg, zoals verkooperen hetzelfde bezitten en aangekocht is door hun stiefvader en moeder Hendrik Jansen Tuitert en vrouw volgens acte van transport gepasseerd voor de voormalige Schout van Heino, Hendrikus van Langen, d.d. 25 januari 1779 en waartoe gerechtigd zijn de comparanten Jan en Albert Tuitert en Antonia Tuitert, weduwe Frederik Vulkert, ieder voor een vierde en de overige comparanten gezamenlijk voor het overige vierde gedeelte, waarop tot de inzate overgaande is gebleken het hoogste geboden te zijn door Berend Elshof, koopman te Wijhe, voor f.1300,-'. Bij de verkoopsvoorwaarde nr. 17 wordt nog vermeld: 'Van de tol van opgemelde brug hebben de Eigenaren of gebruikers van het Erve Krajenschot, tegenover deze brug gelegen, vrijdom van betaling; tegen het genot van de tol is den eigenaar van het te veilene perceel verplicht te zorgen voor het onderhoud der weg; de nieuw gepote peppelare op de weg zullen door de geene, die dezelve heeft gepoot, voor den eersten May aanstaande weggenomen worden'. De finale verkoop vindt plaats op 12 augustus 1837. Lambertus Overheine hoogt tot f.1400,- en verklaart deze koop te hebben gedaan in naam van en voor rekening van Asselina Kloosterman, weduwe van Toon Tichelhof, rentenierse, wonende te Heino, alhier tegenwoordig. 16) Op de dag van de finale verkoop werden ook 90 stuks eikebomen, staande in de landen en op de weg en geschikt om langs de Wetering te worden vervoerd, verkocht, aldus de advertentie in de Zwolsche Courant van 21 juli 1837. Dat de eigenaren of gebruikers van het Erve Krajenschot vrijdom van betaling hadden zal wel een oud recht zijn geweest, omdat de percelen van de Nieuwe Born indertijd tot de Krajenschot behoorden, zoals aan het begin van dit artikel is weergegeven. Mogelijk kan het ook verklaard worden uit het gegeven, dat een

broer van Antonia Tutert, weduwe Frederik Volkers, genaamd Joannes, in 1782 was getrouwd met Gesina Gerrits Krajenschot en daar was ingetrouwd. De vrijdom zal dan vanwege familie-relaties hebben plaats gevonden en op de volgende generatie zijn overgedragen. De familie Vulkert ontving voor hun bedrijf een geringe prijs. In 1778 was daar nog f.4700,-- voor neergeteld. Moet het toegeschreven worden aan een economische crisis? Ook de Oude Born had bij de verkoop in 1836 maar f.1700,-- opgebracht. Wel wordt de indruk gewekt dat de verkoop uit financiële noodzaak plaats vond. Al snel na de verkoop staan de erfgenamen van de familie Kloosterman voor de deur als schuldeisers. De lening d.d. 25 januari 1779 ten laste van Hendrik Jansen Tutert en Willemina Werners en thans rustend op hun erfgenamen moest nog voor een bedrag van f.1595,-- afgelost worden. De nieuwe eigenaresse van de Nieuwe Born behoort tot de erfgenamen Kloosterman.17)

Enkele familie gegevens.

Het jaar 1839 is wederom een triest jaar voor de familie Vulkers. Op 22 april 1839 overlijdt de oudste dochter van Willemina Wijermars, weduwe van wijlen Albertus Vulkert, oud 26 jaar. Op 26 december 1839 sterft Antonia Jansen Tutert, oud 79 jaar, dochter van Jan Jansen en Alberta Tutert. Op 15 november 1841 overlijdt Gerhardus Vulkert, kleermaker, 39 jaar oud en ongehuwd, woonachtig op de Nieuwe Born. Maar het leven gaat door. Een nieuwe generatie dient zich aan. Er wordt ook gefeest. Fredericus Vulkert, de tweede zoon van Wilhelmina Wijermars, trouwt 25 november 1840 met Gerritdina Mensink uit Heino. Ze blijven op de Nieuwe Born wonen en zetten het bedrijf voort. Op 7 mei 1842 trouwt zijn oudste broer Jan met Henrika Bouwhuis. Zij gaan wonen op het Liederholthuis; op 1 mei 1844 trouwt zijn jongste broer Albertus met Johanna Tutert. Zij gaan wonen op de Vrijhof. In 1871 verhuizen die echter naar Zwolle.

Uit het huwelijk van Frederik Vulkert en Gerritdina Mensink werden de volgende kinderen op de Nieuwe Born geboren:

Albertus Theodorus, geb. 19 maart 1842; Johanna Theodora, geb. 18 nov. 1844; Hermina Johanna, geb. 18 maart 1847; Joanna Maria, geb. 30 mei 1849; Antonia Maria, geb. 17 okt. 1851.

Economisch zal het wel redelijk goed gegaan zijn met de bewoners op de Nieuwe Born. Het eerste Bevolkingsregister van Heino van 1840-1845 laat zien dat ze dan Jan Zunnebeld, 22 jaar oud, als schippersknecht hebben. En er is een wisseling van personeel. In 1846 koopt Frederik Vulkert, schipper, twee percelen land in het Vossenblok, kadastraal sectie D nrs. 572 en 573, heide en bosch, groot 1 bunder, 86 roeden, van zijn overbuurvrouw Gerritdina Krayenschot, weduwe van wijlen Gerrit Klein Jan, voor f.200,--.¹⁸⁾ Maar drie jaar later leent hij toch f.500,-- bij zijn buurman Hermannus Schrijver.¹⁹⁾ In de zomer van 1847 ontstaat grote schrik op de Nieuwe Born en directe omgeving. Hun knecht Everhardus Zunnebeld, overlijdt 30 juli aan de Aziatische cholera. Zo ook op 20 september 1855. Dan overlijdt Jan Zunnebeld, hun knecht, aan de gevolgen van de Aziatische cholera, zoals de pastoor van Liederholthuis beide keren in het overlijdensboek vermeldt. Op 11 oktober 1852 overlijdt Wilhelmina Wijermars, de moeder van Frederik Vulkers.

Vertrek van de familie Vulkers van de Nieuwe Born.

Op 29 maart 1853 vindt er ten verzoeken van Frederik Vulkers te zijner huize een verkoop van roerende goederen plaats. De opbrengst bedraagt f.347,40, gedaan aan den Born in bijzijn van Berend Rosendaal en Gerrit Schuurman, die op de Oude Born wonen. Er wordt alvast opgeruimd.²⁰⁾ Want 3 januari 1854 verlaat het gezin Vulkers de Nieuwe Born en vertrekt naar Hellendoorn. Ze gaan wonen aan het kanaal in de buurschap Rhaan. De percelen D 572 en 573 in het Vossenblok worden uit de hand verkocht aan Jan Norp, kastelein aan den Born, die beide percelen door koopt aan Jannes Hartkamp, boerenarbeider in Zwollerkerpel voor f.600,--.²¹⁾ Op St. Petri, 22 februari 1855, vestigen zich als nieuwe bewoners op de Nieuwe Born: Gerhardus Zunnebeld, van beroep zompkipper, en zijn vrouw Berendina Norp.

Zij waren 24 oktober 1854 getrouwd. Ook Geertruida Drulmer, weduwe van Jannes Zunnebeld komt mee. Zunnebeld en zijn vrouw vertrekken eind februari 1867 naar Raalte. Gertrudis Drulmer, weduwe van Jannes Zunnebeld, zal er de voorkeur aan hebben gegeven haar laatste levensdagen op de Nieuwe Born te voleinden. Zij overlijdt althans op 15 juli 1867, 79 jaar oud, op de Born. In het midden van de vorige eeuw heeft de toenmalige pastoor van Lierderholt-huis, deken van Santen, een parochianenboek aangelegd. Bij ieder gezin heeft hij ook de boerderijnaam vermeld. Naast de familie Zunnebeld heeft hij geschreven: 'Zijn naar Raalte vertrokken en door protestanten opgevolgd'. De emotionele lading van deze mededeling is nog te voelen. Vanaf 1770 tot februari 1867 werd de Nieuwe Born bewoond door rooms katholieken.

Nieuwe bewoners en een nieuwe eigenaar.

De nieuwe bewoners zijn Hendrik Loman en zijn vrouw Asselina Meyerman, afkomstig uit Zwollerkerspel. Als zij er enkele jaren wonen krijgt de Nieuwe Born een andere eigenaar. De eigenaresse Asselina Kloosterman, weduwe van Tone Tichelhof, had vele bezittingen in Heino, doch slechts één dochter Eva, die enig kind was. Deze overlijdt in 1870 en de erfgenamen gaan het bezit in 1871 verkopen. Het 17e perceel is de katerstede de Nieuwe Born, gelegen aan de Nieuwe Wetering onder Heino, bestaande in huis, erf en schuur, bouw- en weiland, kadastraal sectie D nrs. 565 t/m 569, tezamen groot 2 bunder, 16 roeden, 80 ellen. De brug aldaar over de Nieuwe Wetering behoort bij het perceel. 'De koper zal de huur moeten gedoogen en gestand doen, die de tegenwoordige huurder aan de perceel heeft tot de 22e februari 1874 tegen honderd vijf en veertig gulden'. Bij de inzet staat het bedrijf op f.2200,--. De finale verkoop heeft plaats op 8 juli 1871 en verloopt als volgt: 'De Nieuwe Born staande op f.2200,-- wordt gehooft tot f.2800,-- en dan gemijnd door Gerrit Lemmers, winkelier te Raalte, op f.2800,--. Is daarmee de voorlopige koper en verklaart dit perceel voor zichzelf te hebben gekocht. Ook de bomen daarbij staande, zijnde het 15e en 16e perceel, koopt

hij voor de som van f.77,--'.22) Voor de pachter Loman zal een wisseling van eigenaar mogelijk geen gevolgen hebben gehad.

Op 1 december 1881 verschijnt voor notaris Spitsen te Heino Hendrik Jan Huisman, landbouwer en wonende onder het Nijenhuis in de gemeente Wijhe en verklaart 'te verkopen en in eigendom over te dragen aan Jan Hendrik Loman, landbouwer, wonende aan den Born onder Heino, die alhier mede compareerde, en aan te nemen de inboedel des verkoopers, aanwezig op de door hem bewoonde katerstede: twee koeien, een pink, twee kalveren, een geit, vijf biggen, een paardje en een wagen, kar, ploeg, egge, karn en melktonnen, boeren- en melkgereedschap en meubilair. De koopsom bedraagt f.300,-- en levenslang onderhoud van de verkoper van kost en inwoning. De verkoper zal daarvoor huiswerk doen'.23) Het gezin Loman verlaat zodoende 13 maart 1882 de Nieuwe Born. Als nieuwe huurders vestigen er zich Gerrit Jan Lantink en zijn vrouw Jansje Jacomina Bannink met hun dochter Jansje. Ze komen uit Dalfsen. Ze blijven er tot begin 1899 wonen en vertrekken dan naar Raalte.

Nieuwe bewoners en andermaal verkoop van de Nieuwe Born.

Op 15 maart 1899 vestigen zich op de Nieuwe Born: Jan Huisman en zijn vrouw Geertje van Gerner met hun zes kinderen. Het gezin Huisman woonde tot dan toe aan de Tutertstege, thans Rosendaelseweg.

In 1905 vindt er andermaal een publieke verkoop van de Nieuwe Born plaats. Voor notaris Tjihof te Raalte verschijnt op 8 juni 1905 Johannes Bernardus Bosch, timmerman en winkelier te Raalte en gehuwd met Henrica Anna Lemmers en gemachtigde van Maria Gerritdina Lemmers om een openbare inzate van de katerstede de Born genaamd en gelegen aan de Nieuwe Wetering onder Heino te doen plaatsvinden. Het betreft de percelen kadastraal sectie D de nrs. 565 t/m 569, huis met tuin, boomgaard en weiland en het recht van bepoting op een gedeelte van de ongenummerde en langs de te veilen percelen lopende weg naar Raalte, groot 2 ha. 16 a. 80 ca. Het geheel is opgedeeld in drie percelen en wordt ingezet op f.2350,--.

*Jan Huisman en zijn vrouw Geertje van Gerner.
Foto: privébezit fam. Huisman.*

Van de brug over de Nieuwe Wetering wordt geen melding meer gemaakt. De finale verkoop is op 20 juni 1905. Nadat de percelen eerst afzonderlijk waren geveild, is vervolgens de massa van die percelen gemijnd op f.3300,--. De hoogste bieder is Gerrit Willem Lozeman, landbouwer te Raalte, die verklaart de koop te hebben gedaan voor en als mondeling gemachtigde van de heer baron Frederik Alexander Robert Arnold van Ittersum, Civiel Ingenieur, wonende te Utrecht, namens wie hij verklaarde de drie percelen in koop te accepteren'.²⁴⁾

Overzicht van de verkoopprijs van de Nieuwe Born, welke vanaf 1770 qua oppervlakte gelijk is gebleven:

Koper in 1778 is Hendrik Jansen Tuitert voor f.4700,-- met het regt van de tolbrug.

Koperse in 1837 is Asselina Kloosterman voor f.1300,--.

Koper in 1871 is Gerrit Lemmers voor f.2800,--.

Koper in 1905 is F.A.R.A. van Ittersum voor f.3300,--.

De familie Huisman is nu bijna een eeuw op deze pachthoeve woonachtig.

Fragmentgenealogie van de familie Huisman op de Nieuwe Born:

Jan Huisman, geboren te Raalte 14 december 1857, zoon van Hendrik Huisman en Teune Knobben; overleden te Heino 10 april 1925; trouwt te Heino 12 april 1883 met Geertje van Gerner, dochter van Lambert van Gerner en Janna Bomhof, geboren te Heino 3 november 1862; overleden te Heino 11 maart 1935.

Kinderen uit dit huwelijk:

Antonia, geboren in 1883. Zij trouwde in 1917 met Gerrit Vorrink. Lammert Jan, geboren in 1885. Hij trouwde met Hendrikje Middag.

Hendrika, geboren in 1890. Zij trouwde in 1920 met Gerrit van Olst. Ze gingen wonen op Terra Nova bij het station van Heino.

Johannes, geboren in 1895. Hij trouwde in 1920 met Hendrika Slendebroek. Zij gingen wonen op het Snorrebosch aan de Bornweg.

Gerritdina Hendrika, geboren in 1898. Zij trouwde in 1920 met Harmen Logt.

Gerrit Jan, geboren in 1904. Hij trouwde in 1931 met Gerritje Hoekerswever, dochter van Hendrik Hoekerswever en van Johanna Brinkman. Gerrit Jan volgt zijn vader op in het bedrijf op de Nieuwe Born. Uit het huwelijk van Gerrit Jan en Gerritje zijn de volgende kinderen geboren:

Geertje; Hendrik Jan; Janna en Johan Huisman. Johan huwt in 1965 met Alberdina Hendrikje Fokkert uit Oudleusen, gemeente Dalfsen. Zij blijven op de Nieuwe Born wonen en zetten het bedrijf voort. Gerrit Jan en zijn vrouw gaan in de jaren zeventig wonen in het dorp Heino.

Bronnen:

1. G.A.Hutten: De Oude Born en haar bewoners aan de Nieuwe Wetering onder Heino, in: Omheining, Contactblad van de Vereniging voor de Heemkunde Omheining te Heino, jaarg. 12, 1992, nr.3, pag. 53-100.
 2. Rijks Archief Overijssel (RAO): Recht. Arch. Heino (inv. E.Vroom) inv. nr.9, d.d. 25 jan. 1779, pag.210 en inv. nr. 41, pag.29 vo.
 3. RAO: Idem, inv. nr. 26, d.d. 17 juni 1684, pag. 188.
 4. RAO: Idem, inv. nr. 9, d.d. 25 jan. 1779, pag. 210-213.
 5. G.A.Hutten: De Tutert en haar bewoners in de buurschap Rosendaal onder Heino, in : Omheining, jaarg. 11, 1991, nr. 2, pag. 26-38.
 6. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 9, d.d. 6 febr. 1780, pag. 250.
 7. RAO: V.O.R.G. Zwolle, 1880, pag. 67.
 8. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 9, d.d. 14 okt. 1785, pag. 394.
 9. RAO: Markeboek Heino, inv. nr. 484, jaar 1784 en 1787, pag. 460 en 496.
 10. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 31, d.d. 10 mei 1791, ongepag.
 11. RAO: Idem, inv. nr. 31, d.d. 11 febr. 1801.
 12. RAO: Idem, inv. nr. 11, d.d. 13 nov. 1806, pag. 372 en inv. nr. 9, d.d. 7 nov. 1783, pag. 345 en inv. nr. 41, pag. 33.
 13. RAO: Onderprefectuur Deventer, inv. nr. 275, d.d. 15 nov. 1811.
 14. RAO: Grondbelasting Heino, 1832, inv. nr. 33.
 15. RAO: A.J. Mensema: Arch. Notarissen in Overijssel 1811-1905, inv. nr. 4540, acte nr. 3736, d.d. 12 juli 1837.
 16. RAO: Idem, inv. nr. 4540, acte nr.3748 en nr. 3758, d.d. 29 juli en 12 aug. 1837.
 17. RAO: Idem, inv. nr. 4541, acte nr. 3831, d.d. 7 febr. 1838.
 18. RAO: Idem, inv. nr. 3322, acte nr. 2654/138 en nr. 2661/145, d.d. 24 aug. en 7 sept. 1846.
 19. RAO: Idem, inv. nr. 4563, acte nr. 5879, d.d. 26 mei 1849.
 20. RAO: Idem, inv. nr. 4567, acte nr. 6304, d.d. 29 maart 1853.
 21. RAO: C.Z. Halfman e.a.: Inventaris van de in het RAO berustende hypothecaire en kadastrale Archivalia, Deventer, deel 103/46, d.d. 15 febr. 1854 en deel 108/80, d.d. 30 sept. 1854.
 22. RAO: Arch. Notarissen in Overijssel, inv. nr. 3356, acte nr. 614 en nr. 616, d.d. 24 juni en 8 juli 1871.
 23. RAO: Idem, inv. nr. 2282, acte nr. 4464, d.d. 1 dec. 1881.
 24. RAO: Hypoth. en kadastr. Arch. Deventer, deel 497/89, d.d. 20 juni 1905.
-

SPREKENDE FOTO'S (22)

J.K. Pruim-Reinders

Een foto uit 1905 van het gezin van Theodorus Johannes Blom en Willemina Maria Rosendal.

Staande op de achtergrond zien we van links naar rechts:

1. Vader **Theodorus Johannes Blom**, geboren Heino, 5 augustus 1861 en overleden Heino, 12 juli 1943, oud 81 jaar. Van beroep grutter en landbouwer, wonende Dorpsstraat 15, later Woolthuisweg 3.
2. Zoon **Wolterus Johannes Blom**, geboren Heino, 26 november 1890 en overleden Heino, 14 maart 1939. Hij was sleper, expeditie en caféhouder en woonde Dorpsstraat 15. In verband met de vele koffiedrinkers vanwege zijn sleepersbedrijf nam hij de cafévergunning over van de familie Wallink, die indertijd een cafeetje had in het tolhuisje aan de Zwolseweg.

3. Zoon **Bernardus Johannes Blom**, geboren Heino, 18 oktober 1892 en overleden Zwolle, 12 februari 1966. Hij was van beroep vrachtrijder, manufacturier en gemeente-ontvanger en woonde Dorpsstraat 34.

Dan zien we op de voorgrond van links naar rechts:

1. Staande, zoon **Theodorus Robertus Blom**, geboren Heino, 5 mei 1899, thans wonende in 'De Vloedgraven', vroeger Woolthuisweg 1 en Dorpsstraat 16a. Hij was vrachtrijder van beroep.
2. Dochter **Gerritdina Woutera Blom**, geboren Heino, 7 april 1888, overleden Raalte, 31

mei 1917. Ze was gehuwd met Gerrit Wilhelmus Kutterman.

3. Zoon **Hendrikus Johannes Frederikus Blom**, geboren Heino, 25 november 1894, overleden Heino, 21 februari 1981. Hij oefende het beroep van winkelier, brood- en banketbakker uit aan de Canadastraat nr. 11.
4. Moeder **Willemina Maria Rosendal**, geboren Heino, 6 september 1863, overleden Deventer, 24 november 1943, oud 80 jaar.
5. Op schoot dochter **Maria Gerritdina Blom**, geboren Heino, 11 augustus 1904, overleden Heino, 15 juni 1908.
6. Dochter **Johanna Josephina Blom**, geboren Heino, 20 maart 1903. Zij trouwde met Dames Klunder en vertrok naar Deventer.
7. Dochter **Willemina Maria Blom**, geboren Heino, 14 februari 1901. Zij trouwde met Hermannus Wilhelmus Antonius Hemels, muziekonderwijzer, Lierderholthuisweg 10.
8. Zoon **Johannes Jacobus Blom**, geboren Heino, 6 juli 1897.
Hij vertrok in 1920 naar 's-Hertogenbosch.

Theodorus Johannes Blom, (1861-1943), aanschouwt het levenslicht te Heino twee weken na het overlijden van zijn broertje Theodorus Jacobus, die 4 jaar oud is geworden. Uit het huwelijk van zijn ouders Wolter Blom en Gerridiena Smit worden negen kinderen geboren, van wie er slechts drie in leven blijven.

Zijn vader **Wolter Blom**, geboren op den Vischer in Emmen (Marshoek) en RK gedoopt te Dalfsen, op 23 juli 1808, is schoenmakers-

knecht bij Gerardus Joannes Franciscus Klomp, Dorpsstraat 13-15, Heino. De heer Klomp oefent tevens het beroep van boekweitgrutter uit. Wanneer hij komt te overlijden trouwt Wolter Blom met de weduwe Klomp, Jacobina Derksen. Het huwelijk wordt te Heino gesloten op 6 augustus 1838. Jacobina Derksen heeft uit haar eerste huwelijk geen kinderen en vanwege het leeftijdsverschil worden er ook geen kinderen uit haar tweede huwelijk geboren. Zij overlijdt te Heino op 58-jarige leeftijd en Wolter Blom hertrouwt vijf maanden na haar overlijden te Heino op 26 oktober 1854 met Gerridiena Smit, geboren te Zwolle, 3 mei 1823, dochter van tapper Jan Smit.

De drie kinderen, die uit dit huwelijk in leven blijven, zijn Theodorus Johannes, die zorgt dat de naam Blom blijft bestaan, Geertruida Johanna, die trouwt met Friedrich Niemann en naar Hasselt vertrekt en Johannes, die ongehuwd blijft.

Oorspronkelijk komt de familie Blom, van het "Bloem" in Millingen onder Dalfsen, ook wel Blumenplaats of 't Blomers genaamd. Zodoende treffen we de naam Blom in Dalfsen ook wel als Bloem aan. In 1719 wordt daar de voorvader van de huidige "Bloms" in Heino, Wjgger Jansen Bloem geboren.

Geraadpleegde bronnen:
Gemeente-archief Heino. Bevolkingsregisters en burgerlijke stand.
Rijksarchief Zwolle. Doop-, trouw- en begraafregisters van Dalfsen.

De Culturele Raad Overijssel gaf tot voor kort zowel Overijssels Contactbericht uit alsook de Provinciaal. Omdat deze elkaar ten dele overlappen werd besloten één tijdschrift uit te geven en wel **de Provinciaal**. Daarin zullen de artikelen die in Overijssels Contactbericht verschenen zoveel mogelijk worden opgenomen.

Bovendien plaatst de Bond Heemschut haar informatie in de Provinciaal. Dit blad ziet er zeer aantrekkelijk uit en verschijnt viermaal per jaar.

Redactie-adres: Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle, tel. 038-537527.

**WIE
IS
WIE?**

M.H. Stavorinus, de Haarstraat 25, Heino, Tel. 05729-2586

Deze keer een foto waar drie dames op staan, die zo te zien bezig zijn de soep klaar te maken en daarbij gezellig wat met elkaar praten. Wie deze dames zijn is ons niet bekend, maar hopelijk kunt u ons daarbij helpen. Door de fa. Heleco zijn vorig jaar een aantal foto's aan de vereniging geschonken waaronder ook deze, misschien dat dit iemand wat op weg kan helpen?

Dan de vragen:

Wie herkent deze dames? Waar en wanneer is deze foto gemaakt?

We hopen weer op uw reactie.

WIE WAS WIE?

De foto geplaatst in het nummer van december 1992 is waarschijnlijk genomen ter gelegenheid van een priesterfeest in 1924 of 1925 bij de pastorie van R.K. kerk in Heino.

Mevr. M. Satink en Dhr. Willem Offenbergh waren zo bereidwillig deze foto eens goed te bestuderen en het resultaat was dat alle namen bekend zijn. Onze hartelijke dank hiervoor! De namen van de meisjes zijn dan als volgt van links naar rechts:

Gerda Satink, Riek Willemsen, Riek Offenbergh, Riek van Schoten, Annie Hooglugt, Anna Nijboer, Marie Satink, achter haar Mieke Hooglugt, Toos van Schoten, Truus Hooglugt, achter haar Dora Vlierhuis, Bertha Offenbergh, achter haar Anna Hofhuis, Sanne Antonissen, achter haar Bertha Rienties, Annie Kamphof, Riek Offenbergh, Grada Overmars, Annie Satink, Jo Zonnebelt.

Dan nog enkele correcties op de foto van het juni-nummer 1992.

Op de achterste rij staat de naam Jan Delmte, maar dit moet zijn Jan Deemter. De voorste rij nummer drie was onbekend, maar volgens een reactie van Mevr. M. Satink zou dit Bart Hooglugt kunnen zijn. De beide genoemde namen Kamphof: de bovenste rij Jan Kamphof en de voorste rij als laatste Gerard Kamphof.

Nogmaals onze hartelijke dank aan genoemde personen voor hun medewerking.

STEGEN EN WEGEN IN HEINO (9)

C.D. Compaan en D. van de Klippe

In het nummer van juni 1992 hebben we reeds een en ander verteld over de aanleg van de kunstweg Windesheim-Heino. We bespraken de oprichting van een maatschappij, die zich dat ten doel stelde en behandelden het met de hand geschreven boekje 'Bestek en voorwaarden'.

Reeds in 1858 was er in de Heinose raad gediscussieerd over de verharding van de weg van het dorp, langs de burgerlijke begraafplaats, tot aan de brug bij Tutert aan de Nieuwe Wetering, de huidige Rozendaalseweg dus. Op 11 december van dat jaar werd besloten (nr. 22), om daarvoor op de begroting 1859 een bedrag van f.400,- uit te trekken. We komen in het vervolg van dit artikel hierop terug.

In de Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant van Vrijdag 27 April 1866 lezen we:

Aanbesteding.

Op vrijdag 11 mei 1866, des namiddags te 1 ure, zal door het Bestuur van den Kunstweg van Heino naar Windesheim, ten huize van de heer Blankhart in de Nieuwe Stadsherberg te Zwolle worden aanbesteed:

het maken van de aardebaan en van den kunstweg, met de daarbij behorende kunstwerken van den grindweg, loopende van af de Kolkbrug in den Straatweg van Deventer naar Zwolle, tot aan den Straatweg van Zwolle naar Almelo, ten noorden van tol no. 3 bij Heino (ongeveer waar nu de Zuthemerweg op de Zwolseweg uitkomt) en van de Zandsteeg langs de Nieuwe Wetering naar de Tutertsbrug (zie het bij dit artikel afgedrukte kaartje).

De aanbesteding der Aardebaan geschiedt in vier, die van den Kunstweg in twee, die van de Kunstwerken mede in twee percelen. Het Bestek ligt ter lezing van af 27 april op de gewone plaatsen te Zwolle, alsmede te Deventer, Arnhem en Kampen, en is voorts te bekomen tegen betaling van 50 Cents bij den Boekhandelaar Tjeenk Willink te Zwolle.

Den aanwijzing in loco zal geschieden op Woensdag 9 mei des morgens te 9 uren, te beginnen aan de Kolkbrug, terwijl inlichtingen zijn te bekomen bij den heer W. van Wijngaarden te Herxen, onder Wijhe.

Uit diezelfde krant van 19 mei 1866:

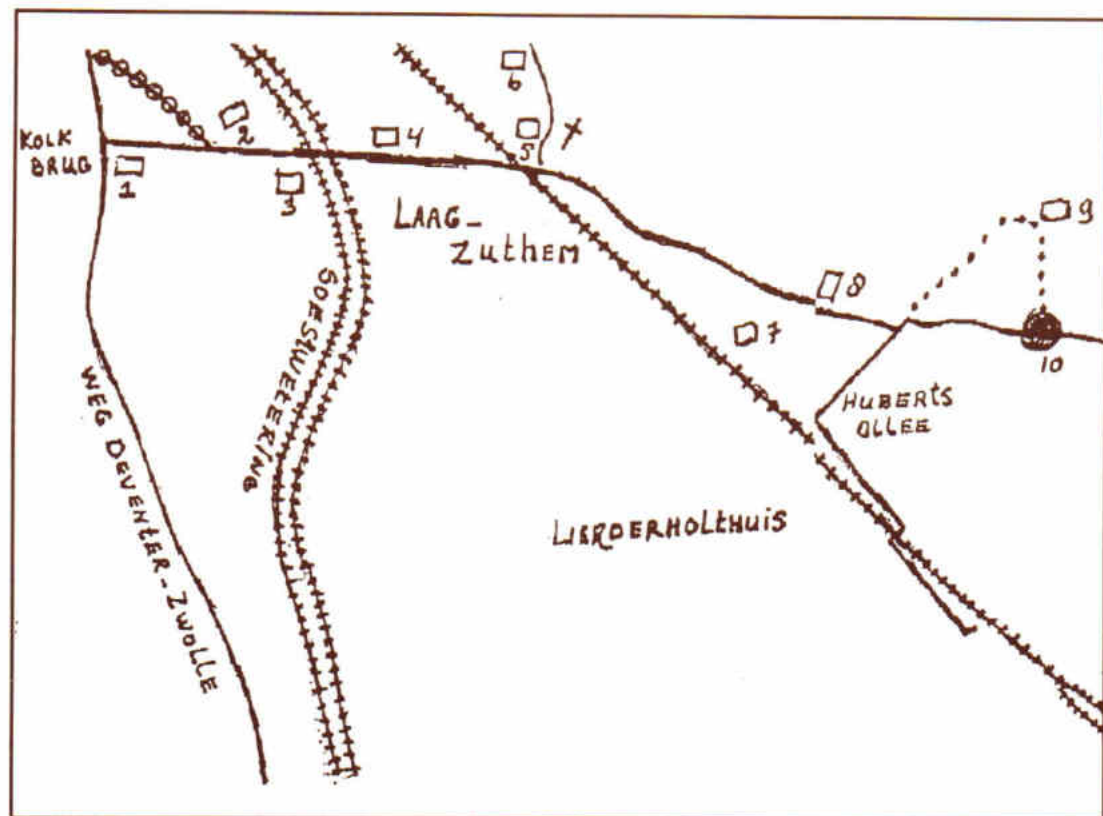
Door het Bestuur van den Kunstweg van Heino naar Windesheim is dezer dagen aanbesteed het maken van de aardebaan en van den kunstweg met de daarbij behorende kunstwerken van den grindweg, loopende van de Kolkbrug in den Straatweg van Deventer naar Zwolle, tot aan den Straatweg van Zwolle naar Almelo ten noorden van tol no. 3 bij Heino, en van de Zandsteeg, langs de Nieuwe Wetering naar Tutertsbrug. Bij opbod aangenomen door den heer Felix van Heijlick te Wijhe voor f.29.300.

In het gemeentearchief van Heino bevinden zich twee boze brieven van de rustend predikant Johannes Koster van Houten wonende op het Roosendaal. In de brief van 22 september 1864 staat:

'De ondervinding heeft nu duidelijk geleerd, dat genoemde puinweg, speciaal van het dorp tot aan het Roosendaal deels niet goed, deels van slecht materiaal is aangelegd. De ondergeteekende durft zich op elk, die maar eenig begrip van een harden weg heeft (het behoeft nog niet eens een deskundige te zijn) te beroepen of hij te veel zegt, en of gezegde weg den naam van kunstweg verdient'.

Onder de brief staat: 'Dit stuk voor notificatie aangenomen'. De heer Van Houten schrijft op 14 oktober 1864 weer een brief aan de gemeente Heino. Een passage daaruit:

'Aan de oostzijde van den puinweg, liggende naar het Roosendaal, ten westen vanaf de brug van gezegd Roosendaal tot aan den hoek bij Mannes Thijs, ligt, achter de rij boomen, een smal voetpad, hetwelk, even als door andere inwoners, ook door den on-

- 1 Boerderij Van der Weerd-van Schooten, Hollewandsweg 27.
- 2 Horstman, boerderij het Hoogeland.
- 3 Van der Voort, boerderij Aalvanger.
- 4 Teunis Horstman, nu Kloosterziel, boerderij de Horst.
- 5 Weeghel ook wel 't Wegel, boerderij van Van der Vegt bij de Gereformeerde Kerk.
- 6 Langeslag, ook een boerderij van Van der Vegt.
- 7 Huize de Colckhof.
- 8 Huize den Alerdinck.
- 9 Boerderij van Graveman.
- 10 Het Reutegat, waar de weg doorheen werd gelegd.
- 11 Station Heino.

oooooooooooo = de weg zoals hij oorspronkelijk liep, reden waarom er een onteigeningsprocedure werd gevoerd.

..... = de weg langs Graveman, zoals die er gedeeltelijk nog ligt.
De boerderijen Graven en Sluring lagen in het Lierderbroek.

dergeteekende en zijne huisgenoten veel gebruikt werd, vooral wanneer den puinweg, door het opbrengen van nieuw puin, ten enenmale onbegaanbaar is. Nu heeft men voor enige dagen, dit voetpad volkomen onbruikbaar gemaakt, door er de afgestoken kanten of plaggen van den puinweg op te werpen. Alzoo is de passage op gemeld gedeelte van den weg voor voetgangers in zonderheid bij den avond, in het geheel gestremd'.

Het gedeelte waarover de rustend predikant in zijn brieven spreekt valt wel buiten de aanleg van de kunstweg van de Maatschappij, maar hier volgt waarom wij het vermelden. 'Raadsvergadering van 1 augustus 1887, stuk no.

Wijlen de heer J.K. Koster van Houten heeft aan de Burgerlijke gemeente van Heino gelegateerd f 1500.- onder uitdrukkelijke bepalingen en voorwaarden dat dit geld alleen zal gebruikt of besteed worden tot het voltooiën van de straat- of klinkerweg van Wijhe naar Heino te weten aan het eind van de weg bij het dorp Heino. Dat met dit bestraten zal begonnen worden bij de toren die staat tegen of naast de Kerk der Hervormde gemeente te Heino. Dat mocht dit gelegateerde geld niet voldoende zijn om het gehele onvoltooide gedeelte, dat is tot aan den rijweg naar het Roosendaal te bestraten, zover als men met het gelegateerde geld komen kan. En wanneer die bestrating niet binnen twee jaar na het overlijden van de erflater zal geschied zijn zal dit legaat aan de Burgelijke gemeente Heino te Heino als herroepen en vernietigd moeten beschouwd worden en zal het gelegateerde geld weder komen aan de erfgenamen'.

Het legaat wordt aanvaard en aan de Gedeputeerde Staten van Overijssel zal goedkeuring worden gevraagd, welke kort daarna wordt gegeven.

J.K. Koster van Houten overleed te Heino op 22 juli 1887.

We gaan weer terug naar 1865.

Met de eigenaren dienen overeenkomsten te worden gesloten aangaande het beschikbaar stellen van de benodigde gronden voor de aan-

leg van de weg. Allereerst iets over de overeenkomst met de heer van der Vegt, waarvan we de aanhef hier letterlijk weergeven:

De ondergeteekenden Gerrit Helms van der Vegt, landeigenaar wonende op het Erve het Langeslag in den polder van Sekdoorn, gemeente Heino, ter eener zijde, en Henri Baron de Vos van Steenwijk, Mr. Herman van Sonsbeeck en Johannes Koster van Houten, alle drie mede landeigenaars, wonende de eerste in de gemeente Zwollerkerspel en de beide laatsten in de gemeente Heino, als Kommissarissen tot den aanleg van den kunstweg Windesheim-Heino ter andere zijde ;

Verklaren bij dezen overeengekomen te zijn als volgt:

Van der Vegt staat aan de Maatschappij een strook grond af over zijn bouwkamp de Wegeler-Es genaamd in de gemeente Heino, sectie A, no. 32, groot twee bunder acht en zestig roeden en negentig ellen en wel ter breedte van vijf ellen en in de richting van de thans van het westen naar het oosten daarover lopende weg.

Van der Vegt houdt het recht van eigendom van de grond met recht op het genot van het daarop groeiende gras. Van der Vegt mag het gras niet door het vee laten afgrazen tenzij het aan een lijn wordt gehouden.

De Maatschappij heeft ten allen tijde het recht om de grond ten dienste van de kunstweg te gebruiken en te onderhouden.

Het afstaan van de grond heeft plaats onder de navolgende bepalingen: Van der Vegt houdt aan zich de bevoegdheid om in de volle lengte van de weg, aan weerszijden van zijn daaraan liggende grond op- en af te mogen rijden zonder de weg of de bermen te beschadigen. Over de weg mag geen los vee worden gedreven.

We moeten ons realiseren, dat in die tijd de spoorlijn nog niet was aangelegd. Er werd een tolboom geplaatst ongeveer daar waar nu de spoorwegovergang ligt, komende uit Laag-Zuthem iets ten westen daarvan aan de linkerkant. Van der Vegt echter bedingt voor het onderling verkeer tussen de erven het Langeslag, het Wegel, de Sluring en de Graven vrijdom van tol.

Een luchtfoto van het tolhuis te Laag-Zuthem, zoals het er na de oorlog uit zag. Twee bekende families die er gewoond hebben zijn Van Munster en Eilander. Het pand is afgebroken in de jaren '60.

Bovendien geldt dat voor het wederzijds verkeer tussen zijn erve het Wegel en het erve de Horst, eigenaar Teunis Horstman.

De overeenkomst eindigt als volgt:

Eindelijk wordt nog aan Van der Vegt ten behoeve van de Christelijk afgescheiden gemeente, ingevolge daarvan door den Kerkeraad op te maken en bijtehoudene lijst, bij het bezoeken hunner kerk, staande op het Erve het Wegel, op zon- en kerkelijke feestdagen, vrijdom van tol verleend, zoo aan voorschrevene tolboom, als aan de tolboom aan dezelfde weg, te plaatsen in de Zandsteeg, zoowel bij het rijden naar als bij het rijden van dezelfde kerk.

Deze verbindtenis wordt aangegaan met het oog op den voorgenomen kunstweg en alzo onder bepaling, dat bijaldien deze weg niet binnen twee jaren na de dagtekening dezes mogt zijn voltooid, deze verbindtenis over en weder regtens zal zijn vervallen'.

De verbintenis is aangegaan te Heino op 30 augustus 1865.

Op de raadsvergadering van 5 september 1865 wordt onder no. 360 deelname van de gemeente Heino aan de Maatschappij goedgekeurd voor 5 aandelen van f 500.-.

Met Herman van Sonsbeeck, de bewoner van den Alerdinck, eigenaar van de Hubertsallee, en Henri Baron de Vos van Steenwijk, die met zijn echtgenote Regnera Louisa Geertruid Constantia de Meij van Streefkerk, de Colckhof bewoont, toen in de gemeente Zwollerkerspel gelegen, worden overeenkomsten gesloten aangaande het gebruik (niet het eigendom!) van genoemde Hubertsallee en de brug over de Nieuwe Wetering, onder voorwaarde dat ze goed worden onderhouden. Er wordt vastgelegd, dat de eigenaar van de Colckhof geen rijtuigen of vee het landgoed zal laten passeren om zodoende de tol op de hoek Hubertsallee en Zuthemerweg te ontduiken.

Deze verbintenis wordt aangegaan op 18 september 1865.

Op 4 juli 1865 ontvangt de gemeente een schrijven van de Maatschappij:

den winter, lande inderken uittevoeren.
Weshalve het genoemde Bestuur de vrijheid neemt,
uw Bestuur te verzoeken aan hetzelfde de ver-
legging van gezegden openbare weg in voege
voorschreven, en wel met inachtneming van de
regten der betrokkene eigenaren wel te willen ver-
gunnen.

W. Melch daende,
het bestuur der maatschappij
tafdienststelling van den kunstweg
Windesheim - Heino

Heino 4. July 1865.

H. van Sonsbeeck
voorzitter
E. J. I. van Sonsbeeck
secretaris

'Heeft de eer voor te dragen het Bestuur der naamloze maatschappij tot daargestelling van de kunstweg Windesheim-Heino, dat in het gedeelte van den openbaren weg, de zoo-genaamde Zandsteeg (Zuthemerweg), in deze gemeente tusschen het landgoed den Alerdinck, en den straatweg Zwolle-Heino, waarlangs eene der twee takken aan de voorgenomen weg zal worden gelegd, zich een aanzienlijke kromming bevindt, namelijk bij het Reutegat, het eigendom van den landbouwer Hendrikus Graveman, welke zal behoren weggenomen te worden, en wel zoo dat de aan te leggen weg door hetzelfde Reutegat kome te loopen in eene rechte rigting met de daartegen aanschietende gedeelten van de voornoemde Zandsteeg, welk werk men voor de winter wenschen uittevoeren.

Weshalve het genoemd Bestuur de vrijheid neemt uw Bestuur te verzoeken aan hetzelfde de verlegging van gezegden openbare weg in voege voorschreven, en wel met inachtneming van de regten der betrokkene eigenaren, wel te willen vergunnen'.

Was getekend H. van Sonsbeeck voorzitter en E.J.I. van Sonsbeeck secretaris.

De weg van Laag-Zuthem naar Heino liep n.l. voor de verharding in 1865 om het Reutegat heen bij de boerderij van Graveman langs, waar thans de fam. Visser en van de Burgt wonen. Door de doorsnijding van het Reutegat kon een grote bocht worden afgesneden. Op de oude weg langs Graveman heeft nog tot 1940 een oud tolhek gestaan dat echter als zodanig allang geen dienst meer deed.

Voorbij de Aalvangersbrug liep de oude weg langs de boerderij van Horstman, thans Zuthemerweg 3, ook wel het Hoogeland genaamd en verder langs de boerderij van Dingerink, thans Zuthemerweg 1, ook wel de Kleine Kolk geheeten in de richting van de weg Deventer-Zwolle. De oude weg kwam dan bij de vroegere Hollewand op deze weg uit.

Bij de verharding werd de weg echter vanaf ter hoogte van de boerderij Horstman (Hoogeland) rechtdoor getrokken naar de boerderij van W.G.A. van Schooten, thans Hollewandsweg 27. Dat ging niet vanzelf want de weg

Boerderij De Horst van de familie Kloosterziel, waar eerder de landbouwer Teunis Horstman zijn bedrijf uitoefende.

moest door het land van Gerrit Jan van der Weerd, die toen op het adres Harculo no. 10 woonde aan de westzijde van de rijksweg Zwolle-Deventer. Deze in 1795 geboren veehouder bood hardnekkig verzet maar moest zich na een gerechtelijke procedure bij de onteigening neerleggen. Hij ontving voor de onteigende grond totaal 25 roeden en 31 ellen, een schade-loosstelling van f.1573.48. Een kleindochter van deze opposant was Johanna van der Weerd, geboren 10-9-1869 en dochter van Hendrikus van der Weerd, geboren 2-7-1826 en van Maria Overweg, geboren 24-8-1832 te Wijhe. Kleindochter Johanna trouwde met Wilhelmus Arnoldus van Schooten, geboren te Wijhe 22-2-1858.

De familie van der Weerd had in 1856 de boerderij Hollewandsweg 27 gekocht van de familie Van der Kolk, welke tak later in Windesheim woonde en ook wel Neplenbroek werd genoemd. Wim van Schooten die thans op deze boerderij woont is weer een kleinzoon van Wilhelmus Arnoldus.

Op 7 november 1870 is er in Zwolle een vergadering van de maatschappij, waar wethouder

Spitzen de gemeente vertegenwoordigt. Het bestuur van de maatschappij verzoekt verhoging van de lening voor de aanleg van de weg. De gemeenteraad van Heino besluit op 1 december 1870 (no. 246) om niet mee te doen. In hetzelfde jaar komt de weg gereed.

Aanvankelijk werd hij nog beheerd door de maatschappij, maar later werd hij overgedragen aan de gemeenten Heino en Zwollerker-spel.

In aantekeningen uit die tijd lezen wij bv. dat van Johannes van der Weerd, kleinzoon van Gerrit Jan, werden overgenomen een aantal stevige palen, twee draden en zes hekken. Bij Teunis Horstman, thans boerderij Kloosterziel, Kolkweg 44, ging het om een rikking met 3 draden aan weerszijden van de weg en een duiker bij de schuur. Langs de schuur moest een doornen heg worden geplaatst en zodra deze voldoende hoogte had moest de rikking worden verwijderd.

Op 3 juli 1885 ontvangt de Raad der gemeente Heino een brief van het bestuur van de maatschappij met het voorstel, behoudens nadere goedkeuring van de aandeelhouders, om de

Het tolhuis op de hoek Zuthemerweg-Hubertsallee, hetwelk nog bijna in de oorspronkelijke staat verkeert. Thans eigendom van de Colckhof.

kunsweg met alle daarop rustende baten en lasten over te dragen aan de gemeente Heino voor zover op haar grondgebied gelegen met ingang van 1 januari 1886. De kunsweg zal worden overgedragen met al zijn baten en lasten en het voorhanden zijnde materiaal en in goede staat van onderhoud.

De gemeente krijgt over de jaren 1886 tot en met 1889 een jaarlijkse subsidie van f.413.41 van de provincie Overijssel. Bij de overdracht zal de voor een jaar voldoende hoeveelheid grint, ongeveer 80 kubieke meter, voorhanden zijn.

De tolhuizen met daarbij behorende gronden blijven het eigendom van de maatschappij. Het gemeentebestuur vindt, dat deze weg een belangrijke verbinding vormt tussen twee hoofdwegen (nl. die van Zwolle-Deventer en Zwolle-Hengelo) en mede daarom niet door een particuliere maatschappij geëxploiteerd dient te worden. De weg is in goede staat van onderhoud, terwijl in de loop van de zomer de overlaten goed onder handen genomen zullen worden; de benodigde stenen daarvoor zijn al besteld (zie 'Omheining' juni 1892 blz 32/33).

De raad neemt dan ook op 19 november 1885 het besluit (no. 242) om Gedeputeerde Staten te verzoeken de overname van de weg op deze voorwaarden goed te keuren.

Bij besluit van G.S. d.d. 3 december 1885 2e afdeling no. 4996/3379 wordt deze goedkeuring gegeven. Ook de aandeelhouders gaan ermee akkoord. De datum van ingang is 31 maart 1886.

Tijdens de onderhandelingen komen er cijfers naar voren betreffende de opbrengst van de tollén. Deze bedraagt in de jaren 1877 tot 1884 voor beide tollén tezamen gemiddeld f.905.80 per jaar, een respektabel bedrag!

Inmiddels heeft de maatschappij reeds zaken gedaan. In de Provinciale en Zwolsche Courant van vrijdag 22 januari 1886 lezen we:

De Notaris Spitzén te Heino zal op Maandag 25 januari,

's morgens 11 uur, bij De Graaf te Heino doen inzetten en

14 dagen later bij Hazelhorst te Heino

VERKOOPEN

voor de Maatschappij van den Kunsweg Windesheim-Heino

1. Een tolhuis met bijgelegen grond, groot 10 roeden 80 ellen, gelegen aan dien kunstweg bij Hubertsallee van het landgoed de Kolkhof.

2. Een tolhuis met grond, groot 24 roeden 24 ellen, bij het station te Laag-Zuthem.

3. Enige tolbomen aan den kunstweg.

Aanvaarding van de huizen 1 mei 1886.

Het tolhuis aan de Hubertsallee wordt door Gerrit Noordman, timmerman te Heino, ingezet op f.280.- De prijs wordt gehooft tot f.475.-, maar de verkoop wordt aangehouden. Het komt in bezit van de Colckhof, maar wanneer en voor welke prijs hebben wij niet kunnen vinden. Het tolhuis te Laag-Zuthem wordt door Willem Huisman, landbouwer te Heino, ingezet op f.710.- en gehooft met f.50.- Tenslotte wordt Roelof Eilander, arbeider onder Zwollerskerspel, eigenaar voor f.880.-

Een tolboom met hekken is gekocht door Derk Kuiper, landbouwer te Heino voor f.10.-

Een tolboom met hekken door Hermannus Hoppen te Heino voor f.9.25.

Een tolboom door Lubertus van Dam te Heino voor f.9.25.

Twee houten tariefborden werden voor f.0.50 verkocht aan Jan Westrik.

Wij hopen op deze wijze in twee artikelen enig inzicht te hebben gegeven in de aanleg en verharding van de weg Heino-Windesheim (Zuthe-merweg en Kolkweg) met de aftakkingen Hubertsallee, Bredenhorsweg en Nieuwe Wetering.

Toen in 1879/1880 de spoorlijn Zwolle-Almelo werd aangelegd, vonden er enkele tracé-aanpassingen plaats bij de spoorwegovergangen te Laag-Zuthem en aan het eind van de Molenweg. Hieraan zal in een ander verband nog eens aandacht worden besteed.

Bronnen:

- archief gemeente Heino

- Provinciaal archief

Tekening: Antje Compaan

Foto's: Derk van de Klippe.

Reakties op de fotoboeken 'Kiek toch es!'

Na de uitgifte van het tweede fotoboek, kwamen er ook weer reakties binnen op het eerste fotoboek.

'Kiek toch es!', Heino in foto's deel I.

Bladzijde 27.

Mevrouw W.N.A. Berg-ten Bergen uit Dalfsen schrijft in een brief, dat tijdens de oorlogsjaren of vlak na de oorlog in het oude brandspuithuisje aan de Zwolseweg school werd gehouden. De derde en de vierde klas van de openbare lagere school hadden er les.

Mevrouw B. Baarslag-Stoel, Zwolseweg 38 weet te vertellen, dat Jansen de Kuper, helemaal niet Jansen of Kuper heette, maar Donder. Aangezien de heer Donder zijn naam niet erg passend vond, noemde hij zichzelf altijd Kuper, naar het vak dat hij uitoefende. In het dorp kende men hem dan ook alleen onder de naam Jansen de Kuper.

Bladzijde 40.

De christelijke gemengde zangvereniging 'Looft den Heer'.

Hans Veluwenkamp uit Dalfsen schrijft, dat zijn moeder haar inmiddels overleden zuster Annie van der Geest-Timmerarends op de foto herkende. In het fotoboek zit ze middenvoor achter het bord met 'Concours Apeldoorn'. Ze stond als onbekend vermeld.

Verder vernamen we nog, dat het koor op 1 oktober 1922 werd opgericht.

Ook het tweede fotoboek leverde diverse reakties op.

'Kiek toch es!', Heino in foto's deel II.

Bladzijde 18.

De meningen over de persoon op de foto waren verdeeld, maar er is nu toch wel met zekerheid vastgesteld, dat het niet de heer P. Overbosch is, maar de heer H.J. Doosje.

De heer G.E. Horselenberg, Vogelzang 7 en de heer W.G. Offenbergh, Linde 20 wisten het volgende over hem te vertellen:

De heer Harm Jan Doosje was klompenmaker en woonde aan de Raalterstraat op de hoek van de Weversweg. Hij was tevens postbode van beroep. Vanuit Heino vertrok hij indertijd naar Den Ham waar hij P.T.T.kantoorhouder werd.

Bladzijde 31.

Als geboortjaar van de heer W.J. Blom werd abusievelijk 1880 vermeld. Dit moet 1890 zijn. Zijn zoon de heer W.J.D. Blom, Bannierstraat 20, maakte ons hierop attent.

Bladzijde 50.

Mevrouw J. Dijk-Keizer, Kon. Julianastraat 14 vertelde, dat de christelijke meisjesvereniging 'Dient elkander door de liefde' een reisje naar Paterswolde maakte. Verder dat zij voor Marie van de Klippe was aangezien. Knielend nr. 2 moet dus zijn Jo Keizer, Marsweg, gemeentelijk Dalfsen.

Knielend nr. 3 is niet Anna Hulsink, maar Hendrikje Hulsink, nu mevrouw H. Neuleman-Hulsink, wonende te Raalte.

Bladzijde 60 en 61.

De heer G. Lindeboom, Duisterendijk 5, Wijhe deelde mee, dat de meisjes Koolijker verwisseld waren. Riek is Gerrie Koolijker en Berendje moet Bertha Koolijker zijn.

Tevens dat de kruising van de Bendijksweg met de Woolthuisweg niet juist is, maar dat het in werkelijkheid de kruising van de Vlamincckhorstweg met de Lemelerveldseweg is.

Bladzijde 74.

Van de heer B.H. Dijsselhof, Langeslag 43, Laag-Zuthem vernamen wij, dat nummer 1 van de derde rij Bertus Thijs is. Hij woonde op het Blokhuis van de Nederlandse Spoorwegen in de polder Sekdoorn.

Bladzijde 84.

Mevrouw W. Bomhof-van Olst, Kruzebrink 74, vertelde dat staande 3e/4e rij nr. 1 niet Johan Bomhof, maar Johan Bomhof moet zijn.

Bladzijde 88 en 96.

Van een familielid van mevrouw M.H. Stavorinus, de Haarstraat 25, ontvingen wij de mededeling, dat de heer G.W.Th. Baron van Dedem onmogelijk 112 jaar oud geworden kon zijn. De heer Van Dedem vertrok in april 1947 vanuit Heino naar Rheden. Zijn overlijdensdatum is ons niet bekend.

Bladzijde 99.

Mevrouw J. Hofmeijer-Kippers, Oude Dalfserweg 7 gaf de juiste naam voor het meisje op de derde rij nr. 18. Het was geen mej. Hoekerswever, maar Mientje ten Brinke uit Markelo; een nichtje van de familie Hofmeijer, Oude Dalfserweg 7.

Bladzijde 102.

Mevrouw B. Baarslag-Stoel vertelde dat staande nr. 13 niet mevrouw A.G.H. Slotman-Jalink is, maar Trijntje Pothof-Middag.

Al deze reacties hebben wij zeer op prijs gesteld.

Mochten er nog meer reacties op de fotoboeken komen dan vermelden wij die in de volgende 'Omheining'.

*De samenstellers van 'Kiek toch es!',
Heino in foto's deel II.*

C.D. Compaan
M.S.H. Donath-Hoppen
D. van de Klippe
J.K. Pruim-Reinders
M.H. Stavorinus

Bij de uitgeverij Kosmos-Z&K verscheen het boek van Ineke Strouken, **Bruidssuikers en Wittebroodsweken**, dat het rijke huwelijksleven van vroeger beschrijft: liefde en zakelijkheid, voorschriften bij partnerkeuze, een blauwtje lopen, enz. Het boek is verkrijgbaar in de boekhandel en kost f.14,90. *Informatie: Nederlands Centrum voor Volkscultuur, Lucasbolwerk 11, 3512 EH Utrecht, tel. 030-319997.*

SCHENKINGEN

- * Van de heer B.H. Baarslag, Zwolseweg 38, briefhoofden van rekeningen van voormalige Heinose ondernemers, ouderwetse wenskaartjes, etc.
- * Van de heer A. Bol, Prins Bernhardstraat 29, een houten wasstamper.
- * Van de heer W. ter Brugge, Heinoseveldweg 2, bidprentjes.
- * Van Coberco te Zutphen een foto van de voormalige zuivelfabriek "Heino Krause" bij nacht en twee luchtfoto's.
Tevens een foto van het bestuur met de directeur uit de twintiger jaren.
- * Van de heer G. Dijkhuis, Paalweg 11, een bischopsmuts en een zwaanhalsskorf (bijenkorven).
- * Van de heer B.H. Dijksselhof, Langeslag 43, Laag-Zuthem, scheerapparaten, een unster, een notenbalkstrepentrekker te gebruiken op een schoolbord, koperen bloempotten, oliespuiten, een monsterlepel, een mulkorf, een warmwaterstoof, een koperen wandbord en schaatsen.
- * Van de heer C. Eilander, Zwolseweg 59, een familie-genealogie en oude koopakten ter reproductie, foto's, jaargangen van de Heino Koerier vanaf het begin, jaarverslagen van de Werktuigenvereniging, Heleco, Heino Krause, veekeuringboekjes etc.
- * Van de heer M. Grondman, Slennebroekerweg 10, een pikhaak, een hooihaak, een mesthaak, een halve maan voor het opsnoeien van takken, een kort- of trekzaag, een zakketeltje, twee glazen voor een stormlantaarn, vuurtangen, een trekmes, een wagensleutel, een stik of -rong voor een hooiberg, lanen voor een hooiberg, paardebitten en een grote ingelijste plaat.
- * Van de fam. Hansman, Vlamincxhorstweg 25, een broodsnijder en twee getekende platen.
- * Van mevrouw H.J. Hemels, Bredenhorstweg 13, foto's ter reproductie.
- * Van mevrouw B.J. Herbrink, Vogelzang 13, kousebanden.
- * Van de heer H.J. Jansen of Lorkeers, Grote Bisschop 32, een collectebusje, een doosje met twee sigaren van het jubileum van Heino Krause 1912-1962.
- * Van mevrouw A. Jonkman-Ruitenbergh, Lentheweg 8, foto's ter reproductie.
- * Van de heer G. Kloezevan, Stationsweg 5, een ingelijste oude kaart van Overijssel.
- * Van de heer G.S.M. Knuver, Van Laarstraat 9, twee handgemaakte spijkers en een stankafsluiter voor een rioolput.
- * Van de heer G. v.d. Kolk, Fabiusstraat 5, een almanak uit 1915 en een uit 1916.
- * Van de heer R. Meindersma, Linde 15, woordenboek Van Dale in twee delen.
- * Van de heer A. Meijer, Dorpsstraat 73, een vloertegeltabelau uit de oude R.K. kerk van Heino en een oude weegschaal.
- * Van de heer G.J. Polstra, de Haarstraat 23, een aktiefoto van de Heinose brandweer.
- * Van de heer H.G. Rienties, Vlamincxhorstweg 20, bidprentjes.
- * Van mevrouw N. Smout, Hazelaar 5, een crucifix en twee handgetekende portretten.
- * Van de heer J. Stomphorst, De Hoge Kampen 10, een koraalboek voor harmonium uit 1910.
- * Van wijlen de heer P.A.M. de Vos, Vogelzang 33, zijn scriptie 'De agrariër en het privaatrecht'.
- * Van mevrouw M. Wagenmans-Blom, Hade-manstraat 8B, Heeten een wasbok.
- * Van de familie Wonnink, Pastorielaan 6, schuurgarnituur en een cursus bouwkunde.
- * Van leden, die niet met naam genoemd wenssen te worden, vier zelfgemaakte snorroboten, een heideborstel van 40 à 50 jaar geleden en drie sigaren uitgegeven bij het 50-jarig jubileum van Bank en Bond.

RECTIFICATIE: In 'Omheining', maart 1993, blz. 17, tweede kolom: kwartje per bloem moet zijn kwartje per bos.

VAN DE BESTUURSTAFEL

De gegevens van de laatste bestuurstafel dateren al weer van vorig jaar november. Sinds die tijd hebben er weer allerlei gebeurtenissen plaatsgevonden.

Eerst willen wij het open huis noemen, dat werd gehouden op 14 november. Ruim 200 personen toonden hun belangstelling. Het was al met al een succesvolle dag. De kerstwandeling was eveneens een succes. Er waren 756 wandelaars, die de tocht liepen. Aan de paaswandeling deden minder personen mee, maar met een getal van 272 mogen we toch echt tevreden zijn.

De verkoop van het boek 'Kiek toch es!', Heino in foto's deed il, dat op de ledenavond van 2 februari werd gepresenteerd, verloopt naar alle tevredenheid; 60% van de oplage is inmiddels verkocht. In verband met Valentijn werden bestuurs- en werkgroepleden op zaterdagmorgen 13 februari in het gemeentehuis van Heino door St Valentijn in de bloemetjes gezet.

Op de algemene ledenvergadering van 16 maart werd aandacht geschonken aan het vijfjarig bestaan van de kruidentuin "Allegardje". De naam van de werkgroep, die tot dan "Natuur en Milieu" heette, draagt nu vanaf die datum de naam Kruidentuinwerkgroep "Allegardje".

De vormgeving van het kontaktblad "Omheining", dat U nu in handen hebt, is geheel verzorgd door enkele redactieleden. Daartoe werden in maart een computer, een laserprinter en een scanner aangeschaft. Mevrouw M.S.H. Donath-Hoppen kwam in verband daarmee de redactie versterken. Niet alleen de redactie zal gebruik maken van de computer, maar ook de leden van de werkgroepen.

In het afgelopen winterseizoen hebben 8 leden een cursus WP5.1 gevolgd, die werd gegeven door de heer A. v.d. Wetering van de redactie. In september gaat hij verder met het programma Ventura Desktop Publishing (pagina-opmaak). Zijn er onder U die daar belangstelling voor hebben, dan kunt U zich daarvoor aanmelden bij het secretariaat. Ook zijn we bezig iemand aan te trekken, die les kan geven in databasebestanden.

Vanuit het bestuur gaan steeds twee leden naar de besprekingen over de oude maalderij op het voormalige Helecoterrein. De gemeente Heino heeft daartoe een werkgroep Oude Maalderij in het leven geroepen.

De twee films, opgenomen in 1950 en 1963, met een overzicht van het leven in het dorp Heino zijn ook op videoband verkrijgbaar bij de vereniging. De prijs bedraagt f.45,- per band.

Tot slot willen wij U nog attent maken op het 12^{1/2}-jarig bestaan van onze vereniging. Op 25 september 1993 is het namelijk 12^{1/2} jaar geleden, dat onze vereniging werd opgericht. Wij gaan dit vieren met een gezellige avond in café-restaurant "Marktzicht" op dinsdag 28 september a.s. waar het duo Hanneke Hiddink en Ben Schreurs uit Diepenheim met een avondvullend programma voor U zullen optreden.

Op zien Heino's.

Het heuld er effen veur, mär noe is oons viefde dialektbundeltie dan toch kloar. Der stoat weer alleen biedraegen in van Heinose schrievers en schriefsters en van een paer, die niet meer in Heino wont, mär der wel geboren bint. De tekeningen bint van Gerrit Kloeze-man. Het bukie is bie de bestuursleden te koop veur vief gulden 't stuk.
Wärgroep Dialekt.

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur:

G.C. Stapel,
de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant.

2. Beeld en Geluid:

Contactpersoon: J. Freriks
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant.

8. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Munnikenhof 17,
8141 GL Heino, tel. 05729 - 1505

Redactie:

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

F. Hageman - Zielman, Vlaminckhorstweg 28,
8141 GG Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino (vormgeving)

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino (vormgeving)

Druk: Bredewold Wezep

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
12e jaargang - nummer 3 - september 1993

INHOUDSOPGAVE

blz. 66	Sprekende foto's (23) - J.K. Pruim-Reinders
blz. 67	Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant - C.D. Compaan
blz. 68	De oude imkerij - G. Dijkhuis
blz. 71	Reakties op het fotoboek 'Kiek toch es!'
blz. 73	Heinose militairen en de Belgische opstand (1830-1839) - J.H. Baarslag
blz. 75	De electriseermachine van Aart Haverkamp - Henk Wessels
blz. 80	De Malerij - J.K. Pruim-Reinders
blz. 84	Wule zekt det zo (5) - Henk van der Veen sr.
blz. 84	Cursus 'Op zien Heino's'
blz. 85	Uut de olde deuze - J.J.M.W. ter Laak
blz. 86	Wie is wie? - M.H. Stavorinus
blz. 88	Van de bestuurstafel

Jan Stegeman, gefotografeerd in juni 1932, 'veur de iemenschelve' bij zijn boerderijtje aan de Zuthemerweg 30. Hij is dan 60 jaar imker. Hij leeft in de periode 5 februari 1850 - 14 september 1938.

SPREKENDE FOTO'S (23)

J.K. Pruim-Reinders

In Spreekende Foto's nr. 11 van december 1989 plaatsten wij een foto van Fennigje Stegeman en Berend van Essen. Nu een foto van **Jan Stegeman**, een neef van Fennigje.

De overgrootouders van beide, Hendrik Stegeman en Berendine Alberts, wonen volgens de Ned. Herv. Kerkteiling van Heino in 1798, op 't Grooteboers in Lenthe, thans Dalfserweg 1.

Ook de grootouders, Derk Stegeman en Hermina Gerrits, wonen er.

De oudste zoon van het laatstgenoemde echtpaar, Berend Hendrik Stegeman trouwt te Heino op 28 juni 1845 met Janna Bosch, een dochter van Jan Bosch en Jennigje Linthorst. Hij trouwt om het zo te zeggen bij zijn schoonouders in, die een boerenbedrijf hebben in Laag-Zuthem, Zuthemerweg 30, toen nog gemeente Zwollerkerspel.

Uit dit huwelijk worden negen kinderen geboren. Zoon **Jan** (op de foto) neemt het bedrijf van zijn ouders over. Hij trouwt te Heino op 24 mei 1883 met Jennigje Winters, een dochter van Aart Winters, kleermaker, en Alberdina Nienkamp. Vervolgens komt weer een zoon met de naam Jan op het bedrijf. Hij is de vader van de huidige familieleden Stegeman, Albertha Geritdina, Jan en Johan, die nog op het adres Zuthemerweg 30 wonen en van Jennigje, mevrouw J. Ulderink-Stegeman.

Een fragmentgenealogie van de eerste generatie Stegeman, die aan de Zuthemerweg 30 woont:

Berend Hendrik Stegeman

geboren: Dalfsen, Lenthe, 31 juli 1817

overleden: Zwollerkerspel, Laag-Zuthem, 12 mei 1884

zoon van: Derk Stegeman en Hermina Gerrits
beroep: landbouwer en veehouder
godsdienst: Ned. Herv.

huwelijk: Heino, 28 juni 1845 met **Janna Bosch**, oud 23 jaar, boerenwerk doende, geboren Zwollerkerspel, 25 december 1821 en wonende te Zwollerkerspel. Dochter van Jan Bosch, 57 jaar, boerenwerk doende, en Jennigje Linthorst, 52 jaar, beide woonachtig te Zwollerkerspel.

kinderen: allen geboren te Laag-Zuthem

1. Jansje, 16 augustus 1845
2. Hermina, 12 juni 1848 (jong overleden)
3. **Jan, 5 februari 1850**
4. Derkje, 24 april 1852
5. Hermannus, 29 oktober 1854 (jong overleden)
6. Hermannus, 28 november 1855

7. Herman, 9 januari 1858

8. Lamberdina, 3 juni 1861

9. Hendrik Jan, 22 december 1863

Het is nu bijna 150 jaar geleden, dat de eerste Stegeman zich vestigde in het boerderijtje aan de Nieuwe Wetering in Laag-Zuthem.

Geraadpleegde bronnen:

- Gemeente-archief Heino. Bevolkingsregisters en burgerlijke stand.
- Gemeente-archief Zwolle. Bevolkingsregister gemeente Zwollerkerspel.
- Archief Vereniging voor Heemkunde 'Omheining'.

Met dank aan mevrouw J. Ulderink-Stegeman voor haar hulp.

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant
van Vrijdag 15 Januari 1886.

Heino 14 Januari.

Aan den heer H.W. Rakhorst, brievenaarder alhier, is door den Minister van Waterstaat, Handel en Nijverheid op verzoek een eervol ontslag verleend, ingaande 1 Februari a.s.

C.D.C.

Provinciale Overijsselsche en Zwolsche Courant

Lemelerveld 14 Maart 1886.

Hedenmiddag zijn hier een drietal personen uit Heino, twee jongens van Blom en een van Oortwijn, op 't Almelosche kanaal door het ijs gezakt. Gelukkig waren er twee arbeiders in de buurt, die doormiddel van een lat redding konden bieden, alsmede mej. N. Rovers, die onmiddellijk met een touw ter hulp snelde. Mej. R. begaf zich onmiddellijk een eindweegs in 't kanaal om de drenkelingen een touw toe te werpen. Alle drie kwamen er met een nat pak af, maar dat de zaak ernstig had kunnen aflopen, kan blijken uit 't feit, dat Oortwijn zonder bewustzijn op het droge werd gebracht.

C.D.C.

Bisschopsmuts

De oude imkerij

G. Dijkhuis

(red) Van de heer G. Dijkhuis, Paalweg 11, ontving onze vereniging twee ouderwetse bijenkorven, een bisschopsmuts en een zwaanhalskorf. De toelichting, die hij daarbij gaf, laten we hier volgen.

De bij kreeg van Linnaeus, de beroemde Zweedse bioloog die voor planten en dieren de Latijnse naamgeving invoerde, eerst de naam *Apis mellifera* (honingdrager) en daarna de naam *Apis mellifica* (honingmaker). De merknaam Mellona verwijst daarnaar.

Onderzoekingen hebben aangetoond, dat het houden van bijen op de meest primitieve wijze, al zo oud is als de mensheid zelf. Bijen leefden in rotsspleten, holle boomstammen of verlaten nesten. De oermens kwam erachter, dat zij een lekkernij verzamelden die zoet was. Het nest werd uitgerookt, waarna de honing kon worden genuttigd.

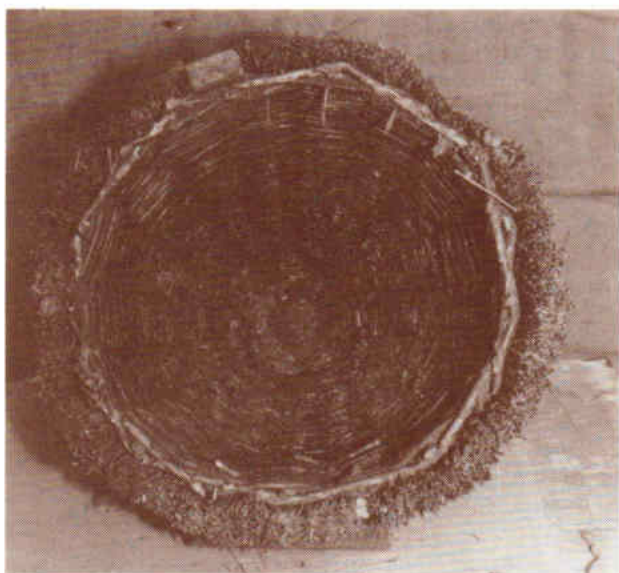
Omdat de mens in oude tijden een zwervend bestaan leidde, kwam hij op het idee om stuk-

ken holle boomstammen, waarin bijen huisden, mee te nemen. Dit was het begin van de oude imkerij.

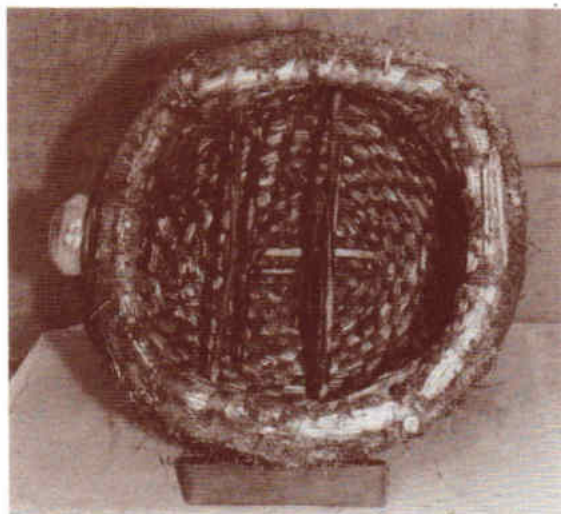
Toen in de vierde eeuw het kloosterleven tot bloei kwam, waren het vooral de kloosterlingen, die zich gingen verdiepen in het leven van de bijen en het houden ervan. Zij zijn het dan ook geweest, die de imkerij tot grote bloei brachten.

De bisschopsmuts en de zwaanhalskorf (zie foto's) vertonen veel overeenkomst. De eerste loopt spits toe en heeft een soort mutsje, dat bij dit exemplaar helaas ontbreekt; de tweede heeft een tot handvat gebogen deklaag van buntgras. De binnenkant van de zwaanhalskorf is opgebouwd uit stro, eigenlijk één lange stro-

Bisschopsmuts (inwendig)

Zwaanhalskorf

Zwaanhalaskorf (inwendig)

bundel, die in een spiraal wordt gedraaid. Op gelijke afstanden wordt die omwonden met z.g. brummelspleuten, bindmateriaal bestaande uit een in drieën of vieren gespleten braamstengel. Dit splijten gebeurde, nadat de stengel van zijn dorens was ontdaan, met behulp van een splijthoutje, dat van een harde houtsoort was vervaardigd. Op de Veluwe worden die gedroogde brummelspleuten schenen genoemd. De binnenkant van de bisschopsmuts is van wilgetenen gemaakt, ongeveer op dezelfde wijze als mandewerk.

Beide korven zijn aan de buitenkant met bunt, een harde grassoort, afgedekt en met ijzerdraad verstevigd. In de korven worden horizontale stokjes gestoken, waaraan de bijen de te maken raten kunnen ophangen.

Had Heino vroeger een bloeiende imkerij?

Gelet op de verhalen van oudere Heinoërs was het houden van bijen vanouds een belangrijke bron van neveninkomsten. Lukratief was het om de korven naar de boekweitvelden te brengen. Ook heidevelden en tegenwoordig met name koolzaadakkers zijn erg in trek.

Bijen zijn niet alleen producenten van honing, maar ook van was. Pastoor Rientjes vermeldt in zijn boek 'Uit de Geschiedenis van de Marke en Schoutampt van Heino', hoe de kerk in vroeger eeuwen renten en pachten veelal in natura ontving. Hij schrijft (blz. 11):

'Dat er ook was werd opgebracht ligt voor de hand, want er waren toen nog vele iemkers of bijenhouders. De was had de kerk noodig voor haren eeredienst, en daarvan werden waskaarsen gemaakt'.

Hij geeft uit het oude markenboek een opsomming, waaruit wij citeren:

- Albert Schoemaker geeft der kercken ofte den Erfg. jaerlix voor sijn huijs ende hoff op alle paerschen zestehalf heerenpondt ende vier pondt wasses.
- Berent Wever geeft der kercke jaerlix twee pondt wasses voor dat sijn huijs op de merute staet (d.i. op markengrond).
- De meijer Woltkamp geeft der kercke jaerlix een pondt wasses voor den halven hoff.

Het houden van bijenmarkten kwam in onze streken veel voor.

In Drente was het zelfs gewoonte om het overlijden van de eigenaar ook de bijen aan te zeggen! En in Twente werden bijen als bruidsschat aan de bruidegom meegegeven, waarbij het bijenvolk aan het jonge paar als het ware ten voorbeeld werd gesteld, voor wat betreft harmonie, ijver en plichtsbetrachting.

Zo speelde de imkerij in oude tijden een grote rol in onze samenleving.

Bron:

- Jacobs en Plettenburg, De oude imkerij, een uitgave van Het Nederlands Openluchtmuseum.
- Foto's: H. Hoppen.

Reakties op het fotoboek 'Kiek toch es!'

Heino in foto's deel II.

Van mevrouw M. Kortooms-Overbosch, Genualaan 13 te 's-Hertogenbosch ontvingen wij een foto van haar vader, de heer Peter Overbosch. Deze foto past bij de tekst op bladzijde 18. U treft de foto hierbij aan.

Tevens kregen wij van de heer L. Berends, Punterdiep 84, Zwolle een foto van een praalwagen toegestuurd, voorstellende 'Sneeuw witje en de zeven dwergen'. Een wagen, die de openbare lagere school vertegenwoordigde op donderdag 5 september 1929 in de traditionele optocht ter gelegenheid van het Oranje feest in Heino. De optocht vertrok elk jaar bij de Coöp. Melkfabriek aan de Zwolseweg naar het feestterrein, dat in die jaren een stuk weiland was, waarvan de ingang was gelegen aan de Canadestraat, ter hoogte van waar nu Marcel Meijer Tweewielers is gevestigd.

Verder schrijft de heer Berends, dat die woensdag en die donderdag in september voor hem

één van de hoogtepunten waren in zijn kinderbestaan, waar lang tevoren naar werd uitgekeken.

Behalve de kinderfeesten op woensdagmiddag, waar alle leerlingen van de drie scholen aan meededen, en de wedstrijden voor volwassenen op de donderdag, was er in die jaren voor de Heinose schooljeugd vóór nog een wedstrijd, namelijk het versieren van de afrastering van het schoolplein. De openbare school aan de Dorpsstraat was hierbij sterk in het voordeel omdat het schoolplein was afgerasterd met stevig grof gaas en de twee andere scholen een afrastering hadden enkel met spijlen.

De kabouters zijn van links naar rechts:

Jan Baarslag, Henk Kevelam (staande), Andries Doosje, Lammert Berends (gaat grotendeels schuil achter de grote dennetak), Dooytze Boersma, Wolter Eikenaar en Albert Kerkdijk. De koetsier en Sneeuwwitje zijn niet bekend.

Zakken vol bloeiende heide werden er gesneden. Met bloemen, zoals goudsbloemen, afrikanen en dahlia's werden figuren en teksten in het gaas aangebracht en de rest werd opgevuld met bosjes heide die gemakkelijk in het gaas konden worden gestoken.

De heer Berends schrijft verder, dat hij zich de beelden nog helder voor de geest kan halen. Heino betekent voor hem een prachtige en on-

vergetelijke tijd, vanwaar hij op 15 februari 1934 toen hij elf jaar oud was, vertrok naar Utrecht.

De samenstellers van 'Kiek toch es!', Heino in foto's deel II.

C.D. Compaan

M.S.H. Donath-Hoppen

D. van de Klippe

J.K. Pruim-Reinders

M.H. Stavorinus

Heinose militairen en de Belgische opstand (1830-1839)

J.H. Baarslag

Toen Napoleon in 1813 verslagen was, werd er door de grote mogendheden onderhandeld over de verdeling van Europa. Nederland werd in 1815 vergroot met het grondgebied van het latere België. Deze vergroting was geen succes, want tegenstellingen, vooral op godsdienstig gebied, waren er de oorzaak van dat Zuid en Noord steeds scherper tegenover elkaar kwamen te staan. Dit mondde tenslotte uit in een opstand van de Belgen in 1830. De regering in Den Haag stuurde troepen naar het Zuiden om de rebellie de kop in te drukken. Van 2 tot en met 11 augustus 1831 was er de bekende 'Tiendaagse Veldtocht' die leidde tot een overwinning door het Nederlandse leger. De veldtocht werd echter door tussenkomst van Frankrijk gestuit en leverde daardoor voor ons land geen succes op. De grote mogendheden bemoeiden zich opnieuw met de territoriale problemen en ontwierpen een nieuwe regeling waarin de afscheiding van België werd vastgelegd. Het zou nog tot 1839 duren vóór er een eindverdrag tot stand zou komen.

Gedurende deze Belgische Opstand waren er bij het leger twee Overijsselse afdelingen van de Mobiele Schutterij in actie. Elke afdeling bestond uit twee bataillons, die weer in compagnieën waren onderverdeeld. Alle manschappen die tijdens de Tiendaagse Veldtocht in dienst waren kregen - onafhankelijk van het al dan niet actief deelnemen aan de gevechten - het door de koning ingestelde 'Metalen Kruis' uitgereikt. Dit ereteken werd gegoten uit het brons dat afkomstig was van het op de Belgen veroverde geschut.

Aan de militaire operaties namen dienstplichtigen en vrijwilligers uit het gehele land deel, zo ook jongemannen uit onze omgeving. In het archief van deze Overijsselse afdelingen der Mobiele Schutterij kwam ik in de boeken, die betrekking hebben op de tweede compagnie, namen tegen uit onze streek zoals Bekedam, Vorrink en Bendijk afkomstig uit Dalfsen en van Gerrit Laarman, Jan Dorgelo en Hendrik Albertus van Langen uit Heino. Van de drie Heinose dienstplichtigen zijn de gegevens over Jan Dorgelo het uitvoerigst.

Betreffende hun drieën vond ik het volgende genoteerd:

- 1) **Hendrikus Albertus van Langen**, geboren te Heino 08-06-1809 als zoon van Wilhelmus van Langen en van Elisabeth Friebart.

Hij is dienstplichtig en als schutter onder de wapenen. Hij is niet actief betrokken geweest bij de Tiendaagse Veldtocht.

Sedert 18-03-1837 is hij met onbepaald verlof te Deventer (gegevens in No. 34 en 36 van dit archief, volgnummer 181).

- 2) **Gerrit Laarman**, geboren te Heino 31-12-1802, zoon van Hendrikus Laarman en Maria Middelwijk.

Hij is schutter en heeft aan de Tiendaagse Veldtocht deelgenomen. Op 5 april 1832 is hem daarvoor het 'Metalen Kruis' uitgereikt.

Op 1 februari 1832 is hij als dienstplichtige op mars (vanuit België?) naar Zaamslag, een dorp in Zeeuws Vlaanderen. Bij aankomst wordt hij daar gehuisvest. In deel 36 van dit archief wordt onder volgnummer 108 vermeld dat Gerrit Laarman van 12 mei tot 10 augustus aan de veldtocht heeft deelgenomen en dat hij sedert 22 augustus 1834 met onbepaald verlof te Zwolle is. Op 9 juni 1837 wordt hij uit de dienst ontslagen 'op grond van artikel 35 van de Wet op de Schutterijen' waarin staat dat men tot en met het 34ste jaar dienstplichtig is.

- 3) **Jan Dorgelo**, geboren te Heino 16-01-1799, zoon van Evert Dorgelo en Maria Harms.

Op 5 november 1830 gaat hij van Zwolle op mars naar Utrecht met een toelage van brood. Hij komt daar op 6 november aan. Hij moet er

met zijn medemanschapen de pas goed in gehad hebben. Veel rust wordt hem niet gegund, want de volgende dag (7 november) gaat hij al weer op mars en wel naar Bergen op Zoom met vrije voeding. Nadat hij daar op 10 november is aangekomen wordt hij er met zijn compagnie gehuisvest. Hij wordt kennelijk ziek, want er is genoteerd dat hij op 3 februari 1831 naar de ziekenzaal gaat. Op 6 maart komt hij hersteld bij zijn compagnie terug. Een maand later (5 april) wordt hij ingescheept om de Westerschelde over te steken. De volgende dag volgt de ontscheping en gaat men op mars naar Sluiskil waar men op 7 april arriveert en gehuisvest wordt. Op 1 augustus gaat men weer op mars en wel naar Axel, een dorp in Zeeuws Vlaanderen, waar men dezelfde dag aankomt. Hij wordt ziek en vier dagen later wordt hij met reisgeld naar de ziekenzaal te Vlissingen overgebracht. Vandaar is hij doorgestuurd naar Den Haag en op 19 september 1831 komt hij met reisgeld bij zijn compagnie terug 'uit het hospitaal te 's Hage'.

Door zijn ziekte zal hij niet actief aan de Tien-daagse Veldtocht hebben deelgenomen. Omdat hij in deze periode wel in dienst is krijgt hij op 5 april 1832 het 'Metalen Kruis'.

Op 23 oktober 1831 wordt opnieuw vermeld 'op mars naar Axel' en op 1 februari 1832 gaat men naar Zaamslag. Daar wordt de compagnie gehuisvest en op 10 november vertrekt hij naar het garnizoen Infanterie te Terneuzen.

Hoe het verder met Jan Dorgelo is gegaan heb ik niet kunnen ontdekken. Misschien is hij bij een andere afdeling ingedeeld en daardoor in andere registers opgenomen.

Het ziet er naar uit dat de hiervoor genoemde mannen goed zijn thuis gekomen na hun verplichte diensttijd. Er zijn er echter ook nogal wat die aan de gevolgen van de militaire akties zijn overleden. Niet aan verwondingen die ze in gevechten hebben opgelopen, maar door ziekten die uitbraken. Door de zeer slechte hygiënische toestanden en de gebrekkige voeding waren ze bijzonder kwetsbaar. Ze kwamen vaak in weken niet uit de kleren en moesten in boerenschuren op het stro overnachten. Koorts en besmettelijke buikloop (dysenterie) waren veel

voorkomende ziekten. De ziekenzalen in Zeeuws Vlaanderen waren in 1832 zó vol dat velen doorgestuurd moesten worden naar Vlissingen, Middelburg en ook naar verschillende plaatsen verderop, zoals Haarlem, Den Haag, Utrecht en 's-Hertogenbosch.

Mannus Topsvoort (30) z.v. Albert Topsvoort en Femmigje Tijssen, geboren te Heino en laatst gewoond hebbende te Zuidwolde in Drenthe, overlijdt op 11 september 1831 in het Militair Hospitaal te 's-Gravenhage. **Mannus Schipper** (28) z.v. Engbert Schipper en Maria Dalhuijzen, overlijdt op 22 november in hetzelfde hospitaal. Ook **Hendrik Zonnebeld** z.v. Teunis Zonnebeld en Theodora Jansen is aldaar op 24 februari 1832 overleden.

Gerrit Kiekebeld (34) z.v. Gerrit Kiekebeld en Johanna Scholte, overlijdt op 27 november 1831 in het Groot Rijks Hospitaal te Utrecht. **Johannes Veldkamp** (27) geboren te Linderte gemeente Raalte en wonende te Heino, vindt zijn einde op 9 november 1831 in het tijdelijk Hospitaal te Haarlem en **Mannes Schrijver** (32) z.v. Willem Schrijver en Lamberdina Schrijver, overlijdt op 4 februari 1832 te 's-Hertogenbosch.

Al deze jongemannen waren schutter bij de 2e Compagnie 1e Bataillon der 2e Afdeeling Overijsselsche Schutterij, behalve Mannus Schipper die bij de 3e Compagnie diende.

Gegevens ontleend aan:
Rijks Archief Overijssel.

- J. ten Cate.
Inventaris van de archivalia der Overijsselse afdelingen der Mobiele Schutterij gedurende de Belgische Opstand (inv. No 31 t/m 42).
 - Burgelijke Stand der gemeente Heino.
-

De electriseermachine van Aart Haverkamp

Henk Wessels

**Boeren, burgers en buitenlui
verzameld in 50 kwartierstaten
uit het gebied van de afdeling West-Overijssel
der Nederlandse Genealogische Vereniging
onder redactie van M. Prudon en drs. W.J.M. van Gent**

Zo, daar hebt U meteen de volledige titel van een schitterend boekwerk dat op donderdag 4 februari 1993 te Zwolle officieel ten doop werd gehouden, om maar eens een genealogische uitdrukking te gebruiken.

Dat boek verrast mij in tweeërlei opzicht. Je ontmoet nog eens veel 'oude bekenden' en nog interessanter, je ontmoet zelfs verre verwanten.

Ik neem U mee naar zaterdag 1 maart 1738 als de in Heerde wonende ruiter Marten Ertell zijn paard nog eens extra verzorgt en het mooiste tuig, gepoetst en wel, klaarlegt voor de volgende dag. Die zondag, de tweede maart 1738, is voor hem een bijzondere dag. Het vierde kind van zijn 29-jarige dochter Anna Geertruid en zijn schoonzoon Gerrit Jans IJzerman wordt dan namelijk in Heerde gedoopt en naar hem vernoemd.

Als Marten Gerrits IJzerman gaat dat kind het verdere leven in en we komen hem tenslotte 255 jaar later, in 1993, tegen in kwartierstaat 37 van genoemd boekwerk.

Marten trouwt in Heerde op 19 februari 1769 met Marrigjen Harms die op 29 augustus 1745 in Heerde werd gedoopt; zij is de dochter van Herman Arends en Maria Claas.

Marten Gerrits IJzerman en Marrigjen Harms mogen zich verheugen in, op zijn minst, twee dochters, Maria en Anna Geertruid.

Door de dochter Maria, die trouwt met de Hattemse Klaas Mensink, is de schrijver van dit artikel een nazaat van Marten en Marrigjen.

De tweede dochter, Anna Geertruid, vernoemd naar haar grootmoeder, is geboren op 10 november 1769. Zij trouwt op 19 april 1795 te Heerde met de landbouwer Lubbert Jacobs van Keulen te Heerde.

Zij, die belangstelling hebben voor de genealogie en de geschiedenis van de familie van Keulen verwijs ik graag naar Gerrit van Keulen, Prinses Marijkestraat 9, 1619 BW Andijk.

Gerrit is secretaris van de genoemde NGV-afdeling. Hij stelt aanvullende informatie over de Van Keulens aan beide zijden van de IJssel zeker op prijs.

Welnu, de proband van kwartierstaat 37 uit genoemd boekwerk, Christiaan Schrijver te Alkmaar, is door de tweede dochter, Anna Geertruid, ook een nazaat van Marten Gerrits IJzerman en Marrigjen Harms en daardoor dus aan de schrijver verwant.

Trouwens, om zo nog maar eens iemand te noemen, de nu zesjarige Leandra Schaapman, dochttertje van de familie Schaapman wonende aan de Meidoorn in Heino, vinden we ook als nakomelinge van Marten Gerrits IJzerman en Marrigjen Harms terug, maar dan via haar grootmoeder van vaderszijde, Trijntje Willemina Hultink conform kwartierstaat 12 van genoemd boek.

In de kantlijn zij opgemerkt dat IJzermannen (mannen en vrouwen) uit Heerde en directe omgeving, in de genealogie van meerdere Heinoase families voorkomen. Dat zijn o.a. de families Veldkamp/Roebertsen, Eilander, Hulsbergen/Hofmeijer en Pruim/Reinders.

Voor de liefhebbers, die gevoelig zijn voor het aroma van het verleden, lijkt me het napluizen van de familie IJzerman zeker de moeite waard. En wie weet, misschien is dat al wel gebeurd. In dat geval houden we ons aanbevolen.

In een telefoongesprek met Chris Schrijver uit Alkmaar, de verre verwant dus, kwam een andere voorvader van hem ter sprake en wel Aart Haverkamp.

Waarom nu juist Aart Haverkamp? Omdat Aart schoolonderwijzer in Heino is geweest van mei 1811 tot december 1827.

Even een kort stukje genealogie Haverkamp: De ouders van Aart zijn Derk Haverkamp (1761-1832) en Hendrika Docter (1768-1840). Derk en Hendrika trouwden te Heerde in 1787.

Hun zoon, onze Aart Haverkamp, is daar geboren op 26 oktober 1787 en trouwt daar ook op 27 november 1811, een half jaar na zijn benoeming tot schoolonderwijzer in Heino, met Trientjen Docter. Zij is in Heerde geboren op 18 januari 1783 en overlijdt op nog jonge leeftijd in Heino op 20 december 1824. Haar ouders zijn Jacobus Docter (1746-1815) en Geertje Visser (1753-1815).

Aart Haverkamp blijft, na het overlijden van Trijntjen, als weduwnaar achter met vijf jonge kinderen in de leeftijd van twee tot twaalf jaar. Hij hertrouwt in Heino op 29 juli 1826 met de dienstmaagd Arendiena Stoffels, Zwolse van geboorte (29 oktober 1784); zij is een dochter van de mandenmaker Christoffer Stoffels en Klasina Hes. De ouders van Aart, volgens de trouwakte bouwlieden (landbouwers zouden we nu zeggen) te Heerde, en Christoffer Stoffels zijn bij het huwelijk tegenwoordig. Zijn schoonmoeder Klasina Hes is dan al overleden.

Aan alle aardse leven komt een einde, zo ook aan dat van Aart Haverkamp.

Wilhelmus van Langen, zonder beroep en Jan Hofhuis, kuiper van beroep, beiden inwoners van Heino, doen aangifte van het overlijden van de ruim veertigjarige schoolonderwijzer Aart Haverkamp. Aart is overleden in de voormiddag van 20 december 1827 in het huis Dorp

nummer 51. Het tweede huwelijk van Aart was slechts van korte duur (1 jaar en 5 maanden); zijn tweede vrouw bleef achter met de vijf nog jonge kinderen uit Aart's eerste huwelijk.

Aart heeft 16 jaar de functie van schoolonderwijzer in Heino uitgeoefend in een periode van grote politieke woelingen en omwentelingen. Hij heeft de Fransen zien komen en gaan evenals de Kozakken.

Hij heeft geleefd (1787-1827) gedurende de zes opvolgende Staatsvormen:

- * De Republiek der Verenigde Nederlanden (tot 1795)
- * De Bataafse Republiek (1795-1805)
- * Het Bataafse Gemenebest (1805-1806)
- * Het Koninkrijk Holland (onder koning Lodewijk Bonaparte 1806-1810)
- * De Departementen van het Franse Keizerrijk (1810-1813)
- * Het Verenigd Koninkrijk der Nederlanden (1814-1830).

Hoe kwam nu Aart Haverkamp in Heino terecht? Wel, bij zijn voorganger Jan Thijs van Langen, de ons bekende koster en schoolonderwijzer, begonnen de jaren te tellen en in termen van vandaag zouden we zeggen: Jan Thijs maakte gebruik van de VUT. Henk van der Veen Sr. heeft U reeds uitvoerig geïnformeerd over Jan Thijs en het schoolgebeuren (zie daarvoor eerdere uitgaven van Omheining o.a. 2e jaargang, nr.3, blz.50)

Om exact te zijn: Op 27 april 1811 besluiten Maire en Gemeente Raden van Heino te benoemen per primo Meij 1811 de ondermeester van de stadsschool te Deventer, Aart Haverkamp. Aart is dan 23 jaar en nog ongehuwd.

Hij heeft nu een vaste baan en haalt, zoals velen aan deze kant van de IJssel, zijn bruidje van de voor hem bekende Veluwe. Zoals gezegd, ze trouwen in Heerde op 27 november 1811 en vestigen zich in Heino. Hier worden ook hun vijf kinderen geboren, vier jongens en een meisje.

- * Derk op 17 augustus 1812; hij wordt de voorvader van Chris Schrijver
- * Jacobus op 20 november 1814

Hemden 20 December 1824

Ik vind mij in de door uze Verplichting W.W.E. den
Dood van Onzen Verdienstelyken en Liefden
Maardigen Schoolonderwyzer de Heer A. Haverkamp
betreffende te maken, meden Morgen Onvermijdelijk
Waarlyk een leedzide by Uyn necting en Wark Lezen.
Een agterlatende aan bedraefde Wiederen met
Uyf nog Onverloogde Menschen daar Christelyk
afschelven algemeen wordet betroude, hetzede dat met
den algemenen Wunsch om Uyn plaats door een
ander teek waan en achtens waardig persoon haard
Wiederen verveelt te zien. Waaronder Wy in dien al ons
Vertrouwen necting. Op W.W.E. welwillendheid bin ons
daarom naar Wunsch te doen Hagen en telkens om
geduende de vacatures het School door een getuht
persoon te doen waanemen. Zoo W.W.E. ken goed:
Vonders dat laathe aan het plaatselyk bestuurende
te laten Zellen Wy ons daartoe geroe ^{van} ontledigen
de Wyl en daartel vande en bettaat die geduende
de Zetite van den nu Onverloogde Onderwyzer het
School met open heeft waargenomen en teek
en magelyk nog wel andere toe Zellen aanbied

De Burgemeester te

Aan
Den Heer Schoolopziener
van het 5. School District in Groningen

In een Wimshurst-machine worden glazen schijven door wrijving geladen. Deze lading wordt in condensators opgeslagen.

wordt hem toch geruime tijd later nog danig de kast uitgeveegd door de Gouverneur van Overijssel. Die was namelijk nogal gevoelig geraakt door het feit dat uitgesproken hij niet tijdig was verwittigd van het overlijden van Aart Haverkamp.

Wat ons in Heino en Alkmaar nu al enige tijd bezig houdt is de vraag met wat voor een vernuftige machine onze schoolmeester uit Heino, zich heeft beziggehouden.

Misschien ligt het antwoord in een uitgave van Canteleer waar we lezen:

In de 18e eeuw ontwierpen veel natuurkundigen apparaten die door wrijving van een materiaal tegen een ander materiaal elektriciteit opwekten. De elektrische lading, die zo verkregen werd, was vaak groot genoeg om een hevige schok of een sensationele

vonk te veroorzaken. In een Wimshurst-machine (zie afbeelding) worden glazen schijven door wrijving geladen.

Slechts de veronderstelling dat Marten Ertell metterdaad de doop van zijn kleinzoon heeft bijgewoond is aan mijn fantasie ontsproten. Het overige berust op bronnen.

Geraadpleegde bronnen:

- Genoemd kwartierstatenboek en daarop verkregen inlichtingen
- Gemeente-archief Heino met bijzondere dank aan de heer J. Weerts
- Omheining - Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde te Heino
- Genealogie familie Eilander - geparenteerd aan meerdere IJzermannen
- Fragment-genealogie ontvangen van Gerrit van Keulen te Andijk
- Eigen verzameling genealogische gegevens van Heinose families
- Informatie over de nakomelingen van Aart Haverkamp ontvangen van Chris Schrijver uit Alkmaar

De Malerij

J.K. Pruim-Reinders

In dit artikel beperken we ons hoofdzakelijk tot het gebouw 'De Malerij', omdat de gehele geschiedenis van de landbouwvereniging 'Heino' t/m 'Heleco' dermate omvangrijk is, dat daarmee een themanummer is te vullen.

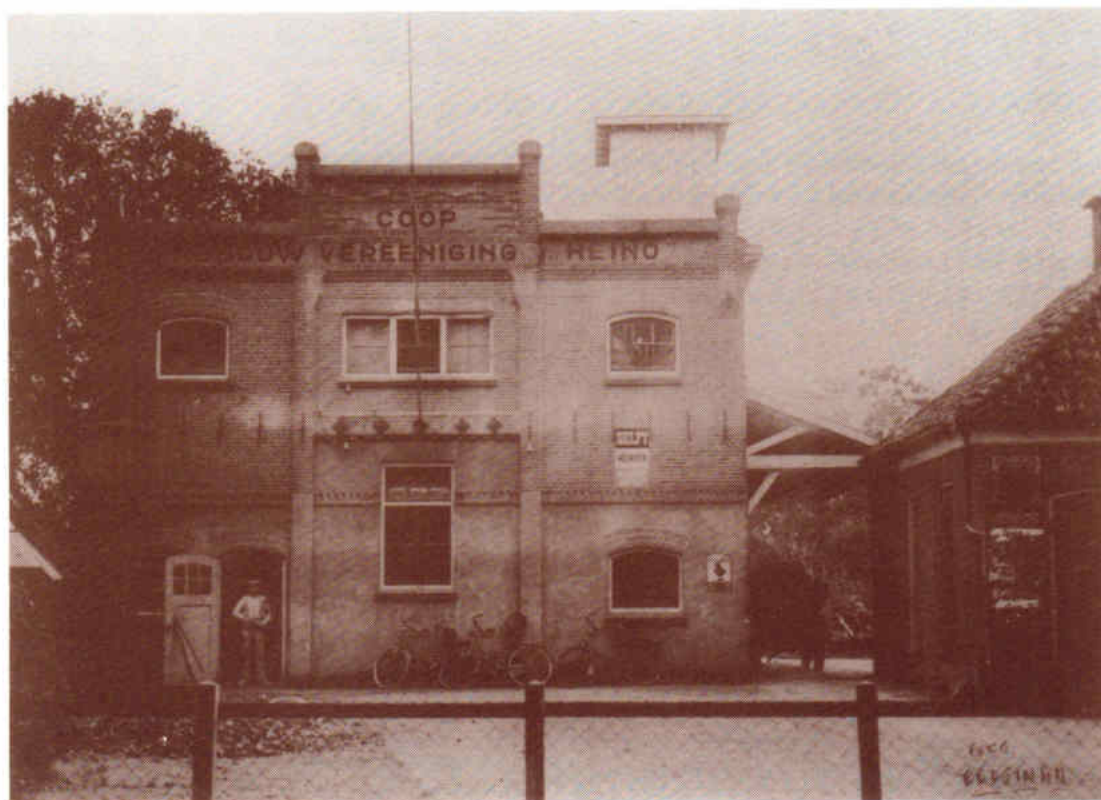
In februari 1913 wordt op initiatief van de heren Teunis Cornelis Horstman en Gerrit Braakman, landbouwers te Heino, een vergadering belegd tot oprichting van een landbouwvereniging. Een aanleiding tot de oprichting van een dergelijke vereniging is een monster van het veevoer, dat bij de heer Slotman (Brinkweg 70 of Delmterweg 2) wordt genomen en waarbij men een hoog percentage cacaodoppen aantreft; dus vulling en geen voeding.

Enkele maanden later is de Landbouwvereniging 'Heino' te Heino een feit.

Er wordt voortvarend gewerkt, want op 14 juli 1913 vraagt de heer H. Laanbroek Mzn, timmer-

man, namens de Landbouwvereniging 'Heino' een vergunning bij Burgemeester en Wethouders van de gemeente Heino aan tot het bouwen van een loods van planken op een voetsmuur van beton en gedekt met planken en asphalt; groot 5x7 meter, dienende tot berging van kunstmeststoffen op de losplaats bij het station te Heino. De kostprijs van de loods bedraagt f 330,00.

Daar de distributie van voer en kunstmest toeneemt, wordt tijdens een bestuursvergadering in april 1917 een voorstel gedaan tot de aankoop van het pand, Canadastraat 2-4, eigen-

dom van de heer A.J.H. Spitzen, grondeigenaar.

Op 29 juni 1917 wordt de akte gepasseerd ten kantore van notaris R.F.H. Baurichter, waarbij de heer A.J.H. Spitzen aan de Coöperatieve Landbouw Vereniging 'Heino en Omstreken', gevestigd te Heino het onroerend goed verkoopt gelegen te Heino, kadastraal bekend sectie C nr. 1416, bestaande uit een huis, een stal, een erf en een tuin voor het bedrag van f 14.000,00. De koop gaat in op 1 september 1917. De landbouwvereniging mag echter voor 1 september de schuur, de zolderruimte en de achterste kamer of tuinkamer van het huis in gebruik nemen.

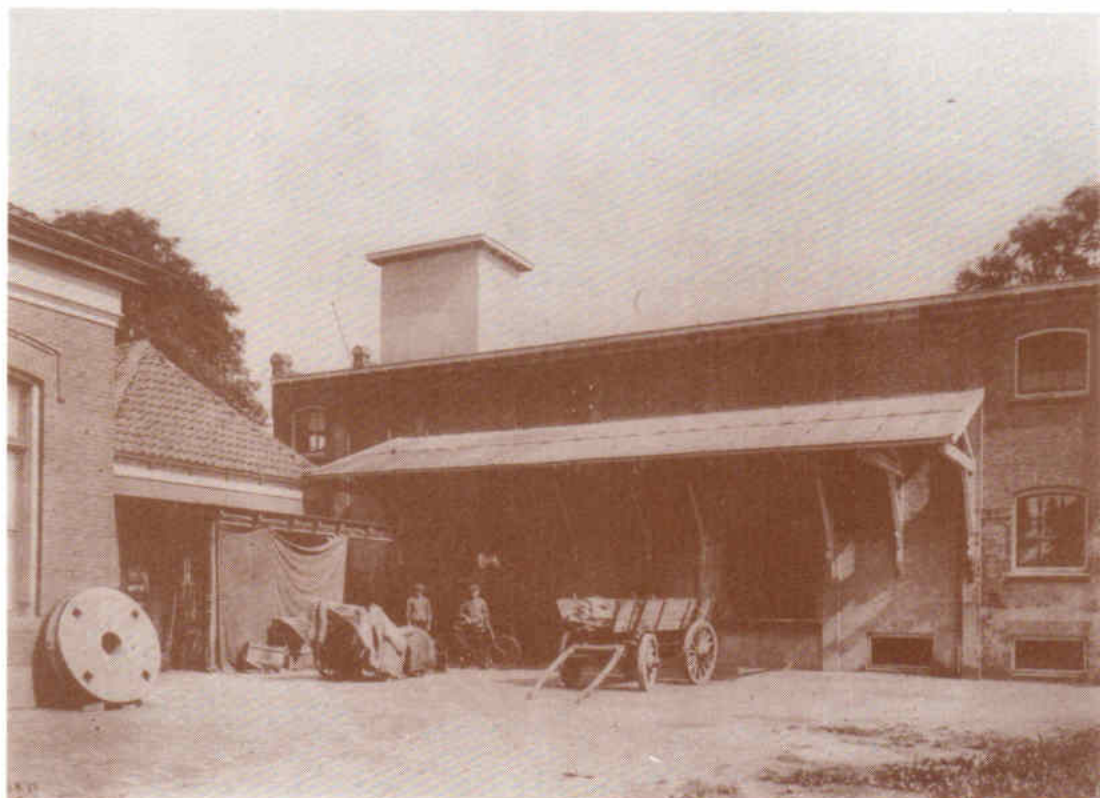
Ruim een jaar later kampt men bij de landbouwvereniging echter alweer met ruimtegebrek.

Op 17 juni 1919 ontvangt men bij de gemeente Heino van de Coöperatieve Landbouwvereniging 'Heino' het verzoek de bestaande schuur te mogen afbreken om op die plek een korenmalerij te mogen bouwen.

Uit het notulenboek van Burgemeester en Wethouders van de gemeente Heino blijkt, dat op 3 juli 1919 gelegenheid wordt gegeven tot het inbrengen van bezwaren tegen het oprichten van een korenmalerij met zuiggasmotor op het perceel kadastraal bekend sectie C nr. 1416 door de Landbouwvereniging 'Heino'.

Ds E. Ippius Fockens maakt namens de Kerkeraad der Ned. Herv. Gemeente te Heino als enige van de gelegenheid gebruik. De Kerkeraad is bang voor te veel gehorigheid onder de samenkomsten in de kerk, hetgeen volgens hen kan worden verholpen door het aanbengen van een goede knalpot en sluiting van de deuren van de malerij tijdens de godsdienstoefening.

Een week later, op 10 juli, wordt door Burge-meester en Wethouders vergunning verleend tot het bouwen van een korenmalerij ter plaatse van het bestaande gebouw annex motor- en generatorkamer en kolenbergplaats.

De schuur, die afgebroken moet worden, heeft notaris R. Spitzen in 1876 laten bouwen. Volgens de aangifte voor de grondbelasting d.d. 27 september 1877 is deze op 22 mei 1876 in gebruik genomen. Na 43 jaar dienst te hebben gedaan, wordt de schuur in 1919 afgebroken.

Op 1 november 1919 wordt de malerij in werking gesteld en het eerste mud maismeel wordt afgeleverd aan de heer A. Slotman, Zuthemerweg 5.

In 1922 is men alweer aan een uitbreiding toe en vraagt men wederom vergunning aan, nu voor een uitbreiding met drie electromotoren.

Korte tijd daarna wordt een kunstmestloods gebouwd.

Op 24 april 1930 verlenen Burgemeester en Wethouders van de gemeente Heino toestemming tot het bouwen van een loods voor meststoffen met een lengte van 26 meter en een breedte van 9 meter en voor de bouw van een weegbrug.

Het verhaal wordt ééntonig. In de loop der jaren volgt de ene uitbreiding de andere op. Maken we een lijstje tot de zestiger jaren dan zien we het volgende:

1935 - silobouw in een bestaand gebouw.

1936 - aansluiting op de waterleiding.

1939 - nieuwe opslagruimte graansilo's.

1940 - electrificatie van het bedrijf.

1941 - bouw poterbewaarplaats.

1957 - bouw weegbrug.

1959 - silobouw en betonloods.

In de jaren, die nu komen, volgen nog diverse uitbreidingen.

Ook wat de naam van de vereniging betreft, zien we nogal eens veranderingen optreden. Begint men als Landbouwvereniging 'Heino' te Heino, vervolgens kennen we de namen Coöperatieve Landbouw Vereniging 'Heino en Omstreken', C.A.V.V., C.L.A.V.V. en Heleco. Terwijl er ook nog andere constructies zijn geweest.

Na een fusie met ABC Lochem is Heleco thans, na 80 jaar, helaas uit Heino verdwenen. In 1992 wordt het bedrijf overgeplaatst naar Lochem en in het voorjaar van 1993 wordt een begin gemaakt met de afbraak van de gebouwen. Nu in de zomer van 1993 staat alleen de malerij nog overeind, helaas niet onbeschadigd. Ook het pand Canadastraat 2-4 siert nog de dorpskern.

Misschien wordt de malerij weer nieuw leven in geblazen. Het gemeentebestuur van Heino laat momenteel een haalbaarheidsonderzoek verrichten door de Geschiedeniswinkel uit Groningen naar de mogelijkheid van een bezoekerscentrum. Bij een positieve uitslag zullen de

plaatselijke VVV en onze vereniging een plaats in de malerij krijgen.

De vraag is momenteel, of een 'stukje' geschiedenis voor Heino behouden blijft of dat uit de uitslag van het onderzoek blijkt dat de malerij, financieel gezien, een molensteen wordt rond de nek van de gemeente Heino.

Geraadpleegde bronnen:

Gemeente-archief Heino - ingekomen en uitgaande stukken van 1877, 1913 en 1922; register op ingekomen en uitgaande brieven van 1919; notulen B. en W. van 1919.

Archief 'Omheining' - het in bruikleen ontvangen archief van Heleco.

Een foto, genomen omstreeks 1905, bij de woning van de familie A.J.H. Spitzen, Canadastraat 2-4. Op het paard Alphons Joseph Rudolf Reinier (Fons) Spitzen, geboren Heino, 14 november 1899. Degene, die het paard vasthoudt is de heer Hermanus Antonius van Schooten, Dorpsstraat 81, geboren Wijhe omstreeks 1873. Op de foto is nog duidelijk de schuur te zien, die plaats heeft moeten maken voor de malerij.

WULE ZEKT DET ZO (5)

Henk van der Veen sr.

Brulfte

Det is oons woord veur bruiloft. Völle eeuwen terugge zèden ze: brudlocht. Het tweede deel van det woord hef te maeken met 'lopen', dus het plechtig ophaelen van de bruid. Laeter veul de d weg en wödden het bruilocht en brulucht. Veur de ch kwaamp een f in de plaeste, een verschiensel, det in de taal völle veurkump. In het Nederlands, oonze standaardtaal, wödt bv. noast docht (roeibank), hecht (van een mes) en sticht (klooster) ok de woorden doft, heft en stift gebruikt.

Vergeliekingen met de oons umringende talen bint ok interessant: (Duuts) Luft (lucht), Kraft

(kracht); (Engels) soft (zacht), after (achter), to lift (optillen).

En in oonze streektalen kenne wie o.m. nog de woorden duftig (duchtig), verköf noas verköch (verkocht) en gräfte (gracht).

Een geboren en getogen Heinoër zèè, noa een paer daegen vorst, es tegen mie: 'De gräfte um 't spieker lig al dichte'. Wie sprakken mekaere op de receptie van een brulfte ...

Gegevens uut:

- Verdam, Middelnederlandsch Handwoordenboek.
- Van Dale, Etymologisch Woordenboek.

Cursus 'Op zien Heino's'

Bij voldoende deelname zal in oktober opnieuw onze dialektcursus van start gaan. Deze bestaat uit 10 lessen welke op nader te bepalen avonden worden gegeven. In de cursus zijn een groot aantal historische bijzonderheden van onze gemeente verwerkt.

De kosten bedragen f 25,-, koffie inbegrepen.

Opgave z.s.m. bij de cursusleiders H. Hoppen, Marktstraat 14, tel. 1563 en H. van der Veen, Munnikenhof 17, tel. 1505.

UUT DE OLDE DEUZE

Heino, vlak noa de oorlog

In mien jeugd-belèving is der gien mooiere plaeste as Heino, mien geboortedörp. Prachtig elègen in het grune Salland, in die joaren nog niks te groot. Völle ruimte veur oons as wichter, dus ongekenne spölmeugelijkheden. Ik dèenke doar altied met völle plezier an terugge.

Toch was het saemenlèven niet altied zo harmonisch als het rustieke agrarische dörp deud vermoeden. Van oecumene ha'w in die joaren nog nauwelijks eheurd. Katholiek, protestant, openbaar of 'niks', meer soorten waeren der niet. Het hele lèven in Heino was deurdrungen van dit onderscheid. Katholiek en protestant, doar was wel het grootste verschil tussen; der was (te) weinig oge veur het belangriekste, wat met naeme disse bevolkingsgroepen beheurden te binden. Dit algemeen stärk lèvende onderscheid kon in die joaren ok een jeugdige ziel ärg raeken.

Wie woonden in de Dorpsstroate, noe Canadastroate, tegenòver de r.k. kärke. Noast het kärkplein woonden de familie Jacobs en die hadden een hond. De pestoor in die dagen had achter de pasterieje, langs het laentie noa het kärkhof een grote renne met kippen en een haene. Op ien of aandere meniere leup de hond van Jacobs in de kippenrenne van de pestoor. Een zuster van mie zut det en zie stelt doarop de historische vroage: Mama, kan det wel, een protestantse hond bie katholieke kippen?

Zoiets kon toen al in Heino.

J.J.M.W. ter Laak

De Culturele Raad Overijssel organiseert een tweetal cursussen, waarvoor men zich kan opgeven.

1. Een cursus van 9 lessen: **kaarten en historisch onderzoek**, waarvan het doel is de deelnemers met kaarten vertrouwd te maken en hen basiskennis te verschaffen over vroegere en moderne kartografie. Plaats: Rijksarchief Overijssel. Kosten: f 125,-.
2. Een cursus van 4 dagen: **cultuurhistorie van de gebouwde omgeving in Overijssel**. Behalve de ontwikkeling van het landschap wordt er vooral aandacht besteed aan architectuurgeschiedenis en monumentenzorg. De cursus bestaat uit lezingen en excursies op wisselende lokaties. Kosten: f 150,-.

Culturele Raad Overijssel, Jacob Catsstraat 25, 8023 AE Zwolle, tel. 038-537527.

**WIE
IS
WIE?**

M.H. Stavorinus, de Haarstraat 25, Heino, Tel. 05729-2586

Een foto van een groepje dames die waarschijnlijk meespelen in een revue of een toneelstuk en iets uitbeelden.

Enkele namen zijn ons bekend. Dan nu aan u de vraag, wie kent deze acht dames en waar en wanneer is deze foto gemaakt?

WIE WAS WIE?

Op de foto geplaatst in het nummer van juni 1993 is slechts één reactie binnengekomen en wel van de heer Penninkhof, die meende in één van de dames mevr. van Dam-Snel van de Ganzepanweg te herkennen. Voor de rest blijven we ons dan ook nog steeds afvragen wie wie is. We hopen dat de dames alsnog eens door iemand herkend worden en u dit dan aan ons door wil geven.

Onze dank aan de heer Penninkhof voor zijn reactie.

VAN DE BESTUURSTAFEL

Een uitnodiging voor de feestelijke avond op dinsdag 28 september a.s. in café-restaurant 'Marktzicht' treft U bij deze "Omheining" aan.

Op maandag 8 november a.s. wordt er weer een ledenavond gehouden.

Mevrouw Aranka Meijerink van het Provinciaal Overijssels Museum te Zwolle zal die avond in café-restaurant 'Centraal' een lezing houden over bijgeloof.

Verenigingsuitgaven:

Verzamelband voor het kontaktblad 'Omheining'	- f 24,95.
'Heino, in crisisjaren en oorlogstijd'	- f 17,75.
'Kiek toch es!', Heino in foto's deel I	- f 24,75.
'Kiek toch es!', Heino in foto's deel II	- f 24,75.
Dialektbundeltje 'Op zien Heino's', deel 4	- f 5,00.
Dialektbundeltje 'Op zien Heino's', deel 5	- f 5,00.
Kruidentuinboekje 'Allegardje'	- f 5,00.
Verjaardagkalender	- f 9,75.
'Tien jaar Omheining, een bloemlezing'	- f 7,50.
(nieuwe leden, donateurs en abonnees ontvangen het als welkomstgeschenk)	
Videoband met films over Heino, opgenomen in 1950 en in 1963	- f 45,00.

SCHENKINGEN

- * Van mevrouw J. van Dorth-Hoekerswever, Zwamsstraat 6, ter reproductie twee Kerkklokken uit de dertiger jaren.
- * Van de heer M. Grondman, Slennebroekerweg 10, een kafmolen.
- * Van de familie A.J. Heuven, Hogeboeksweg 33, foto's.
- * Van de heer D. Pothof, Moerweg 2, een kopie van de Kerkklok van 4 februari 1933.
- * Van de heer H.J. v.d. Vegt, Klompstraat 17, een kafmolen.
- * Van mevrouw Tuin uit Zwolle de tekst van de Revue 'Bont Allerlei', opgevoerd te Heino in november 1954 ter gelegenheid van het 20-jarig bestaan van de Bond van Plattelandsvrouwen, afdeling Heino.
- * Van mevr. J. Ulderink-Stegeman, Kruzebrink 22, een 3-pits petroleumstel, een petroleumbus en een waterketel.

Voor deze schenkingen weer onze hartelijke dank.

*Van de familie J.D. Offenbergh, Canadastraat 14, kregen wij de gehele inventaris van de schoenmakerij van wijlen schoenmaker Jan Offenbergh in bruikleen.
Het spreekt voor zichzelf, dat wij als vereniging hiermee erg blij zijn.*

Omheining

Contactblad van de Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

"OMHEINING"

Met deze naam tracht de Vereniging voor Heemkunde tot uitdrukking te brengen een vereniging te zijn, die Heino in al zijn facetten "omheint".

Volgens sommigen is de naam afgeleid van dit begrip, symboliserend een heg of haag, die een bepaald terrein "omheint", in ons geval van de Strenkhaar tot de Aalvanger en van de Dollenhoek tot de Ganzepan.

Vereniging voor Heemkunde "Omheining" te Heino

Secretariaat: Davenschot 1, 8141 BB Heino
Tel. 05729 - 1986

Postrekeningnr.: 2517412

Rabobank Heino: rek.nr. 3271.12.271

Gironummer van de bank: 800093

Kontributies:

Leden f 30,00 per jaar (elk volgend gezinslid f 15,00 per jaar)

Donateurs f 25,00 per jaar

Abonnees f 25,00 per jaar

Voor toezending wordt per jaar f 5,00 in rekening gebracht.

Losse nummers f 5,00 (max. 24 pagina's)

Bestuur:

G.C. Stapel,
de Cingel 15, 8141 BV Heino - voorzitter

J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino - secretaresse

G.A.M. Diepman,
van Hille Gaerthéstraat 28, 8023 CB Zwolle
- penningmeesteresse

G.H.M. ten Berge-Elferink,
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

G.W.M. Hollak,
Herenbrinksweg 3A, 8144 RC Lierderholthuis

H.J.J. Hoppen,
Marktstraat 14, 8141 GC Heino

Werkgroepen:

1. Archeologie

Contactpersoon: Vacant.

2. Beeld en Geluid:

Contactpersoon: J. Freriks
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

3. Boerderij- en Veldnamen

Contactpersoon: G.H. Elshof,
Kolkweg 9, 8055 PS Laag-Zuthem

4. Dialekt

Contactpersoon: H. van der Veen,
Munnikenhof 17, 8141 GL Heino

5. Folklore

Contactpersoon: J. Freriks,
Zuthemerweg 4, 8141 PC Heino

6. Genealogie

Contactpersoon: J.K. Pruim-Reinders,
Davenschot 1, 8141 BB Heino

7. Geschiedenis

Contactpersoon: Vacant.

8. Kruidentuin "Allegardje"

Contactpersoon:
G.H.M. ten Berge-Elferink
Delmterweg 8, 8141 PJ Heino

Tijdschrift "Omheining"

Redactie-adres: Munnikenhof 17,
8141 GL Heino, tel. 05729 - 1505

Redactie:

H. van der Veen, Munnikenhof 17,
8141 GL Heino

M.H. Stavorinus, De Haarstraat 25,
8141 EW Heino

F. Hageman - Zielman, Vlamincxhorstweg 28,
8141 GG Heino (vormgeving)

H.J.J. Hoppen, Marktstraat 14,
8141 GC Heino (vormgeving)

A. van de Wetering, de Haarstraat 33,
8141 EW Heino (vormgeving)

M.S.H. Donath-Hoppen, Plataan 13,
8141 SM Heino (vormgeving)

Druk: Bredewold Wezep

Niets uit deze uitgave mag worden vermenigvuldigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van het bestuur van de vereniging voor Heemkunde "Omheining".

Vereniging voor Heemkunde 'Omheining' te Heino
13e jaargang - nummer 4 - december 1993

INHOUDSOPGAVE

- blz. 90 Het Erve Klein Heerenbrink en haar bewoners
te Lierderholthuis, gemeente Heino - Drs. G.A. Hutten
- blz. 110 Wie is wie? - M.H. Stavorinus
- blz. 112 Uut de olde deuze - L.J. Nijman
- blz. 114 Al weer twintig jaar geleden - V.I. Lindeboom-Veldhuis
- blz. 123 Van de bestuurstafel

Het Erve Klein Heerenbrink en haar bewoners te Lierderholthuis, gemeente Heino

Drs. G.A.Hutten, Kesteren.

Dit keer verlaten we de Rosendaelschoek. We gaan over de Dorresteijsbrug over de Nieuwe Wetering en zijn dan op het Heerenbrinksrot. Dit rot wordt omgrensd door de Nieuwe en Oude Wetering, de grens met de gemeente Wijhe en de Heerenbrinksweg. Hier ligt ook een rijke geschiedenis. Tegenover de Oude Born ligt het eeuwen oude erf de Kraayenschot, waar thans de familie Jetten woont. Maar daarover een andere keer. We vervolgen onze weg en gaan, bij de spoorwegovergang aangekomen, links af. We zijn nu op de Heerenbrinksweg. In de verte zien we de katholieke kerk van Lierderholthuis liggen. Links van ons zien we een eindje van de weg af wat bomen staan en een boerderij, waar nu de familie Hollak woont. Tot 1845 lag hier het buitenhuis of de 'Havezate' de Heerenbrink met zijn twee bouwhuizen, Hooven, grachten en visvijvers, zoals het in 1793 werd omschreven. Daarop woonde indertijd de adellijke familie van Oldeneel. Een weinig verder, ook links van ons, vlak aan de weg, ligt de boerenhoeve, het erve Klein Heerenbrink genaamd, waar thans de familie Kortstee woont, Heerenbrinksweg nr. 5. In het Doopregister van Lierderholthuis wordt in 1778 Klein Heerenbrink het Cornelishuis genoemd. Over het erve en goed Klein Heerenbrink gaat het nu volgende verhaal. Het is een deelstudie over 'de Heerenbrink'. Maar om de geschiedenis van het erve Klein Heerenbrink duidelijk te kunnen beschrijven is het noodzakelijk eerst iets te vertellen over de Heerenbrink en zijn bewoners.

Ontstaan.

De benaming Heerenbrink wordt niet vermeld in de Ligger van Landerijen in Salland van 1520. Ook niet in het oudste Markeboek van Heino van circa 1560. De plaats zal daar onder een andere naam staan vermeld, waarvoor nog nader onderzoek is vereist. De naam de Heerenbrink komt voor het eerst voor in het Verpondingskohier van het kerspel Heino uit 1601, een lijst van de grondbelasting. De tekst luidt als volgt: 'Een stuk bouwland, genaamd Heerenbrink, gelegen tussen beide Weteringen, toebehorend Joncker ten Holte; een bouwcamp, genaamt Papencamp en een cleijn campke'.¹⁾ Volgens de berekening van Bieleman is het geheel dan groot 10 ha. en 4 are.²⁾ Er wordt geen melding gemaakt dat er een huis op staat. Maar mogelijk had men vrijstelling en was het huis niet belast. En er is een acte uit 1603, welke ons nadere informatie geeft over de Heerenbrink. 'Zeiger van Rechteren ende Juffer Margaretha van Munster up den Bredenhorst [onder Heino] transporter en Jasper van Holthe en zijn vrouw Livia de Boissy al sodane tiendens und

tientgerechtigheiden, grof und smal, aver het goet und Haevesaete, genoemd den Heerenbrink, zoals Gerard van Wullen en Juffer Margareta van Ittersum hier te bevoeren besetten und toebehoort hefft gehad. Getekent te Heino op den Bredenhorst, 28 augustus 1603'.³⁾ Als we nu de informatie uit 1601 en 1603 met elkaar in verband brengen, dan zien we dat tussen de Oude en Nieuwe Wetering in cultuur gebracht land Heerenbrink wordt genoemd. En er is ook sprake van een bezit, een huis, dat de pretentie in zich draagt in 1603 met havezate aangeduid te kunnen worden, ook Heerenbrink genaamd. Een havezate wil zeggen een hofstede, het huis van de heer. De aanduiding 'brink' heeft hier de betekenis van begroeide hoogte, heuvel, aarden wal. We zien ook nu nog, dat daar ter plaatse de landerijen hoog gelegen zijn. Ook nu nog is er een aarden wal te zien. En op deze hoogte was het huis van de landheer gebouwd. De hierboven vermelde overdracht in 1603 van tienden en tiendgerechtigheiden is echter nog geen overdracht van bezittingen. Een koopakte over de Heerenbrink heb ik tot nu

toe echter niet aangetroffen. Maar in 1741 heeft baron Arend van Oldeneel, dan eigenaar van de Heerenbrink, ook vijf dagen lang in zijn kiste gezocht naar deze acte maar hem niet kunnen vinden.

De gegevens uit 1601 en 1603 spreken niet van een erve, dat wil zeggen van een volwaardig boerenbedrijf. Voor wat betreft het erve Klein Heerenbrink kunnen we ons de situatie nu het beste als volgt voorstellen. Tussen de Oude- en de Nieuwe Wetering ligt in 1600 een erve, Heerenbrink genaamd, waarop een volwaardig boerenbedrijf is gevestigd en waarbij een herenkamer of herenhuis was gelegen. In 1600 is er nog geen onderscheid tussen Groot- en Klein Heerenbrink. Maar als bijna twee eeuwen later - in 1793 - het bezit van de van Oldeneels tot de Heerenbrink wordt getaxeerd, valt het wel op dat er meer landerijen onder Klein Heerenbrink worden gerangschikt dan onder de Havezate. Dat wettigt de indruk dat op het erve Heerenbrink de boerenhoeve als het oudste deel geacht mag worden. Later liet een adellijke familie er een buitenhuis bij bouwen. Dat werd 'Huize Heerenbrink'. Bij de overdracht van tienden en tiendgerechtigheden in 1603 krijgt Jasper ten Holthe ook de tienden over de katerstede Klein Holthuizen, waarop Willem Waterman woont. Dat is voor ons verhaal ook van belang. Tegenover het erve Klein Heerenbrink ligt een perceel weiland Holthuizen genaamd. Meer dan een eeuw was de Heerenbrink bezit van de adellijke familie van Oldeneel. De havezate was niet alleen een buitenhuis voor hen. Ze hebben er zich omstreeks 1700 ook metterwoon gevestigd. Vandaar hier eerst enkele gegevens over deze familie.

De familie van Oldeneel.

Aan Jasper ten Holthe en zijn vrouw worden in 1603 de tienden van de Heerenbrink overgedragen. Hij zal indertijd ook wel de Heerenbrink gekocht hebben. In 1616 trouwt Catharina Cecilia van Holthe, dochter van Jasper van Holthe en Livia de Boissy, met Hendrik van Oldeneel. Catharina Cecilia is de erfdochter van de Heerenbrink. Hendrik van Oldeneel wordt door zijn huwelijk met Catharina Cecilia nu Heer van de Heerenbrink 'van de kant van zijn vrouw'. In

1610 echter was zijn broer Arend van Oldeneel te Zwolle in ondertrouw gegaan met Cecilia ten Holthe, dochter van de Zwolse burgemeester Werner ten Holthe en Anna van IJtersum. Die woonden buiten de Camperpoort te Zwolle. Arend en Cecilia trouwen daags na Driekoningen in 1611. Uit het eerste huwelijk van Hendrik van Oldeneel met Catharina Cecilia ten Holthe werd Frans Ignatius geboren. Uit het huwelijk van Arend van Oldeneel met Cecilia ten Holthe werden alleen dochters geboren. Hun vijfde dochter, Anna, trouwde met deze Frans Ignatius van Oldeneel. Zij waren dus volle neef en nicht van elkaar. De van Oldeneels zijn tijdens de Reformatie katholiek gebleven. Vooral Frans Ignatius van Oldeneel heeft zich ingezet voor vrijheid van godsdienst in Salland. Hun havezate de Heerenbrink was een toevluchtsoord voor rondreizende Jezuïeten. In 1675 werd op de tweede zondag van de maand gekerkt op de Heerenbrink.⁴⁾ De katholieke kerk van Lierderholthuis is onlosmakelijk verbonden met de Van Oldeneels tot de Heerenbrink. Zij hebben zich sterk ingezet dat Lierderholthuis een eigen kerk kreeg. Dat werd in 1776 werkelijkheid. De invloed van de Van Oldeneels was zo groot dat de afgelopen eeuwen praktisch de gehele bevolking van Lierderholthuis rooms katholiek was. Bewoners van oude boerderijen zijn bijna allemaal rooms katholiek. In 1740 trouwde Hendrik Arend van Oldeneel uit Zwolle met Margaretha Jorsina van Oldeneel tot de Heerenbrink. Vanaf 1740 hebben zij met hun kinderen - Margaretha Jorsina baarde veertien kinderen - op de havezate de Heerenbrink te Heino gewoond. Het was zomer en winter hun woning en huisadres. Een van hun dochters trouwde in 1788 met baron Willem Jan Knoppert. Zij bleven op de Heerenbrink wonen. In het nu volgende verhaal beperk ik me tot het erve en goed Klein Heerenbrink.

Erve en goed Klein Heerenbrink.

Ogink en Groot Beumer schrijven in hun historisch overzicht van het dorp Lierderholthuis: 'Aan de vroegere Cornelisstege, de huidige Heerenbrinksweg, lag het spijker de Heerenbrink. Van het buitengoed, ook wel de Groote Heerenbrink genoemd, is niets meer over dan

Het Erve Klein Heerenbrink, ook Cornelishuis genaamd, Heerenbrinksweg nr. 5, Heino, omstreeks 1950. Foto: Privébezit familie Kortstee.

de plaatsnaam, evenmin van de oostwaarts gelegen de Vrolijke Boer, het Jagershuis of van de Kleine Heerenbrink'. Deze tekst hebben ze, zonder zelf onderzoek te doen, letterlijk overgenomen van Rientjes, die in het Overijsselsch Dagblad in december 1922 hetzelfde schrijft. De konstatering is maar ten dele waar. Weliswaar zijn de eerste drie vermelde panden in het midden van de vorige eeuw afgebroken. Maar voor Klein Heerenbrink geldt dit niet. Rientjes had nog uit mondelinge overlevering kunnen weten, dat het erf Klein Heerenbrink met zijn boerenhoeve toen al enkele eeuwen oud was. Hij had toen even een kijkje op de deel moeten nemen. De eeuwenoude balken spreken boekdelen. Over de Heerenbrink doet Rientjes in zijn artikel nogal lyrisch. Romantiek verdoezelt echter de werkelijkheid. Die is te vinden in de Registers en Archieven van oud en nieuw Heino.

De periode 1600 - 1750.

De lijst van de Verponding (grondbelasting) uit 1601 geeft ons dus een eerste informatie over

de Heerenbrink, zoals hierboven is aangegeven. Uit de Registers van het Vuurstedengeld van 1675 en 1682 krijgen we enkele nieuwe gegevens. Wie in het bezit was van een vuurstede, een haard, moest daarvoor belasting betalen. In 1675 heeft het Huys de Heerenbrink drie vuursteden, een vrij groot huis derhalve. Daarna staat Assies op de Heerenbrink. Die woont op de boerderij. Hij heeft één vuurstede. In 1682 worden ook de eigenaren van de huizen vermeld. Assies op de Heerenbrink heeft één vuurstede en één panoven. Van het huis van Assies is de heer van Oldeneel de eigenaar.⁵⁾ In 1677 gaat Asjen Gerrits op Heerenbrink (er is dan nog geen verschil tussen Groot- en Klein Heerenbrink) gelden verdelen onder de familie Asjen uit een stuk land de Groene Boerdijk. In 1685 koopt Assien Gerrits drie en een halve morgen land in het Lierderbroek bij de Zwarte Kaa en de Nieuwe Dijk uit de boedel van Wolter Lavoerde.⁶⁾ Assien Gerrits op Heerenbrink is meerdere keren ceurnoot bij een rechtszaak. Hij is dat nog een keer in 1688. Het Markeboek van Heino uit 1695 geeft ook een register van

hetgeen iedere huysman in het karspel Heino in de verponding jaarlijks betaalt. De heer van Oldeneel betaalt aan verponding twee guldens, vijf stuivers en acht penningen. Aan kontributie betaalt hij zeven guldens en zes stuivers. Assyn Gerrits betaalt aan verponding zes guldens, veertien stuivers en 12 penningen. Aan kontributie betaalt hij zeventien guldens en vier stuivers.⁷⁾ We zien hier duidelijk het verschil in grootte van de bedrijven.

In 1725 hebben we het Register van Hoofdgeld. Iedere persoon, ouder dan zestien jaar, moet jaarlijks een bepaald bedrag betalen. Op de Heerenbrink woont dan Cornelis Jansen. Het Register van Grondbelasting in Heino uit 1725 vermeldt dat 'Knellis op de Heerenbrink' aan kontributie betaalt zeventien guldens en veertien stuivers. Aan verponding betaalt hij vijf gulden en twee stuivers. En daaraan wordt toegevoegd: 'en voor het Pellen [een boerderij daar vlak bij, aan de Oude Wetering gelegen, ook Laurens genaamd] betaalt hij zeven guldens en zestien stuivers, respectievelijk twee guldens en vier stuivers.⁸⁾ Wat de hoogte van het bedrag betreft: het erve Holtermans an 't Velt (gelegen bij de Brink) en het erve de Vos (bij het Rosendal) betalen ieder achttien guldens aan kontributie en aan verponding vijf guldens en vijf stuivers; Lucas op 't Rosendal en Jannes op 't Rosendal, twee afzonderlijke erven, betalen ieder dertien guldens, vier stuivers, respectievelijk drie guldens, zeventien stuivers en acht penningen.

In 1732 geeft ons het Archief van de 50e Penning, een belasting bij de overdracht van onroerend goed, ook enige informatie over de bewoners van de Heerenbrink. Maria Ursula Sophia van Hugenpoth, in 1720 getrouwd met Hendrik Frans van Oldeneel, is in 1731 weduwe geworden. Haar dochter Henrica overlijdt in februari 1732. Voor de 50e Penning geeft ze haar onroerend goed op bij de Schout van Heino. Zijzelf woont op 'de Huize de Heerenbrink' en op 'de plase Heerenbrink', ook haar eigendom, woont Cornelis Jansen. Die woont derhalve op de boerenhoeve naast het buitenhuis.⁹⁾ Huize de Heerenbrink wordt nooit 'erve' genoemd. Tot heden toe is de benaming 'erve' steeds

voorbehouden aan de boerenhoeve Klein Heerenbrink.

In 1733 en 1738 krijgen we informatie vanuit het Register van de 1000e Penning. Dat is een welvaartsbelasting. Hierin wordt het inkomen van bewoners getaxeerd. Voor wat het erve Heerenbrink betreft stoten we hier op een moeilijkheid. Maar vanwege het spaarzame materiaal uit deze periode is het nu volgende toch het vermelden waard. In dit Register staat niet het inkomen van Knellis op de Heerenbrink vermeld. Mogelijk ging het hem niet zo goed. Maar wel wordt het inkomen van de weduwe van Lammert Heerenbrink geschat op f.1000,-.¹⁰⁾ Lammert noch zijn weduwe werden hier eerder vermeld. Het kan zijn dat er toen twee gezinnen op de boerenhoeve woonden. Ik kies echter voor een andere interpretatie, die meer voor de hand ligt en ons iets over de burens van Cornelis Heerenbrink zegt. In 1715 had Lambert Krayenschot, geboren op het erve de Krayenschot aan de Nieuwe Wetering onder Heino, zes morgen land bij de Boerdijk in het Lierderbroek gekocht en kort daarna nog acht morgen land, genaamd Holthuysen, van de weduwe van Cornelis Coenders. Lambert trouwde omstreek 1720 met Annegien Assies (familie van Assies op Heerenbrink?). Ze gingen toen op Holthuysen wonen en leenden geld bij de familie van Oldeneel. In de transportakte wordt uitdrukkelijk vermeld, dat het erve Holthuysen ligt in het karspel van Heyno 'bij en omtrent den Heerenbrink'.¹¹⁾ Annegien Assies is in 1730 weduwe. Ze leent dan nog geld bij de Diaconie van Heino en geeft als onderpand de helfte van een plaats het Holthuysen. Haar schoonzoon Lubbert Nientap is getuige. Waar ligt de plaats Holthuysen? Het is niet het erve Lierderholthuis, zoals sommigen denken. Maar tegenover de Kleine Heerenbrink ligt een perceel land, Holthuysen genaamd. Een andere locatie voor het erve Holthuysen lijkt echter nog juister. Voor notaris Jacobson te Wijhe verschijnen in 1827 Josephus Bernardus van Sonsbeek uit Zwolle en pastoor Adam Kuipers van Lierderholthuis, als executeuren van wijlen Mannus Averdijk, om het erve Holthuysen te verkopen, gelegen aan de Oude Wetering, vlakbij het erve Holtermans en de Schiphorst.¹²⁾ Koper is dan Geertman,

die volgens het kadaster uit 1832 dan eigenaar van die percelen is. Het is de plaats waar thans de familie Ogink woont. Terug naar onze gegevens uit 1733. Lammert en zijn vrouw woonden op Holthuysen. Dat lag volgens een uitdrukkelijke mededeling uit 1721 'bij en omtrent de Heerenbrink'. Om precies te zijn er recht of schuin er tegenover. Ze waren dus de naaste burens van Cornelis op de Heerenbrink.

In 1742 vernemen we dat Cornelis Jansen getrouwd is met Maria Zwiarsen. Ze komt van de boerderij de Boerdijk uit het Lierderbroek. De erfgenamen van wijlen Zwier Harms Boerdijk en zijn vrouw Geertruyd Jans houden boedelscheiding. Cornelis Heerenbrink en zijn huisvrouw Maria Zwiarsen behoren tot de erfgenamen. Uit de boedel wordt o.a. de Paardeweide in het Lierderbroek vermeld.¹³⁾ Ook in 1742 maakt de heer van Oldeneel bekend, dat Freule Arnolda Francisca van Oldeneel op 23 november 1742 op de Huize Makke in het land van Cuyk is overleden. Een aantal goederen gaan dan over op haar zusters. Vermeld wordt o.a.: 'één vierde part van het huis den Heerenbrink met de hoven en plantagiën, boue-, hooy- en weydelant; één vierde part van het erve Heerenbrink, zo door Cornelis Joosten bemeyert wordt'.¹⁴⁾

In 1748 krijgen we enig zicht op het gezin. Er is uit dat jaar het Register van Ingezetenen. Op het Heerenbrinksrot staan vermeld: Cnellis Heerenbrink en Maria Zwiarsen zijn vrouw. Er staan drie kinderen bij vermeld, die ouder dan 10 jaar zijn. Hun namen zijn: Joost, Hendrik en Geertruy Cnellis.¹⁵⁾ Ze hadden in ieder geval nog een dochter, Henrica. Die is doopgetuige in 1764 bij de doop van Henricus Joannes Joosten, zoon van Joost.

De periode 1750 - 1800.

Het is jammer dat de naamlijst uit 1748 zo globaal is. De drie vermelde kinderen moeten al in de twintig zijn geweest. Want Joost is enkele jaren later getrouwd. Hij wordt dan Justus genoemd, Justus Cornelis. En geleidelijk aan krijgt het erve Heerenbrink de naam Klein Heerenbrink.

Fragmentgenealogie van Justus Cornelis op Klein Heerenbrink:

Justus Cornelis, zoon van Cnellis Heerenbrink en Maria Zwiarsen, gedoopt ?; begraven te Heino 9 jan. 1771; trouwde met **Gerarda Hermans Boerhof**; datum onbekend; Gerarda Boerhof werd 12 maart 1795 te Heino begraven. Kinderen uit dit huwelijk, die de achternaam Joosten dragen:

1. **Maria**, ged. ?; overleden vóór 1800; gaat als Jonge Dochter van de Kleine Heerenbrink in ondertrouw te Heino 15 jan. 1785 en trouwt te Lierderholthuis 3 febr. 1785 met **Hermanus Jansen Westenek**, Jongeman uit Luttelberg. Ze vertrekken dan naar Raalte.
2. **Zwier**, ged. te Raalte 12 dec. 1756; overl. te Heino 24 aug. 1825; gaat te Heino in ondertrouw 1) 15 mei 1795 en trouwt te Lierderholthuis 31 mei 1795 met **Teune Gerrits van de Hulsebos** ook **Poddemans** genaamd. Zij overlijdt 17 juli 1822; trouwt 2) 30 jan. 1823 met **Bartha Maria Brinkman**. Zwier en zijn vrouw gaan wonen op het Pellen, ook **Laurens** genaamd, Heerenbrinksrot E 119. Zwier laat geen kinderen na.
3. **Hermanus**, ged. te Raalte 12 juni 1759; overl. vóór 1800.
4. **Wilhelmina**, ged. te Raalte 17 dec. 1760; overl. vóór 1800; gaat in ondertrouw te Heino 2 okt. 1789 met **Hendrik van der Bles**, Jongeman van Vollenhove, en zijn 18 okt. 's avonds te Lierderholthuis getrouwd en naar Vollenhove vertrokken.
5. **Henricus Joannes**, ged. te Raalte 18 maart 1764; overl. te Heino 21 jan. 1823; gaat te Heino in ondertrouw 1) 15 april 1791 en trouwt te Lierderholthuis 2 mei 1791 met **Maria Everts Meuleman**, Jonge Dochter op de Gunne onder Lenthe, dochter van **Evert Meuleman** en **Jennigjen Harms** uit Lenthe; ged. te Dalfsen 1 april 1771; overl. te Heino 27 juli 1813, 45 jaar oud; trouwt 2) te Heino 29 sept. 1814 met **Harmina Wormstal** uit Luttelberg, dochter van **Cornelis Evers Wormstal** en **Alberta Jansen**, ged. te Raalte 13 juli 1789; overl. te Heino 7 jan. 1838, 46 jaar oud. Hendrik blijft op Klein Heerenbrink wonen, dat als huisnummer heeft E 120. Hij zet het bedrijf voort.

Baron Arend van Oldeneel op Huize de Heerenbrink onderhoudt goede kontakten met zijn mejer Cornelis op Klein Heerenbrink. In 1756 is Maria Zwiensen, de vrouw van Cornelis, doopgetuige bij de doop van Adolpha Jorsina Maria van Oldeneel. In 1761 is 'de vrouw van Justus Cornelis' doopgetuige bij de doop van Theresia Maria van Oldeneel. In een acte uit 1768, waarin Justus Cornelis zaakvoerder is voor freule van Oldeneel, wordt hij mejer op de 'Tweede' Heerenbrink genoemd. Zowel Cornelis als zijn zoon Justus moeten soms bij de boeren in de omgeving veulens voor hun landheer kopen. Dan hoeven ze niet naar de markt.

Vaak verloopt het leven anders dan men had verwacht. Zo ook hier. In 1771 overlijdt Justus Cornelis en laat vijf minderjarige kinderen achter. Zijn moeder, Maria Zwiensen, weduwe Cornelis, was, zoals toen gebruikelijk, op de boerderij blijven wonen. Zij gaat in 1772 het bedrijf overdragen, 'wegens haar hoge jaren en lastige boedel, welke zij met haar kinderen van vaders weege als nog onverdeeld bezit. Ze draagt al haar roerende goederen over aan haar schoondogter Gerrigien Harms en desselfs ondertrouwde Bruidegom Jan Jansen, onder voorwaarde, dat ze haar leven lang verzorgd zal worden. Gerrigien Harms heeft als voogden over haar kinderen gevraagd Jan Klasen en Laurens Pelleman. Gerrigien Harms Boerhof laat zich om zakelijke redenen hier nog diep in haar ziel kijken. Ze verklaart, 'dat zij met haar man en kinderen voor de kost bij hun ouders hebben ingewoond en gearbeid, zonder deel te hebben aan de bouwserie. Ze moet dat wel kunnen bewijzen aan de kinderen van haar overleden man. Die heeft niet meer nagelaten dan alleen de kleren aan zijn lijf. De kosten van de begrafenis en rouw konden hiervan nog niet eens betaald worden'. De akte is op de Heerenbrink opgemaakt.¹⁶) Gerarda Boerhof gaat te Heino op 28 febr. 1772 in ondertrouw en hertrouwt te Raalte 22 maart 1772 met Jan Jansen, Jongeman van het Martenshuis in de Veldhoek. Hij is de zoon van Jan Jansen en Cornelia, die bouwlieden waren. Hij is geboren in 1735, overlijdt te Heino 24 okt. 1812. Uit dit huwelijk zijn geen kinderen geboren. Jan Jansen wordt soms ook Jan Mertens genoemd, o.a. bij de

volkstelling van 1795. Bij zijn overlijden in 1812 heet hij Klein Heerenbrink. Op 2 maart 1780 wordt Herm Boerhof bij de Kleine Heerenbrink begraven. Hoogstwaarschijnlijk was hij knecht bij zijn zus.

Zoals we hierboven al zagen: Hendrik Joannes Joosten trouwt in 1791 en zet het bedrijf van zijn ouders op Klein Heerenbrink voort. Uit zijn huwelijk met Maria Everts Meuleman worden acht kinderen geboren: Maria in 1791; Johannes in 1794; Gerardina in 1796; Josephus Everhardus in 1799; Everhardus in 1802; Gerhardus in 1805; Hermannus in 1808 en Willemina in 1810. Ze werden allen gedoopt in de R.K. kerk van Lierderholthuis.

Inventarisatie en taxatie van het erve Klein Heerenbrink.

In het jaar 1793 zullen de bewoners van Klein Heerenbrink wel onder zware spanning hebben gestaan en zich afgevraagd hebben hoe hun toekomst er uit gaat zien. Op 17 mei 1793 werd de Hoog Welgeboren Vrouwe Margaretha Jorsina van Oldeneel tot de Heerenbrink, wonende op de Huize Heerenbrink, begraven in de kerk van Heino. Adel werd in de kerk begraven. Haar man, Hendrik Arend van Oldeneel was al in 1773 overleden. Het zal wel een indrukwekkende rouwstoet zijn geweest. Want uit hun huwelijk waren veertien kinderen geboren. Hun dochter Alexandrina Maria van Oldeneel, in 1788 getrouwd met Baron Willem Jan Knoppert uit Zwolle, was op de Heerenbrink blijven wonen. De andere kinderen Van Oldeneel woonden of elders in Nederland of in het buitenland. Enkele maanden later laten de erfgenamen van Hendrik Arend van Oldeneel en zijn vrouw Margaretha Jorsina van Oldeneel weten, de bezittingen van hun ouders, gelegen te Wijhe, Lierderholthuis, Bathmen en Zwolle, publiek te willen verkopen. Een taxatierapport van 19 oktober 1793 laat zien dat hun totale bezit getaxeerd werd op f.79.219,-- , 19 stuivers en 5 penningen. Dit rapport bevat een uitvoerige beschrijving van hun onroerende goederen. Het erve Klein Heerenbrink, onderdeel van de Heerenbrink, werd geschat op een waarde van f.6.391,-- en 12 stuivers. Het erve Klein Heerenbrink wordt als volgt omschreven:

'Een Boerenerve Klein Heerenbrink, bestaande in huys, schuere en barg en vorder met het Hofland bij het Huys en het kampje over de wegh zijnde groot Zamen 660 Roeden, ongeveer waardigh			810 gld.	—
Bij het huis staan 15 Eyke boomen, waard			86 gld.	—
1371 Roeden ongeveer, de Groote Bouwkamp bij het huys, tijndvrij, Per Roede 12 stuyver is an capitaal			772 gld.	12 st.
544 Roede ongeveer, twee akkers agter de middelhegge, tijndvrij, 12 stuyver Per Roe is an capitaal			326 gld.	8 st.
863 Roe ongeveer, de Bollen, op dito kamp, Per Roe 12 st. is an capitaal			517 gld.	16 st.
286 Roeden ongeveer, Een kampje de Zwarte Weyde, Per Roe 15 st. is an capitaal			210 gld.	—
642 Roeden ongeveer, Een bouwkamp agter het hooylant den Derenhorst, tijndbaar, Per Roede 6 stuyver is an capitaal			192 gld.	12 st.

Weyde en hooyland als volgt:

4338 Roeden ongeveer, Een hooyland over de Weeterink, de Derenhorst genaamd, Per Roede 8 st. is an capitaal			1735 gld.	4 st.
2065 Roeden ongeveer, Een weyde Holthuysen genaamd, Per Roe 10 st. is an capitaal			1032 gld.	10 st.
3100 Roe ongeveer, het Koeland bij het huys, Per Roe 7 st. is an capitaal			1085 gld.	—
3535 Roe ongeveer, Een weyde Het Pellenland. Hier word Enig Land in geboud. Per Roe 6 st. is an capitaal			1060 gld.	10 st.
1830 Roeden ongeveer, Een hooyland den Drol, Per Roe 6 st. is an capitaal			549 gld.	—

Boomen als volgt onder Klein Heerenbrink:

82 Eijke Boomen op de Kaa bij het Pellenland tot aan het hekke met de aanwas, waard het stuk 25 st.....			102 gld.	10 st.
18 Eijke Boomen in de weyde van Klein Heerenbrink, waard			96 gld.	—
25 dito op de Kaa, waard			42 gld.	—
122 dito op de Gemeene Weg tot aan de Haavezaate met de aanwas, waard.....			61 gld.	—

Somma	8669 gld	2 st.
-------------	----------	-------

Hier moet af aan jaarlijkse lasten:

Verponding; Contributie; Schoorsteengelden, etc. en an Capitaal ad 3 Percent:			2277 gld.	10 st.
Zuiver waard:			6391 gld.	12 st.

Klein Heerenbrink bezit dan twee vuursteden'. 17)

Een Boeken Erve Klein Heerenbrink
 Bestaande in huijs Schuere en Varg
 en Vorde met het Hofland bij het Huijs
 en het Kampje over de Wegh Zynde Groot Zamen
 660 Roeden ongeveer Waardigh: 860 = : = :
 Bij het huijs Slaan 15 Lyke Boornen
 Waad 86 = : = :
 1371 Roeden ongeveer De Grooten Bouwt
 Kamp bij het huijs Tyndvrij
 Per-Roede 12 Stuijver is an Capitaal 772 = 12 = :
 544 Roede ongeveer twee Akkers agter
 De middel hegg tynd zij 12 St Per
 Roe is an Capitaal 326 = 8 = :
 863 Roe ongeveer De Bollen op Vito
 Kamp Per Roe 12 St is an Capitaal 597 = 16 = :
 206 Roeden ongeveer Een Kampje De
 Zwarte Wegh Per Roe 15 St is an
 Capitaal 210 = : = :

Fragment van de acte van inventarisatie en taxatie inzake het Erve Klein Heerenbrink
d.d. 19 oktober 1793. Huisarchief Vilsteren, voorl. inv. nr. 1682.

Verkoop van de Heerenbrink.

De verkoop van het Lierderholthuis met 'de roomsche kerke' en van het Arendshuis vindt plaats op 23 december 1793. Dat is nu dan precies twee eeuwen geleden. Van de Havezate en buitenplaats de Heerenbrink vindt ten huize van Gerrit Warners Cortenhorst te Heino de inzate plaats op 25 juni 1794 en de finale verkoop op 9 juli 1794. Het geheel omvat dan dertien percelen. In de verkoopvoorwaarden staat o.a. vermeld, 'dat de erven Klein Heerenbrink

en de Papenkamp en de katerstede het Pellemans, benevens die door De Jager bewoond, tegen Petri 1795 (= 22 februari) zijn opgezegd en los zijn. 'Het huis Klein Heerenbrink, als ook de huizen Papenkamp of Vrolijkjen; het Pellemans of Laurens; van Gerrit Klazen en van de Jager, benevens de landerijen tot deze erven en katersteden behorende, zijn samen met de buitenplaats, de Heerenbrink genaamd, onder het eerste perceel gebracht'. De havezate wordt als volgt omschreven: 'Het huis en buiten-

plaats, de Heerenbrink genaamt, bestaande in het huis, twee Bouwhuizen en verder getimmerte, alles een aaneen onafgebroken stuk, tezamen ruim 74 Rhijnlandsche morgens groot'. Bij de inventaris en verkoop is niet duidelijk, welke oppervlaktematen werden gebruikt. Waren het Gelderse of Overijsselse maten? Daardoor is het niet wel mogelijk het geheel om te zetten in thans geldende oppervlaktematen. Wel valt het op dat bij de inventaris het erve Klein Heerenbrink een oppervlakte van totaal 19.234 roeden beslaat; de Havezate Heerenbrink in totaal maar 13.499 roeden. Mag daaruit voorzichtig worden gekonkludeerd dat het erve Klein Heerenbrink het oudste gedeelte is van deze plaats?

Bij de verkoop worden de 13 percelen, afzonderlijk staande op f.48.118,-, nu tezamen in massa gebracht. Er wordt gehooft tot f.50.155,-. Koper is geworden Herman Heydenrijk, Fiscaal te Groenlo, die enkele dagen later de Scholtus van Heino laat weten tot effectieve koper van deze massa te hebben benoemd W.J. Knoppert en desselvs Ehevrouw A.M. van Oldeneel. 18) Baron Willem Jan Knoppert deelt de Schout op 19 augustus 1794 mee, dat hij voor zichzelf en zijn vrouw A.M. van Oldeneel op 9 juli 1794 in het openbaar heeft aangekocht de Huize Heerenbrink met de daarbij gehorende goederen en landerijen voor f.50.155,-. 19) Het landgoed wordt derhalve niet opgedeeld. Willem Jan Knoppert en zijn vrouw blijven op de Heerenbrink wonen en de pachter van Klein Heerenbrink kan er ook op blijven wonen.

Nog enkele familiegegevens.

Op 12 maart 1795 wordt Gerardina Boerhof van de Kleine Heerenbrink begraven. In 1795 is er ook een volkstelling. In Heino zijn dan alleen de gezinshoofden vermeld en niet alle huisgenoten. In het Heerenbrinksrot vinden we dan niemand met de naam Joosten of Heerenbrink. Wel staat er de naam van Jan Mertens, wonende naast W.J. Knoppert. Hij is huisman en de man van Gerardine Boerhof. Voor hem tekent Hendrik Joosten, zijn stiefzoon. Er wonen dan zeven mensen op Klein Heerenbrink. 20) In 1800 is er een akte van boedelscheiding. Jan

Jansen, weduwnaar van Gerardine Herms Boerhof op de Kleine Heerenbrink, verschijnt voor de Schout van Heino. De roerende goederen, have en vhee en gereedschap zijn ten erfelijke profijte van Hendrik Joost en zijn vrouw Maria Everts. Zwier Joost en zijn vrouw Teune Poddeman en de kinderen van wijlen Maria Joost krijgen wat geld. 21) Er worden hier geen andere broers of zussen meer vermeld van Hendrik en Zwier Joost.

De periode 1800 - 1840.

In 1811 hebben we in Heino een uitvoerige bevolksregistratie. In wijk E op nr. 120 wonen: Hendrik Heerenbrink, bouwman, 40 jaar, zoon van Joost en Gerridina Heerenbrink en zijn vrouw Maria Meulmans, 40 jaar, dochter van Evert en Johanna Meulman, met hun zeven kinderen, die de naam Heerenbrink dragen. Ook op nr. 120 woont Jan Mertens, bouwman, oud 76 jaar. Van hem heeft men geen nadere gegevens kunnen krijgen, staat er bij vermeld. Hij is Jan Jansen van het Martens, de tweede man van Gerardine Boerhof. In 1812 hebben we het Register van Naamsaannamen. Hendrik Joosten en zijn broer Zwier Joosten nemen dan officieel de naam Klein Heerenbrink aan. Zij, die thans de familienaam Klein Heerenbrink dragen, hebben hier hun oorsprong. Ze zijn de nazaten van Hendrik Joosten. Want Zwier Joosten liet geen kinderen na.

Het zal een grote schok zijn geweest toen Maria Meulman op 27 juli 1813 overleed. Hendrik Klein Heerenbrink blijft met zeven kinderen achter. Hij hertrouwt 29 september 1814 met Harmina Wormstal uit Luttenberg, dochter van Cornelis Evers Wormstal en Alberta Jansen. Uit dit huwelijk worden de volgende kinderen geboren: Maria (1815); Kornelis (1816); Everhardus Hermannus (1818); Hendrik (1820) en Johannes (1822). Een jaar, in 1823, later overlijdt hun vader Hendrik Klein Heerenbrink.

Verkoop van de Heerenbrink in 1817.

Voor notaris Jacobson te Wijhe gaat in januari 1817 Baron Willem Jan Knoppert de Heerenbrink publiek verkopen. Daaronder valt dan ook het erve Klein Heerenbrink. Het geheel omvat nu 35 percelen. 22) Het dertiende perceel is

het erve en goed Klein Heerenbrink met zijn hoge en lage bouw-, weide- en bosgrond, groot zes en een halve morgen (1 morgen is 1.23 ha.) De bijenstal behoort echter de meljer toe. Dit perceel werd ingezet door Derk Blom uit Heino op f.3500,-. Bij de finale verkoop op 21 januari 1817 volgen nog enkele hogingen. Hendrik Klein Heerenbrink is de hoogste bieder op dit perceel voor f.3960,-. Hij is ook de hoogste bieder op perceel twaalf, een stuk bouwland, groot twee morgen, voor f.910,-. Maar deze verkoopakte is juridisch ingewikkeld. Een akte van gunning of toewijzing ontbreekt. Personen hebben gekocht in opdracht van lastgevers. De hoogste bidders hoeven niet persé de nieuwe eigenaars te zijn. Een aantal percelen zijn toen ook onderhands doorverkocht. Het is passen en meten. Hendrik Klein Heerenbrink overlijdt in 1823. Er is toen een inventaris van zijn bezittingen opgemaakt. Daarin wordt melding gemaakt van een grosse eener koopcontract van het erve en goed den Kleinen Heerenbrink, gepasseerd voor notaris M.J. Kramer Renette te Zwolle in tegenwoordigheid van getuigen den tienden May 1817 te Zwolle geregistreerd.²³⁾ 'Bij welke acte de heer Barnardus Josephus van Sonsbeek, grondeigenaar en wonende binnen Zwolle, als gemachtigde van de heer Willem Jan Knoppert, grondeigenaar, en vrouwe Alexanderina Maria van Oldeneel, echtelieden, wonende te Heino, heeft verkogt en geceedeert aan Hendrik Klein Heerenbrink, landbouwer, wonende te Heino:

- 1) twee en een halve morgen groenland, het Holthuizen genaamd, belendende ter eenre Albert Tutert, ter andere zijde de gemeene weg [Albert Tutert woonde waar nu de overweg van de spoorlijn Zwolle-Almelo bij de Molenweg ligt. De gemeene weg is de Cornelissteeg, thans Heerenbrinksweg];
- 2) een stuk Bouwland, groot ongeveer twee morgen, belendende beide zijden de heer Knoppert;
- 3) Het Erve de Kleine Heerenbrink met zeven en een halve morgen behorend groen- en bouwland, belend ter eenre Knoppert, ter andere zijde de Oude Wetering;
- 4) een stuk bouwland, ongeveer een halve morgen, tegenover den Kleinen Heerenbrink, aan

de ene zijde Averdijk en aan de andere zijde de eigenaar zelf, alles gelegen in de gemeente Heino, voor de som van f.5800,-'. Verder heeft hij nog onderhands gekocht van bovengenoemde van Sonsbeek d.d. 23 augustus 1817 de voorste halvescheid van een stuk groenland, genaamd het Pellen, en gelegen aan de Oude Wetering onder Heino. De transportakte heb ik hiervan niet aangetroffen. De omschrijving van de percelen is in 1817 zeer summier. Een situatie wordt amper gegeven. Duidelijkheid daarover krijgen we pas bij de invoering van het kadaster in 1832. De meeste percelen worden in 1817 gekocht door baron Wilhelmus Theodorus van Middachten, gehuwd met een dochter van baron W.J. Knoppert.

Voor deze aankoop moet Hendrik Klein Heerenbrink geld lenen. Bij Gerrit Everhard Vos de Wael, lid van de Provinciale Staten van Overijssel, wonende te Zwolle in de Nieuwstraat, leent hij f.5000,-. Als onderpand tot zekerheid stelt hij de zojuist genoemde eerste vier percelen onroerend goed.²⁴⁾ Comparant verklaart, dat dit geld enig en alleen zal dienen om, aangevuld met nog eigen penningen, de som van f.5800,-, zijnde de koopprijs, te betalen. Hendrik Klein Heerenbrink heeft slechts weinig jaren van zijn pas verworven bezit mogen genieten. Hij overleed 21 januari 1823, 58 jaar oud. Zijn weduwe, Harmina Wormstal hertrouwt 7 december 1824 met Jan Hulsebosch, zoon van Gerrit Hulsebosch en Maria Poddeman. Maar daarvoor moet eerst een inventarisatie van het erve Klein Heerenbrink worden opgemaakt.

Een inventaris.

Inventarissen van boerderijen in Heino zijn zeer schaars. Hoewel de inventaris toen een triest gebeuren zal zijn geweest, biedt het ons thans kostbaar materiaal. We krijgen niet alleen een indeling van het huis maar ook de inrichting. Na familieberaad is de inventarisatie bepaald op 18 november 1824. De begroting wordt gedaan door Jannes Roosendal, winkelier, wonende te Lierderholthuis, gemeente Heino en toeziende voogden. Een volledige vermelding van alle roerende goederen zou een te uitvoerig verslag worden. Daarom enkele fragmenten: 'In de keuken, liggende gelijkvloers, uitzigt hebbende

Op deel kuygaande met een	
Heur na den Brink is gevonden	
447 twee Bedden twee Peluw en twee kussen	
Geschat op vier en twintig Gulden	24 00
448 vier Lwart bonte melk koeijen	
Schat op een hondert negtig Gulden	180 00
449 vier Lwart en rood bonte dragtje veen	
Geschat op negentig Gulden	90 00
450 twee Bulkalveren en drie veerskalveren	
Geschat op dertig Gulden	30 00
451 twee heerpaarden waarvan de een	
Oud ryf de andere oud veertien jaeren	
Geschat op veertig Gulden	40 00
452 Een Kort & Laadket Geschat op zes Gulden	6 00
453 Een Rab note en koekeuols Geschat	
Op zes Gulden	6 00
454 Een koffer met een Forme Geschat op	
vier Gulden	4 00
	<u>590 00</u>

Fragment uit de acte van inventarisatie van het vee op het Erve Klein Heerenbrink.
Notaris G.W. Jacobson te Raalte, acte nr. 1172, d.d. 18 november 1824.

met twee ramen op de weg: o.a. een blauw Delfts stelsel bestaande in drie potten en twee bekers, geschat op f.1,15; Een vrieze klok, geschat op f.13,-; Een oude broodspinde, geschat op f.1,-; drie en twintig Delftse schotels, geschat op f.2,30; een bruine opgelegde klerkast, geschat op f.20,-; een ronde en een vierkante keukentafel en zes oude stoelen, geschat op f.1,50; elf aarden borden, geschat op f.0,50;

veertien schilderijen met glas, geschat op f.2,-. Verder moeten we bedenken dat men bedsteden had in de kamer: een bed, peluw, twee kussens, geschat op f.20,-; twee bedden f.24,-; twee bedden, een peluw, drie kussens, geschat op f.18,-; twaalf beddelakens, geschat op f.12,-; twaalf kussenslopen f.10,-; etc. In een kamer aan de linkerzijde van het huis, uitziende met een raam op de weg, is gevonden:

Een baktrog; een vleeston; een meelzeef en een boneton, geschat (alles wel afzonderlijk) maar samen op f.3,60.

Op de geute: een grote koper ketel, geschat op f.20,-; een klein dito, geschat op f.5,-; een karn met ijzer banden, geschat op f.1,-; twee melk-emmers, geschat op f.2,-; zeven en twintig melkvaten, geschat op f.7,-; twee melktonnen, geschat op f.4,-; etc.

Op de deel, uitgaande met een deur naar de Brink, is gevonden: twee bedden, twee peluw, twee kussens, geschat op f.24,-; vier zwart bonte melkkoeien, geschat op f.180,-; vier zwart en rood bonte dragtige veerzen, geschat op f.90,-; twee bulkalveren en drie veerskalveren, geschat op f.30,-; twee paarden, waarvan de eene oud vijf en de andere oud veertien jaar- en, geschat op f.40,- en verdere inventaris op de deel.

In de schuure buiten agter het huis, o.a.: een beslagen boerenwagen, geschat op f.65,-; een ploeg, geschat op f.14,-; en verder eggen, ladders, etc.

In de berg buiten het huis: circa 48 vim rogge, geschat op f.96,90; 30 vimme boekweit, geschat op f.60,-; 12 vimme haver, geschat op f.13,20; drie vimme garste, geschat op f.3,-; ongeveer twaalf duizend nederlandse ponden hooy, geschat op f.112,50; vijf nederlandse mudden een schepel rogge, gebruikt tot het bezaayen der landen, geschat op f.13,60'.

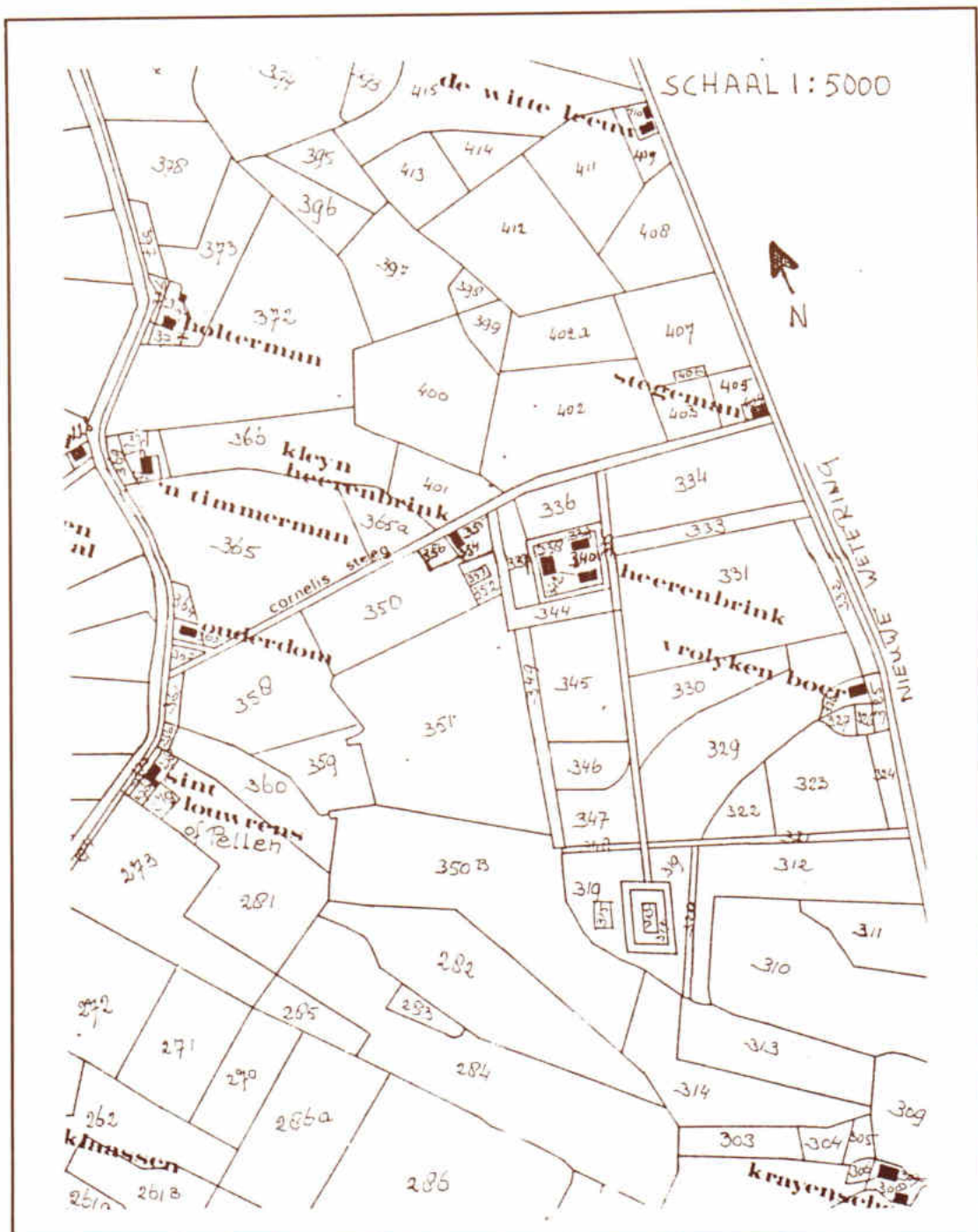
Dit is een deel van de kavels. Het totaal aantal kavels bedroeg 81, geschat op een waarde van f.1030,30. De tekst vervolgt: 'Tot al het bovenstaande is men bezig geweest van negen uur des morgens tot bij klokslag van drie uren des namiddags, bij dubbele vacatie besteed zo tot het opmaken van het bovenstaande hoofd van de inventarisatie als tot de waardering en beschrijving van de meubelen en goederen. De voortzetting van deze inventarisatie is bepaald op maandag den 22e van deze maand'. Maar die tweede zitting werd verplaatst naar donderdag den 25e, 'omdat maandag door de hoge stand des waters deze geen doorgang heeft kunnen plaats hebben'. Dan komen de titels en papieren aan de orde. De grosse van het koopkontract van het erve en goed Klein Heerenbrink, alsmede van de vier andere percelen, zo-

als Hendrik Klein Heerenbrink dat in 1817 had aangekocht, zoals hierboven reeds is beschreven. Dan volgt een lijst van in- en uitschulden.

'De heer Vos de Wael: de lening bedraagt nog f.5000,-; de rente à 5% moet nog over vier jaren en zeven maanden worden betaald. Dat is f.1360,-. Bij de heer Vos de Wael is nogmaals f.500,- geleend, alsmede bij de heer van Sonsbeek f.600,-. Er is verder veel geld geleend zowel bij mensen in Heino als daarbuiten. Frederik Meyman, bakker, krijgt nog f.60,-. Willem Sluizeman, schoenmaker, krijgt nog f.30,-. Docter Gijzen te Raalte krijgt voor geleverde medicamenten nog f.69,-. Voor de doods- en begrafeniskosten moeten nog f.10,- worden betaald. Teune Bos, dienstmeid, moet nog een half jaar loon ontvangen, is f.15,-. De schulden bedragen aldus f.8890,71. Ook deze tweede dag is men bezig geweest van 's morgens tien uur tot 's middags na klokslag van drie uren'.²⁵⁾ Als deze inventarisatie plaats vindt, is het net tien jaar geleden, dat Harmina Wormstal trouwde met Hendrik Klein Heerenbrink. Ze is dan anderhalf jaar weduwe en nog maar 35 jaar oud. Vlak voor deze inventarisatie stierf haar jongste zoon Johannes. Haar leven moet dan al wel getekend zijn door grote geldzorgen en veel verdriet. Boeren hadden toen ook een hard bestaan. Op 7 december 1824 hertrouwt ze met Jan Hulsebosch.

De kadastrale Atlas.

In 1820 hebben we de kadastrale Atlas. Percelen land kregen toen een nummer. In samenhang met de Oorspronkelijk Aanwijzende Tafel (O.A.T.), waarin de namen van eigenaren staan vermeld, krijgen we nu duidelijkheid over het bezit van onroerende goederen. Het Heerenbrinksrot heeft kadastraal sectie E. Het erve Klein Heerenbrink, staande op naam van Jan Hulsebosch, omvat in 1832 kadastraal sectie E de nummers: 351 bouwland; 352 bouwland; 353 moeras; 354 weiland; 355 huis en erf; 356 tuin; 358 weiland; 359 weiland; 361 weiland; 401 bouwland; 402 en 402a weiland (Holthuyzen genaamd); 258 en 272 weiland (het Pellen genaamd), tezamen groot 15 ha. 41 a. 76 ca..²⁶⁾

overgebracht — — — Leenbroekbont draagten hier roffte gelden Willem Hartkamp Luitbrouwer te Wijk Berge Willem Dorgelo en Derk Meyburg alle twee wonende te Heino na verlossing het een getekend —	22 50	2 1/2 50 c
W. Hartkamp welcke de r gell. J. M. e. G. e. r g.		
Leen Heere Willem Schryver Luitbrouwer te Heino voor een smitte gelden — — — Berge Luit Kamphof's Johannes Bos die alle wonende te Heino na verlossing het een getekend —		2 1/2
Willem Schryver & Kamphof M. Bosch		
Leen Heere Heerinnen Heerenbrink twee een smitte gelden roffte gelden — — —		2 1/2

Fragment uit de acte van de publieke verkoop van het vee op het Erve Klein Heerenbrink. Notaris G.W. Jacobson te Raalte, acte nr. 3248 d.d. 21 februari 1835.

Verkoop van het Erve Klein Heerenbrink.

In 1834 besluit Harmina Wormstal, echtgenote van Jan Hulsebosch, eerder getrouwd geweest met Hendrik Klein Heerenbrink, het erve en goed Klein Heerenbrink publiek te gaan verkoopen. Voor notaris Jacobson te Wijhe verschijnen: Harmina Wormstal met haar vier minderjarige kinderen, te weten: Kornelis; Hermanus; Hendrik en Manna Klein Heerenbrink. Vervolgens haar man Jan Hulsebosch en dan nog de volgende personen met de naam Klein Heerenbrink: Joannes, landbouwer te Heino; Evert, dienstbaar, wonende te Heino, thans in schutlerlijke dienst in het garnizoen te Deventer; Joseph, dienstbaar, wonende te Dalfsen, ook als gemachtigde van zijn broer Gerrit, zonder beroep, thans gedetineerd te Hoorn blijkens lastbrief. Daarin staat, dat Gerrit van beroep ondermeester is maar zich thans bevindende in het

Huis van Correctie binnen de stad Hoorn. Verder Hermina, dienstmeid, wonende te Ommen, meerderjarig, ongehuwd; Harmanus, dienstbaar, wonende te Gorssel, zijnde de vier minderjarige en de zes meerderjarige kinderen en erfgenamen van Hendrik Klein Heerenbrink. Zij willen overgaan tot de publieke verkoop van het erve en goed Klein Heerenbrink. De inzate is op 30 december 1834; de finale verkoop op 13 januari 1835. Het erve is opgedeeld in vier percelen.

'Het eerste perceel, zijnde het getimmerte met de ondergrond, den Hof, nr.120, moeras, bouw- en weideland, den Kleinen Heerenbrink genaamd, tezamen groot 9 ha. 18 a., sectie E, de nummers 351; 352; 353; 354; 355; 356; 358; 359 en 361. Dit perceel is belast met ca. 116 ellen Oude Wetering, jaarlijks aangeslagen voor f.1,—. Het bouwland van dit perceel, voorheen

genaamd de twee morgen, heeft een uitweg door de Annenallee van de Heerenbrink naar de Wetering.

Tweede perceel: een stuk tiendbaar bouwland voor de Kleine Heerenbrink over de weg, groot 65 a. 60 ca., nr. E 401.

Derde perceel: een stuk groenland het Holthuis genaamd, groot 2 ha. 17 a., nr. E 402, benevens het weideland E 402a, met elkaar 3 ha. 4 a. 50 ca.

Vierde perceel: het weideland het Pellen, voorste gedeelte, groot 2 ha. 52 a. 70 ca., nrs. E 258 en 272.

Alles is door Hendrik Klein Heerenbrink in 1817 aangekocht van W.J. Knoppert'.

De finale verkoop vond plaats op 13 januari 1835, ten huize van de weduwe Meyman aan de Nieuwe Wetering. Het eerste perceel staat op f.2200,-; het tweede perceel op f.180,-; het derde perceel staat op f.1000,-. De drie percelen tezamen, staande op f.3380,-, worden gehooft op f.3430,- door Arend van Schooten, landbouwer te Wijhe. Voor het vierde perceel wordt door A. van Schooten f.450,- geboden. Verkopers verklaren daarna deze percelen toe te wijzen aan A. van Schooten voor de som van f.3880,-. Die verklaart deze koop te hebben gedaan van baron Willem van Middachten, wonende te Vollenhove.²⁷⁾ Baron Wilhelmus Theodorus van Middachten was op 29 oktober 1828 gehuwd met vrouwe Engelbarta Maria Aloisia Berendina Knoppert, dochter van Willem Jan Knoppert en Alexandrina Maria van Oldeneel. Het kerkelijk huwelijk werd gesloten in de R.K. kerk van Lierderholthuis. Door deze aankoop wordt het erve Klein Heerenbrink weer onder de Heerenbrink gebracht.

De bewoners van de Kleine Heerenbrink houden na de verkoop van hun erve een publieke verkoop van Paarden, Beesten en bouwmanngereedschap op zaterdag 21 februari 1835. Het bouwmanngereedschap brengt maar f.22,- op. Willem Hartkamp uit Wijhe koopt een roodbonte drachtige koe voor f.50,-; Willem Schrijver uit Heino koopt een veerse voor f.21,-. Zo ook Hendrik Rouwenhorst voor f.22,50. Willem Schrijver koopt nog een veerse voor f.25,-; Hendrik van Rijssen koopt ook een veerse voor f.20,-. Lambertus van de Moolen koopt een kalf

voor f.12,-; Berend Hofhuis uit Raalte koopt twee varkens voor f.14,-; Evert Schrijver koopt een drachtig varken voor f.10,-; Derk Meyberg koopt een zwartbonte koe voor f.59,-.²⁸⁾ Het geheel brengt f.289,90 op. De verkoop moet wel een dramatisch gebeuren zijn geweest, omdat daags ervoor baron van Middachten een pachtkontrakt met een nieuwe pachter op Klein Heerenbrink had afgesloten. Jan Hulsebosch en zijn vrouw met hun kinderen verlaten hun aloude erf. Ruim een eeuw had de familie, vanaf 1812 Klein Heerenbrink genaamd, op dit erve gewoond. En ze hadden er hun familienaam aan ontleend. Ze gaan wonen in een huisje op de plek waar nu de R.K. kerk van Lierderholthuis staat. Harmina Wormstal overlijdt 7 januari 1838, 46 jaar oud. Haar man, dan van beroep klompenmaker, overlijdt twee dagen later, nalatende naast de kinderen Klein Heerenbrink ook nog een dochter Hendrika Hulsebosch, oud tien jaar. Hun naaste burens Jan Krayenschot en Berend Rosendal zijn de aangevers. De Memorie van Successie bevat in twee regels dat Jan en zijn vrouw beiden geheel onvermogen zijn.

Nieuwe bewoners.

Baron van Middachten verhuurt 20 februari 1835 het erve Klein Heerenbrink aan Hermanus Stegeman en zijn huisvrouw Everdina Relae Plas voor de tijd van drie jaar. De eerste twee jaar is de pacht prijs f.220,- per jaar; het derde jaar f.270,-, aan de verhuurder te Vollenhove te voldoen. Een citaat uit het pachtkontrakt: 'De hoge en lage landen zullen de huurders alle jaren zoveel mogelijk bemesten en dat hun daartoe het nodige vee niets ontbreekt, alsmede het huis en verder getimmerde zindelijk en wel bewonen en het gehele Erve zoodanig moeten bemeyeren als zulks aan goede meijerlieden behoort te doen.... In geval van wanbetaling of het kwalijk bemeyeren van het Erve mag verhuurder het huurcontract vernietigen en de huurders laten vertrekken'.²⁹⁾

De verkoop van de Heerenbrink in 1840.

In 1840 overleed baron Willem van Middachten zonder een testament te hebben nagelaten. Zijn weduwe, Vrouwe Engelbarta Maria Aloisia

Berendina Knoppert, en verdere erfgenamen gaan in 1840 de Heerenbrink verkopen. Op maandag 27 april 1840 vindt ten huize van Willem Meyman, bakker en kastelein aan de Nieuwe Wetering, door notaris Fortuyn uit Raalte, de inzate plaats. De finale verkoop is op 11 mei 1840. De Heerenbrink, met een oppervlakte van 32 ha., is opgedeeld in 18 percelen. Het Heerenhuis en een bouwhuis ernaast staan genoteerd voor afbraak. Ik beperk me nu tot het erve Klein Heerenbrink, zoals dat in 1835 is aangekocht door Middachten.

Het twaalfde perceel is het erf en goed Klein Heerenbrink, bestaande in huis, schuur en berg met daarbij gelegen bouw-, groen- en bosgrond, tezamen groot 11 ha. 60 a. 90 ca. Bij de kadastrale nummers, zoals die in 1832 zijn vermeld, is nu ook gevoegd E 349 hakhout en een deel van E nr. 350 bouwland.

Het dertiende perceel is het stukje tiendbaar bouwland, gelegen aan de Knellissteeg, E nr. 401, groot 65 a. 60 ca. behorende bij dit perceel de bepoting staande op de Knellissteeg.

Het veertiende perceel is het stuk groengrond, het Holthuis genaamd, E 402 en 402a, tezamen groot 3 ha. 4 a. 50 ca.

Het vijftiende perceel is een weiland, het Pellen genaamd, E 258 en 272, tezamen groot 2 ha. 52 a. 70 ca. Deze vier percelen waren in 1817 aangekocht door Hendrik Klein Heerenbrink en in 1835 door baron van Middachten, uitgezonderd E nr. 349, dat in 1817 onder de Heerenbrink bleef behoren.

Het twaalfde perceel werd ingezet door Gerrit Nijboer, landbouwer te Wijhe, op f.4100,-- Er werd niet gehooft. Het dertiende perceel werd ingezet door Willem Hendrik Wicherlink, landeigenaar onder Wijhe, op f.310,--, maar werd door Jannes Rientjes, smid te Heino, gehooft tot f.335,--. Het veertiende perceel, ingezet door Berent Elshof, koopman te Wijhe, op f.1216,-- werd gehooft tot f.1450,-- door Willem Meyman, bakker te Heino. Het vijftiende perceel, ingezet door Berent Elshof op f.520,--, die zelf hoogt tot f.600,--. Bij de finale verkoop wordt van deze percelen alleen het vijftiende perceel gehooft tot f.700,--. Vervolgens worden deze vier percelen in massa gebracht. Staande op f.6585,-- werd er gehooft tot

f.6605,-- door Hermannus Bouwhuis, landbouwer te Heino. Tenslotte worden alle achttien percelen van de Heerenbrink in massa gebracht. Het erve Klein Heerenbrink wordt derhalve andermaal onder de Heerenbrink gebracht. Koper is Hermannus Bouwhuis voor f.21.890,--, die bij de gunning op 14 mei 1840 verklaarde 'deze aankoop te hebben gedaan voor en in naam van de heer Lambertus Johannes Rietberg, lid bij de Arrondissements Regtbank van en wonende te Zwolle, die verklaart deze koop te accepteren'.³⁰⁾

Hermanus Stegeman, pachter van Klein Heerenbrink, zal zijn pachtkontraat wel verlengd hebben. Het Bevolkingsregister van Heino van 1840-1845 laat zien, dat hij dan nog op Klein Heerenbrink woont, met als huisnummer E 163, samen met zijn vrouw en twee kinderen. Ze vertrekken echter in 1844 naar Raalte. Van 1845-1850 is er in Heino geen overzicht van de bevolking.

Nieuwe bewoners op Klein Heerenbrink.

Het Parochianenboek van Lierderholthuis geeft aan, dat dan op 'Cornelishuis' (in het Doopregister van Lierderholthuis kwam deze naam al voor in 1778) komen te wonen Hermannus Kloppenberg en zijn vrouw Johanna Logtenberg met hun vijf kinderen. Ze komen van Wijhe. Hoogstwaarschijnlijk hebben ze zich in 1846 op Klein Heerenbrink gevestigd. Hier worden nog vier kinderen geboren.

Fragmentgenealogie van Hermannus Kloppenberg.

Hermannus Kloppenberg, gedoopt te Wijhe 24 sept. 1806; zoon van Johannes Kloppenberg en Gerritdina Hansman; Overl. te Heino 2 juli 1885; trouwt in 1835 met **Johanna Logtenberg**, geboren te Olst 6 aug. 1812, dochter van Mannus Logtenberg en Gerredina Dingshof; overl. te Heino 7 okt. 1904. Kinderen uit dit huwelijk:

1. **Jannes**, geb. te Wijhe 3 febr. 1836;
2. **Gerridina**, geb. te Wijhe 15 april 1838;
3. **Theodorus**, geb. te Wijhe 17 juli 1840;
4. **Hendrikus**, geb. te Wijhe 19 nov. 1843;
5. **Antonia**, geb. te Wijhe 23 jan. 1846;

6. **Hermannus**, geb. te Lierderholthuis 30 okt. 1848;
7. **Johannes**, geb. te Lierderholthuis 1 aug. 1851;
8. **Maria**, geb. te Lierderholthuis 15 aug. 1854;
9. **Johanna**, geb. te Lierderholthuis 16 mei 1859.

De periode 1876 - 1909.

Verkoop van de Heerenbrink in 1876.

In 1876 wordt de Heerenbrink andermaal verkocht. Voor Jan Jacob Royer, notaris te Zwolle, verschijnt op 12 juli 1876 in het gebouw Odeon te Zwolle, Lambertus Johannes Rietberg, Kantonregter te en wonende te Zwolle, voor zichzelf en als mondeling gemachtigde van Vrouwe Geertruida Bernhardina Rietberg, weduwe van Gerrit van Haften, wonende te Leeuwarden, en van Epke van Helona en zijn vrouw Johanna Hillegonda Rietberg, wonende te 's Gravenhage. Zij willen op deze datum doen inzetten en drie weken later in het openbaar doen verkopen het landgoed de Heerenbrink genaamd, bestaande in twee boerenerven en onderscheiden landerijen, alles gelegen in de gemeente Heino. Het geheel omvat 19 percelen. Hiervan liggen 18 percelen kadastraal in sectie E; perceel 19 ligt in sectie C. In artikel vijf van de voorwaarden van verkoop staat vermeld, dat de percelen 12, 13, 15, 16, 17 en gedeelten van de percelen 14, 18 en 19 zijn verhuurd aan Mannus Kloppenberg. Ik beperk me weer tot het erve Klein Heerenbrink, zoals dat vanaf 1817 gevormd is vanuit de 'Grote Heerenbrink'.

Omschrijving van deze percelen (mogelijk van belang voor hen, die grondprijzen bestuderen): *Perceel 12:* 'Een boumanswoning Klein Heerenbrink genaamd, bestaande in huis, erf, schuur en hooiberg, tuin en grasgrond, gelegen aan de Cornelissteeg, benevens een stukje land, gelegen aan de overzijde van den weg, kadastraal sectie E nr. 352 bouwland 9 a. 40 ca.; 353 moeras 1 a. 96 ca.; 354 weiland 2 a. 60 ca.; 355 huis, erf en schuur 16 a. 40 ca.; 356 tuin 9 a. 90 ca.; 401 bouwland 65 a. 60 ca.; westelijke strook van 344, 12 a. 30 ca.; en zuid-oostelijk deel van 359, 11 a. 50 ca., tezamen groot 1 ha. 29 a. 66 ca. Ingezet door Wolter Blom op f.1600,-. Hierop is niet gehoogd.

Perceel 13: Een perceel weiland, gelegen aan de Cornelissteeg, westelijk deel van E nr. 359 en noord-oostelijk deel van 358, tezamen groot 2 ha. 15 a. 90 ca. Ingezet door Jan Tijhaar op f.1500,-, die hoogt f.100,-.

Perceel 14: Een perceel bouwland, de Kamp genaamd, met daarlangs liggende eikenheggen, E nr. 349 hakhout; noordelijk deel van nr. 350 en een deel van ongeveer 4 ha. 20 a. 40 ca. van nr. 351; tezamen groot 5 ha. 04 a. 00 ca. Ingezet door Josephus Karel Steffens, notaris te Wijhe, op f.2000,-, die hoogt f.100,-.

Perceel 15: Een perceel hooiland, het Maatje genaamd, gelegen aan de Cornelissteeg, belend aan het land van Nijhof, E nr. 361 weiland; een noordelijk deel van nr. 350; een westelijk deel van nr. 351 en een deel van nr. 358, tezamen groot 2 ha. 69 a. 40 ca. Ingezet door Antonius Franciscus van Schooten, landbouwer te Wijhe, op f.2700,-, die hoogt f.300,-.

Perceel 16: Een perceel weiland, Holthuisen genaamd, gelegen aan de Cornelissteeg, belend ten noorden Meyman; ten oosten Noordman, E nr. 402 en 402a, tezamen groot 3 ha. 04 a. 50 ca. Ingezet door Evert Lindeboom, medicinae docter te Zwolle, op f.3300,-, die hoogt f.200,-.

Perceel 17: Een perceel hooiland, Pellenland genaamd, gelegen aan de Oude Wetering, belend ten noorden Nijhof; ten oosten Noordman en ten zuiden Mensink, E nr. 258 en 272, tezamen groot 2 ha. 52 a. 70 ca. Ingezet door Hendrikus Elshof, landbouwer te Heino, op f.2900,-. Er wordt gehoogd tot f.3300,-.

Bij de publieke verkoop op den 2e augustus 1876, wederom in gebouw Odeon te Zwolle, worden de afzonderlijke percelen na veiling tot massa's geformeerd. Op de zesde massa, bevattende de percelen een tot en met zeventien, wordt niet gehoogd. Dan wordt duidelijk dat het landgoed de Heerenbrink uit een valt. Verkopers houden het 19e perceel aan. Van de vijfde massa, bestaande uit de percelen 12 t/m 15 (waaronder o.a. het erve Klein Heerenbrink) staande op f.9210,-; van het 16e perceel, staande op f.4850,- en van het 17e perceel, staande op f.3750,-, is de hoogste bieder Antonius Franciscus van Schooten, landbouwer te

Wijhe, die dadelijk verklaarde zijn lastgever te noemen. Dat gebeurt de volgende dag. De percelen 12 t/m 15 staande op f.9210,-, met de op die percelen staande bomen ad f.1157,- en het 17e perceel, staande op f.3750,- met de daarop staande bomen ad f.170,-, totaal dus f.14.287,-, heeft hij gekocht voor Hermannus Kloppenberg, landbouwer te Heino. Die compareerde en verklaarde deze koop te accepteren. Het 16e perceel, het Holthuisen, staande op f.4850,- met de bomen ad f.100,-, heeft hij gekocht voor Hendrikus Wilhelmus Meyman. Kopers van andere percelen zijn: Luttenberg; Baron de Vos van Steenwijk op de Huize Colkhof; Koster van Houten op Huize Rosendal; van Sonsbeeck te Zwolle; Tijhaar en van de Klip tezamen. Het gehele landgoed de Heerenbrink bracht op f.50.065,-.31) Van het erve Klein Heerenbrink wordt Hermannus Kloppenberg van pachter nu eigenaar.

Het is niet geheel duidelijk waarom in februari 1877 - zo kort na de aankoop - Mannus Kloppenberg met vrouw en kinderen naar Raalte vertrekken. Ze vestigden zich in de buurschap Tijenraan op het erve Relaersboom, juist over de grens van de gemeente Heino aan de weg naar Raalte. Daar woont thans de familie Strijveen. Op het erve Relaersboom was in december 1876 Berend Hendrik Stegeman op nog jonge leeftijd overleden. Zijn weduwe Gerridina Maria Sloomman bleef achter met vijf minderjarige kinderen. En met een bedrijf van 26 ha. land. Mannus Kloppenberg zal toen wel de leiding van dit boerenbedrijf op zich genomen hebben. Op Klein Heerenbrink komt dan in 1877 zijn zus Hendrika Kloppenberg, weduwe Beumer, met haar drie kinderen wonen. Ze komen uit Lenthe. Maar ze verlaten in 1881 Lierderholthuis weer en vertrekken naar Hellen-doorn. In dat jaar komen Mannus Kloppenberg en zijn vrouw weer op Klein Heerenbrink terug. Maar hun zoon Theodorus, roepnaam Derk, wordt dan hoofd. In 1883 maakt Hermannus Kloppenberg zijn testament. Hij maakt zijn zonen Derk en Hendrikus Kloppenberg tot enige en algemene erfgenamen van zijn nalatenschap. In de zomer van 1885 overlijdt Hermannus Kloppenberg op Klein Heerenbrink. Zijn weduwe, Johanna Logtenberg, gaat in 1887 tot

scheiding en deling van de gemene boedel over, bestaande uit een boerenerv te Heino, kadastraal sectie E, nrs. 258; 272; 349; 351; 352; 353; 354; 355 huis, erf en schuur; 356 tuin; 358; 359; 361; 401; 549 (was 344); 555 en 556 (was 350), tezamen groot 13 ha. 58 a. 6 ca. Geschat op f.10.000,-. Vee, wagens, bouw- en melkgereedschap, etc. meubels en huisraad worden geschat op f.1600,-. Een kleerkist wordt geschat op f.4,-. Johanna Logtenberg krijgt haar aandeel van f.5802,-. Derk Kloppenberg krijgt het gehele onroerend goed. Zijn broer Hendrik krijgt de kleerkist en zijn aandeel f.2897,-.32) Hendrik Kloppenberg overlijdt in 1902, 59 jaar oud, ongehuwd. Het huwelijk van Derk Kloppenberg met Maria Berendina Strijveen bleef kinderloos. Hoe ziet de toekomst er uit ?

De periode 1909 - heden.

De verkoop in 1909.

In 1909 gaat Derk Kloppenberg het erve Klein Heerenbrink publiek verkopen. Voor notaris Permentier te Heino heeft ten huize van Theodorus Koopman aan de Nieuwe Wetering [waar nu Kappert woont] op 29 juli 1909 de inzate plaats. Op 2 augustus 1909 is de finale verkoop. Erve Klein Heerenbrink heeft in 1909 nog dezelfde kadastrumnummers als in 1887. Het geheel is nu opgedeeld in negen percelen. In de voorwaarden staat o.a., dat de koper van perceel E 258, het Pellen, de brug over de Oude Wetering moet onderhouden, doch de koper van perceel E 272 hiervan een vierde gedeelte moet bijdragen. Op de percelen E 351; 358 en 359 rust het plantrecht op de zuidzijde van de Cornelissteeg. Koper van de percelen E 258 en 272 is Willem van Dam Hendrikuszoon, landbouwer te Heino, voor de som van f.3275,-. Hiermee wordt het Pellenland, aanvankelijk lang behorend tot Klein Heerenbrink, zeker vanaf 1725, nu definitief hiervan gescheiden. De percelen 1 t/m 6, zijnde de overige kadastrumnummers (behalve E 401), worden gekocht door Hermannus Johannes Nieuwenhuis, landbouwer te Wijhe, voor f.8240,-, die verklaart voor zichzelf te hebben gekocht.33) Inmiddels hebben Derk Kloppenberg en zijn vrouw Maria Berendina Strijveen op het stukje

Notaris BAURICHTER te Heino zal op Dinsdag 11 Juli a.s. bij inzate en op Dinsdag 25 Juli a.s. bij toeslag, telkens 's nam. 3 uur, in het Café Kappert te Lierderholt-huis, voor den Heer J. TH. VLASKAMP, in 6 perc. en in massa

PUBIEK VERKOOPEN:

Het ' zeer mooi aaneengelegen vruchtbaar Boerenerve „KLEIN HEERENBRINK“ gelegen aan den verhardten weg „de Cornelissteeg“ te Lierderholt-huis, gemeente Heino, en bestaande uit huis, schuur, 2 hooibergen, wagenloods, bouw-, weil- en hooiland, groot 9.68.86 H.A. Aanv. en betaling 2 Nov. 1933. Nadere inlichtingen ten kantore van voornoemden Notaris.

Een advertentie uit de Zwolsche Courant van 29 juni 1933 van de publieke verkoop van het Erve Klein Heerenbrink.

grond tegenover hun boerderij, op E 401, een huisje laten bouwen. Na de verkoop van Klein Heerenbrink gaan ze hier wonen. Daarmee is ook dit perceel afgescheiden van het erve Klein Heerenbrink, waartoe het bij de inventarisatie in 1793 werd gerekend.

Hermannus Johannes Nieuwenhuis is niet lang op Klein Heerenbrink blijven wonen. Reeds op 28 januari 1916 verkoopt hij ten overstaan van notaris Sluis te Olst zijn bedrijf aan Johannes Vlaskamp, landbouwer te Olst. Klein Heerenbrink is nu tezamen groot 9 ha. 68 a. 86 ca. De koopprijs bedraagt f.14.500,--. Onder het verkochte is ook begrepen de karnmolen, alle hekwerk en de snijmachine.³⁴⁾

Johannes Vlaskamp en zijn vrouw Antonia Brinkman dragen reeds op 6 augustus 1921 hun bedrijf over aan hun zoon Lambertus Johannes Vlaskamp voor de som van f.15.000,-- en hun roerende goederen voor de som van f.4000,--. Verkopers krijgen om niet een vrije woning en ieder een bedrag van f.2,-- per week als zakgeld. En voorts kost, kleding en verzorging alsmede geneeskundige behandeling.³⁵⁾ Elf jaar later, op 20 oktober 1932, draagt Lambertus Johannes Vlaskamp zijn bedrijf over aan zijn broer Johannes Theodorus Vlaskamp voor de som van f.16000,-- , met goedvinden van zijn ouders Johannes Vlaskamp en Antonia Brinkman.³⁶⁾ De jaren dertig zijn de crisisjaren. Dat is overal voelbaar. Het jaar er op gaat notaris Baurichter te Heino, op verzoek van Johannes Theodorus Vlaskamp, landbouwer te Lierder-

holthuis, het boerenerve Klein Heerenbrink publiek verkopen. Het draagt nog steeds de naam 'Erve'. De inzet is in café Kappert op 11 juli 1933; de finale verkoop op 25 juli 1933. Het bedrijf is groot 9 ha. 68 a. 86 ca., heeft thans twee hooibergen en heeft nog plantrecht. Stephanus Oosterwijk, landbouwer te Heino, is de hoogste bieder. 'Hij verklaart de veiling van de percelen voor en als mondeling gemachtigde van Theodorus Johannes Kortstee, landbouwer te Heino, te hebben gedaan. Deze verklaart de koop te accepteren'.³⁷⁾ De naam Kortstee is een zeer oude familienaam in Heino. In het Gemeente Archief van Zwolle bevindt zich een acte uit 1350, waarin melding wordt gemaakt van 'het goed ter Costede in het kerspel van Heino'.

Het is dit jaar precies zestig jaar geleden, dat Theodorus Johannes Kortstee en zijn vrouw Johanna Reimert het erve Klein Heerenbrink hebben aangekocht en er zich metterwoon vestigden. Zij hebben de eeuwen oude gronden van Klein Heerenbrink bearbeid tot vruchtbare landerijen, zoals twee eeuwen geleden ook Cornelis dit erve bewerkte. Op dit aloude erve en Cornelishuis met zijn hoge en lage landerijen wordt hun werk voortgezet door hun zoon Gerard Kortstee en zijn vrouw Ria Hemels.

Kesteren, 29 september 1993, op de feestdag van de Aartsengel Michaël, patroon van de stad Zwolle.

BRONNEN

1. Rijks Archief Overijssel (RAO): Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv.nr 2455 (1e opgave 1601).
 2. J. Bieleman: Heino. Een geschiedenis van mens en plaats, Zwolle 1980, pag. 138.
 3. RAG: Collectie Handschriften van Rhemen, inv. nr. 21, pag. 141.
 4. J.M. Nagels: Het kerspel Raalte en omstreken, in: Archief voor de geschiedenis van het Aartsbisdom Utrecht 30 (1904) pag. 258 - 298, t.a.p. pag. 273.
 5. RAO: Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 2568 en 2576.
 6. RAO: Recht. Arch. Heino (Inv. E. Vroom), inv. nr. 4, d.d. 20 maart 1677, pag. 43 en inv. nr.4, d.d. 11 juli 1685, pag. 107.
 7. RAO: Markeboek Heino, inv. nr. 484, pag. 2 en 8.
 8. RAO: Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 2499.
 9. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 28, d.d. 28 febr. 1732, pag. 143.
 10. RAO: Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 2549, d.d. 10 dec. 1733.
 11. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 5, d.d. 30 mei 1721, pag. 175.
 12. RAO: A.J. Mensema: Archieven Notarissen in Overijssel 1811- 1905, inv. nr. 4520, acte nr. 1695, d.d. 19 juli 1827.
 13. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 6, d.d. 17 mei 1742, pag. 28.
 14. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 28, d.d. 24 dec. 1742, pag. 161.
 15. RAO: Statenarchief (Inv. Ter Kuile) inv. nr. 2194, d.d. 26 aug. 1748.
 16. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 8, d.d. 19 febr. 1772, pag. 264.
 17. RAO: Huisarchief Vilsteren, voorl. inv. nr. 1682.
 18. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 37, fol. 162-170.
 19. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 41, pag. 57.
 20. RAO: Statenarchief (Inv. Ter Kuile), inv. nr. 5330.
 21. RAO: Recht. Arch. Heino, inv. nr. 11, d.d. 4 dec. 1800, pag. 45.
 22. RAO: A.J. Mensema: Archieven Notarissen in Overijssel 1811-1905, inv. nr. 4501, acten nrs. 7 en 11, d.d. 7 en 21 jan. 1817.
 23. GAZ: M.J. Kramer Renette, not. te Zwolle, acte nr. 1208, d.d. 10 mei 1817.
 24. GAZ: Idem, acte nr. 1205, d.d. 9 mei 1817.
 25. RAO: Arch. Notarissen, inv. nr. 4514, acten nrs 1172 en 1175, d.d. 18 en 25 nov. 1824.
 26. RAO: Grondbelasting Heino, 1832, inv. nr. 33.
 27. RAO: Arch. Notarissen, inv. nr. 4534, acten nrs. 3210 en 3218, d.d. 30 dec. 1834 en 13 jan. 1835.
 28. RAO: Idem, inv. nr. 4535, acte nr. 3248, d.d. 21 febr. 1835.
 29. RAO: Huisarchief Vilsteren, voorl. inv. nr. 1543, d.d. 20 febr. 1835.
 30. RAO: Arch. Notarissen, inv. nr. 3314, acten nrs. 1473/64; 1486/77 en 1489/80, d.d. 27 april, 11 en 14 mei 1840.
 31. GAZ: J.J. Roijer, not. te Zwolle, acten nrs. 3242; 3256 en 3258, d.d. 12 juli, 2 en 3 aug. 1876.
 32. RAO: C.Z. Halfman e.a.: Inventaris van de in het RAO berustende hypothecaire en kadastrale Archivalia, Deventer, deel 356/107, d.d. 18 dec. 1887.
 33. RAO: W. Permentier, not. te Heino, acten nrs. 1221 en 1226, d.d. 19 juli en 2 aug. 1909.
 34. RAO: Hypoth. en kadastr. Arch., Deventer, deel 596/96, d.d. 28 jan. 1916.
 35. RAO: Idem, deel 662/68, d.d. 6 aug. 1921.
 36. RAO: Idem, deel 781/154, d.d. 20 okt. 1932.
 37. RAO: Idem, deel 792/21, d.d. 25 juli 1933.
-

**WIE
IS
WIE?**

M.H. Stavorinus, de Haarstraat 25, Heino, Tel. 05729-2586

Een schoolfoto van de Chr. lagere school van al weer heel wat jaren geleden. De onderwijzeres is mej. T.T. Weertman, maar wie kan ons de namen geven van al deze kinderen en in welk jaar is deze foto gemaakt? We hopen weer op uw reactie.

WIE WAS WIE?

Deze keer wel weer verschillende reacties op de foto geplaatst in nummer 3, september 1993. De personen die reageerden zijn de heer W. van Dam, Ganzepanweg, mevr. M. Bloemers-Hoes uit Dalfsen en mevr. H. Deemter-Horseling.

De foto stelt voor een gedeelte van een revue opgevoerd in 1939 in gebouw Vrede, door de dames van de Boerinnenbond of hun kinderen. Deze revue werd geschreven door de moeder van genoemde heer W. van Dam, mevr. D. van Dam-van Berkum en mevr. ten Bergen en werd genoemd 'Oorlog en Vrede'.

De drie dames in het midden beeldden uit de tekst Geloof, Hoop en Liefde. Mevr. Stegeman-Hoes en mevr. Bloemers-Hoes wisten zich nog te herinneren dat ze altijd bij mevr. van Dam-van Berkum moesten repeteren.

De namen van de dames op de foto zijn als volgt van links naar rechts: mevr. D. van Dam-van Berkum, mej. Jansen Schoonhoven, indertijd onderwijzeres aan de Chr. school, Corrie Theeuwse, Anna Beltman, Riek Horseling, Alie Polstra, Mien Hoes en Bertha Stavorinus.

Onze hartelijke dank aan bovenstaande personen voor hun reactie.

UUT DE OLDE DEUZE

Het lèven van een boerenknech

Hoe was't vrogger? A'j as jochie van twaalf joar van de legere schoele kwammen en a'j dan een kind waeren van een keuterboertie of een boerenarbeider, dan waa'j an-ewezen um boerenknech te wödden. Zo gauw meuglijk wödden der dan een boer veur oe opezöch.

Ik vund 't mår niks! De 'k bie de eerste boer twee moand ewest binne en bie de tweede een halfjoar, det zeg al genog.

De dårde boer, woar as mien vae mie bestèèd hef, was een klein boertie, ik waze toen dårtiene. Ik had ter al twee versletten....

Vrogger wödden der vaeke 'zegd, det er net zovölle goeie boeren waeren as roodbonte gaanzen. Die uutsproake was niet terecht, want ie hadden ok wel knechen, die der met de pette noa gooien. Ik mut oe effen vertellen, hoe of det vrogger in zien wårk gunk. Ik waze zelf nog mår een kind, ik kon nauwan òver de toafel kieken, det der op een oavond een meneer binnenkwaamp, teminsen zo zage ik het. Die boer kwaamp bie de stad Zwolle weg en doar waeren ok de boeren al völle moderner gekleed as b.v. in de omgeving van Heino en Dalfsen. Bie oons in Heino waa'j met een blauw buissie, een mesesterse broek en gèle klompen al netties gekleed. Mår disse boer had al een mooie grune looien jásse an, lege schoenen, een mooi blauw pak en niet te vergetten van die fantasie-sökken, det waeren die hele dunne sökkies. Ik dache onmiddellijk: As mien vae mie doar verhuurt, dan bin 'k ter nog gien wekke.

Die boer vreug an mien vae, wat of die jonge verdienen mos. Mien vae zat zenuwachtig an zien piepe te lurken en zèè toen: Ik had edach van vievenveftig stuver. Toen zèè de boer: Loate wie der mår een riekdsdaalder van maeken. Det is goed, zèè mien vae. Det was dus een joarloon van 130 gulden.

Ikke 's moandags veur dag en dauw op pad. Ik heb twee en een half uur wårk ehad um die boer te vinden en in die tussentied dach ik bie miezelf: Doar goa 'k ok wel weer lopen!

Mår wat is mie det mee-evallen. 't Was een gloepens best boertie, een klein boertie zoas ik al ezeg hebbe. De vrouwe was nog better, doar mos ik ok 't etten van verwachen.... Ik mosse haer ok helpen, b.v. jappelschellen, 's middags helpen met de ofwas, enz.

's Vriedagsmiddags gunk de boer altied noa de veemårk in Zwolle. Doar kwammen dan heel wat boeren bie mekaere en dan wödden der vaeke een stevige borrel op edrunken, die boer van mie was der gans niet vies van. En dan was het gewoonte, de'j 's maens te heuren kregen, wat o'j doen mossen.

Ik kreghe op 'n moal de opdrach een akker schòòl te bouwen (det is het tegenòvergestelde van diepe bouwen). Toen ik um ongeveer twaalf uur weer bie huus kwamme, stund de vrouwe al uut te kieken of de boer der nog niet weer an kwaamp. Want zie was altied goed op tied met 't etten. De boer had vaeke veur de mode um laete weer te kommen. Zo ok disse moal. En toen wie allange an't etten waeren, kwaamp de boer binnen met een dikke rooie kop. Der wödden, kò'j noagoan, niet zovölle 'zegd. Effen laeter stun ik bie 't aanrech um börden en pannen of te dreugen. Die mos ik wegzetten op de götte, det was 'n soort spulplaeste, woar ok de bussen en de melkemmers ewassen wödden. Doarveur mos ik van de keuken de gang deur en de delle òver. Onderwiel det

ik een paer börden en de ettenspanne in de haand hadde um die weg te brengen, vreug de boer mie: Hoe is 't egoan met die akker bouwen? Ik zèè: Wel goed, mār ik kon 't onkruud der hoaste niet onder kriegen. Dan heb ie de verkeerde akker ebouwd, zèè de boer en ik hebbe oe goed ezeg welke akker of ie bouwen mossen! Ik zèè: Det is toch niet ärg, dan bouw ik toch vanmiddag die aandere akker wel!

En det zol em wel te wies in de oren klinken. Hee vleug mie in de bienen, ikke de deure uut en metiene det e mie een trap veur mien achterste wol geven (hee had gien schoenen an) heul ik de emaille jappelpanne veur mien achterste. En hee gaf mie doar toch een pengel tegen an! Jonge, jonge, wat hef die kèèrl een piene 'had; ik heb die arme man de hele middag niet weer ezien....

Hee hef veertien daegen met 'n kröppele poot elopen. A 'k em zage strompelen dos ik niet te lachen, want dan waer ik bange, det e wraak zol nemmen.

De vrouwe zèè laeter tegen mie: Det heb ie goed edoan kèèrtie, hee was metiene weer nuchter. Hoe dan ok, ik kan oe rustig vertellen, de 'k ter joaren plezier van ehad hebbe.

L.J. Nijman

G. Kloezeman

AL WEER 20 JAAR GELEDEN

Een greep uit de gebeurtenissen van het jaar 1973

V.I. Lindeboom-Veldhuis

januari

* Een groot aantal ingezetenen van de gemeente Heino heeft gebruik gemaakt van de gelegenheid om in het gemeentehuis op Nieuwjaarsdag burgemeester en mevrouw Verheyden het beste te wensen voor het jaar 1973.

Talrijke leden van het gemeentepersoneel kwamen naar de raadszaal, evenals een aantal leden van de gemeenteraad. Ook gemeentesecretaris en mevrouw Floors mochten talrijke handen drukken.

Het was de derde keer dat in Heino de Nieuwjaarsreceptie werd gehouden. Ook waren op de receptie aanwezig enkele artsen, predikanten en leden van de rijkspolitie te Heino.

* De gemeente Heino heeft een onstuimig jaar achter de rug.

Het aantal inwoners is in 1972 toegenomen met 554 en bedroeg op 1 januari van dit jaar 5949. Deze stijging wordt veroorzaakt door een vestigingsoverschot van 499. De landelijke tendens, die een teruggang van het aantal geboorten te zien geeft, wordt ook in Heino duidelijk opgemerkt. In 1972 kon een geboortecijfer van 103 geregistreerd worden. Hier staan 48 overlijdens tegenover, dus is er een uiteindelijk geboorte-overschot van 55 personen. 'Nog in het eerste kwartaal van dit jaar verwacht ik de inschrijving van de zesduizendste inwoner van onze gemeente', aldus de burgemeester.

Het afgelopen jaar zijn er in zowel de huur- als koopsector 212 woningen gereed gekomen. Het aantal woningzoekenden is echter gestegen en dan met name die groep, die een goedkopere woning zoekt.

Voor dit jaar staan plannen op stapel voor de bouw van 29 woningwetwoningen in het plan Dorpsstraat-West. Ook wordt gedacht aan de bouw van dergelijke woningen in Lierderholt-huis en Laag-Zuthem.

* Op topdagen rijden 11.000 tot 13.000 auto's per etmaal over de Dorpsstraat. Het oversteken voor ouders, kinderen en verkeersbrigadiertjes wordt steeds moeilijker en ook de fietsers hebben het bepaald niet gemakkelijk, wanneer ze over de Dorpsstraat rijden.

Noch wethouder B.J. Snel, noch de heer Kruiswijk van Rijkswaterstaat konden echter enige toezegging doen binnen welke termijn de rijks-weg beveiligd gaat worden met een voetgangersoversteekplaats (V.O.P) met drukstoplichten. Dit ondanks het feit dat een dergelijke V.O.P op deze bewogen vergadering unaniem werd geëist door de vele tientallen belangstellenden. Felle kritiek werd geuit op het college van B. en W. dat een aanvraag voor een V.O.P. slechts telefonisch had afgedaan. Na het eveneens telefonisch gegeven negatief advies van iemand van Rijkswaterstaat had het college er zich bij neergelegd, zo bleek uit de woorden van wethouder Snel, die zich verdedigde met de uitspraak dat een nee van Rijkswaterstaat toch altijd nee blijft.

Niet alleen voor kinderen is de weg gevaarlijk, zo stelde de heer Ramaakers, inwoner van de Vloedgraven, voor de bejaarden is de weg nog veel gevaarlijker.

De heer Seine toonde begrip voor de moeilijke financiële situatie van de overheid in verband met de rondweg, die nog wel enige tijd op zich laat wachten. Daarop lanceerde hij echter het idee van de drukstoplichten.

Dat het de bevolking van Heino niet geheel duidelijk is waarom er geen rondweg en geen V.O.P. komen bevestigden twee nieuwkomers, de heren Jonathans en A. v.d. Knaap. Vooral de laatste legde het college en Rijkswaterstaat het vuur bijzonder na aan de schenen. Hij vond het een nare zaak dat een loutere eigendomskwestie van de weg de beveiliging remt. Want, zo zei hij, als de weg eigendom van de gemeente was geweest, was de V.O.P. al lang een feit geweest. Wethouder Snel zei niet begrepen te

hebben dat de gemeente ze ook op eigen kosten kan laten plaatsen.

* De christelijke gemengde zangvereniging Looft den Heer te Heino bestaat 50 jaar. Ter gelegenheid hiervan geeft de vereniging op zaterdagavond in de Ned. Herv. Kerk een jubileum-uitvoering.

Medewerking verleent het Overijssels barok koperensemble. Piet Haverkamp uit Wijhe speelt orgel. Het koor zal o.m. zingen de choral-cantate 'Erhalt uns, Herr, bei deinem Wort,' voor vierstemmig gemengd koor, twee violen, cello en basso continuo.

De uitvoering begint om 20.00 uur en de heer Dyo Wassink uit Rotterdam heeft de leiding.

* Op 1 februari 1948 trad Fenna Maatman, afkomstig uit het Twentse Lattrop bij Denekamp en nog maar net in het bezit van de aantekening wijkverpleging in dienst bij het Groene Kruis in Heino.

Zuster Maatman is wijkverpleegster in hart en nieren. Ze kreeg haar verpleegstersopleiding in het Utrechtse Diaconessenhuis, bracht de oorlogsjaren in Deventer door en keerde daarna terug naar Utrecht om er de aantekening voor wijkverpleging te behalen.

De omstandigheden waren in 1948 wel heel anders dan nu. Op de fiets (tot 1951, toen kwam er een brommer) bezocht ze de vele gezinnen in Heino. In die tijd betekende dat ook assisteren bij bevallingen en de zorg voor moeder en kind de eerste dagen. Een wijkgebouw was er toen nog niet. Het werk was toen veel meer curatief (op het verplegen van zieken thuis) gericht dan nu. De overgang naar meer preventieve taken

heeft zuster Maatman, ook gezien haar maatschappelijke belangstelling, als prettig ervaren. Toen we begonnen hadden we samen negen moeders die naar het bureau kwamen (we deden toen nog samen met het Wit-Gele Kruis). Nu heb ik er elke veertien dagen alleen al tussen de 40 en 50 van het Groene Kruis. De wijkverpleegster anno 1973 brengt heel wat meer tijd in het wijkgebouw door dan in vroeger jaren. Het aantal kilometers dat zuster Maatman jaarlijks met haar auto aflegt is dan ook niet zo heel erg groot. Die auto is een verhaal apart. Hij kwam er in 1958, op initiatief van (men zal het nauwelijks geloven) de inseminatoren van de KI-vereniging in Heino. Die reden tot dat jaar op motorfietsen, maar kregen toen een auto. 'Wij een auto, dan zuster Maatman ook een auto', zeiden ze. De auto kwam er, ondanks de zorgelijke blik waarmee de penningmeester het verzoek bekeek. De man had er redenen voor: een jaar eerder, in 1957, was het wijkgebouw aan de Marktstraat geopend, en dat betekende al een forse aanslag op de financiën van de vereniging. Het wijkgebouw is nog steeds de trots van zuster Maatman. 'Het gebouw moet het visitekaartje van de vereniging zijn.'

Vele honderden Heinoërs hebben van de gelegenheid gebruik gemaakt om wijkverpleegster F. Maatman van het Groene Kruis geluk te wensen met haar 25-jarig jubileum.

De receptie werd, behalve door vele Heinoërs, ook bezocht door afgevaardigden van het gemeentebestuur, de Prov. Overijsselse Vereniging Het Groene Kruis, artsen en het Heinoose Wit-Gele Kruis.

februari

* De heer A.H. Leuvenink, voorzitter van de woningbouwvereniging Heino-Wijhe metselde vrijdagmiddag een herinneringssteen bij een der huizen van leerlingbouwplaats 'De Hoek' in Heino. De eerste bewoners van 'de Hoek', het echtpaar A.J.H. Westerbeek, kreeg de sleutels overhandigd uit handen van loco-burgemeester B.J. Snel.

De heer Braat van Plaatselijk Belang Lierderholthuis stelde in een vergadering dat de ont-

volking en vergrijzing van Lierderholthuis nu duidelijk was begonnen. In 1970 telde Lierderholthuis 682 inwoners. Per 1 januari 1973 woonden er nog 646 mensen in dit gebied. Binnen enige maanden wil het bestuur van Plaatselijk Belang Lierderholthuis een besloten ledenvergadering houden om acties te beraamen, waarmee de verbetering en verharding van de in zeer slechte staat zijnde Lierderholtsweg kan worden geactiveerd.

* Het zuiveringsschap West-Overijssel heeft besloten om in Heino een compleet nieuwe zuiveringsinstallatie te bouwen voor het hele dorp. Niet alleen de woonhuizen, maar ook de industrie, inclusief de zuivelfabriek zullen op deze nieuwe zuiveringsinstallatie worden aangesloten.

* De gemeente Heino heeft gisteren de grens van 6.000 inwoners overschreden. Dit magische getal, waarop 4,5 jaar is gewacht, werd bereikt toen de 35-jarige assistent-accountant J.A. Hansman, Van Sonsbeeckstraat 10, gistermorgen aangifte kwam doen van de geboorte van zijn zoon Martinus Johannes (Tino), broertje van Armand(4) en Marit(3).

Mevrouw H.G. Hansman-Gorter(29) kreeg bezoek van het college van burgemeester en wethouders. Loco-burgemeester A.H. Leuwerink bood haar een spaarbankboekje op naam van haar zoon aan, met een eerste inleg van de gemeente van f.150,-.

Heino is de laatste jaren steeds sneller gegroeid. Duurde het 4,5 jaar voordat de zesduizendste kwam, de vijfduizendste (Ronnie Bosman) liet 8 jaar op zich wachten. Hij werd in 1968 geboren. De vierduizendste inwoner van

Heino werd in 1960 geboren. Het was Wilhelmina Antonia Hulsebos. Voor de drieduizendste moeten we nog veel verder teruggaan: in 1937 werd Antonia Engelina Maria Hassink (nu mevrouw Jansen) geboren.

Tweeduizend inwoners had Heino al in 1882.

maart

* Jan Diederich Offenbergh, schoenhersteller en winkelier gaat het kalmer aan doen. Het ligt in zijn bedoeling om met de schoenlapperij nog wat door te gaan maar de winkelverkoop loopt ten einde. Jan, de voornaam Diederich heeft ook voor hem een onbekende (Duitse?) herkomst van moeders kant, is nu 67 jaar en wil alleen nog wat voor zijn plezier werken.

In november zal het 75 jaar geleden zijn dat vader Bernardus Offenbergh in een vroegere diaconiewoning, die pal naast het huidige nieuwe pand stond, begon met het schoenherstellen. Alle schoenen werden rond de eeuwwisseling met de hand gemaakt, maar in de jaren '20 kwamen de fabrieksschoenen bij Offenbergh in de verkoop. De oude diaconiewoning werd in 1957 afgebroken, nadat de familie Offenbergh toen zelf een nieuw pand had gebouwd. Toen Jan in 1943, midden in de harde oorlogstijd

*Op de foto schoenmaker
Johannes Diederich Offenberg
samen met zijn vrouw
Gerritdina Brok voor hun woning
in 1972*

ging trouwen vroeg Bernardus Offenberg zich wel af of er voor twee gezinnen een redelijk bestaan was te vinden in één winkel, maar achteraf viel dat allemaal nog best mee.

Zelden heeft Jan Offenberg moeilijkheden met zijn klanten gekend. Velen uit Heino en omgeving waarden zijn correcte levenswijze en wensen hem van harte toe: 'Jan, ga nog een tijdje zo door!'

* Eén van de oudste zakenpanden van Heino heeft een andere eigenaar gekregen. Op de splitsing Zwolle-Dalfsen-Lemelerveld was vroeger een winkel en herberg van de familie de Graaf, later werd het van de familie van Olst en de laatste jaren was het van de familie Bomhof. De nieuwe eigenaar is de heer Lenferink uit Lierderholthuis, die er een grote doe-het-zelf winkel van wil maken.

april

* De Coöp. zuivelfabriek 'Heino-Krause' te Heino heeft van het zuiveringsschap West-Overijsel tot 1 januari de tijd gekregen om de fabriek aan te sluiten op het gemeentelijke rioleringsnet. Tot zolang zal men de huidige toestand gedogen, d.w.z. dat het afvalwater van de zuivel-

fabriek via de Molensloot en de Nieuwe Wetering wordt afgevoerd. De fabriek zal overigens niet voor honderd procent worden aangesloten op het gemeentelijke riolenstelsel. Een deel van het afvalwater zal men 's zomers laten verregenen; het zal via pijpleidingen naar een boerderij worden gebracht en daar over het land worden gespoten.

* De heer L.H.J. Wellenberg (K.V.P.) deed B.en W. de suggestie om aan de Brinkweg in Heino, waar de gemeente nog grond in eigendom heeft, sportvelden aan te leggen.

* Het zwembad in Heino is wat duurder geworden dan eerst was gedacht. Het bestuur heeft de gemeente daarom gevraagd opnieuw garant te willen staan voor een lening van f.30.000,- naast de f.50.000,- waarvoor de gemeente al garant stond.

* De trouwzaal in het gemeentehuis van Heino, waarin ook de gemeenteraad vergadert, krijgt een opknapbeurt. De raad wordt een krediet gevraagd van f.10.080,-.

* Gerard Blom, eigenaar van een hotel-restaurant in Heino en algemeen bekend als een wielersportman in hart en nieren opende 19 april

naast zijn hotel-restaurant een slijterij. Vele sportliefhebbers, met name uit de wielersport, kwamen de familie Blom feliciteren met de opening van de nieuwe slijterij.

mei

* Mr. W. Enklaar, burgemeester van Holten, is in verband met de ziekte van burgemeester J.G.F. Verheyden m.i.v. 1 juni a.s. door de commissaris der Koningin van Overijssel benoemd tot waarnemend burgemeester van Heino voor de verdere duur van de ziekte van de heer Verheyden. De heer Enklaar wordt op 28 mei door de commissaris beëdigd in het provinciehuis.

* Drs. H.W. Obbink, geboren in 1929 te Geldermalsen en sinds 1965 werkzaam als predikant bij de Hervormde Gemeente te Heino is aan de Utrechtse universiteit gepromoveerd tot doctor in de Godgeleerdheid op het proefschrift getiteld: 'David Friedrich Strauss, in Nederlandse reacties op zijn theologie in de negentiende eeuw'. Promotor was prof. dr. G.P. van Itterzon.

* De coöperatieve Landbouwvereniging in Heino heeft gisteren haar 60-jarig bestaan gevierd. In het kader van dit jubileum, waar overigens geen grote ruchtbaarheid aan is gegeven, zullen de bestuursleden alle leden bezoeken en hun een zilveren suikerschip (die overigens een verkleinde uitgave van een meelschip blijkt te zijn) overhandigen, vergezeld van een gedicht, dat speciaal voor deze gelegenheid is geschreven door de 86-jarige Clinge Doorenbos.

Het eerste zilveren schepje werd woensdag uitgereikt door voorzitter B.H. Hietberg en directeur J.A. Verhoeff aan de enige nog in leven zijnde oprichter, de 93-jarige T.C. Horstman.

* Snel ingrijpen van het zuiveringsschap West-Overijssel en het waterschap Salland heeft voorkomen dat in de nacht van woensdag op donderdag duizenden vissen in de Nieuwe Wetering bij Laag-Zuthem (gem. Heino) zouden zijn omgekomen door zuurstofgebrek. Nog

juist op tijd voor grote hoeveelheden paling en snoek, maar helaas te laat voor enkele honderden voorns en brasems, kon de doorlaat naast het gemaal in de wetering worden opengedraaid, waardoor de vis kon ontsnappen naar het kanaal Zwolle-Almelo.

De oorzaak van het plotseling afgenomen zuurstofpeil in de Nieuwe Wetering is niet bekend.

juni

* Na twintig jaar wordt er opnieuw in Heino een middenstandsbeurs gehouden, de 'Eén in één'. De middenstand beschikte vroeger nog niet over nieuwe panden. Men zat in oude winkeltjes, soms in schuurtjes. Er bestond toen echt behoefte om de mensen eens te laten zien wat er allemaal te koop was in Heino.

De initiatiefnemers gemeenteontvanger B.J. Blom, winkelier R. van Wifferen sr. en accountant W.H.J. Vlierhuis wilden eens aftasten in hoeverre die behoefte inderdaad bestond. Het resultaat was verbluffend: binnen 24 uur had men rond de veertig aanmeldingen voor de beurs binnen. De beurstent werd opgericht aan de Paalweg. En het bezoek aan die eerste 'Eén in één' in 1952 was overstelpend. Duizenden uit Heino en wijde omgeving kwamen naar deze grote beurs.

In 1953 werd hij aan de Stationsweg gehouden en deze was nog groter dan in 1952. Ruim 70 zakenmensen uit Heino hadden zich aange-

Tijdens de beurs genoten de kinderen van de revue 'Hocus Pocus'

meld en opnieuw was er weer veel belangstelling voor deze beurs. Niemand bevroedde toen nog dat in 1953 de grootste, maar tevens de laatste 'Eén in één'-beurs gehouden was. De initiatiefnemers, die persoonlijk weinig belang hadden bij de beurs, zagen met lede ogen aan dat de middenstand van Heino alles aan hen overliet. Op de eindvergadering na het tweede jaar verscheen één middenstander en dat gaf deze initiatiefnemers de overtuiging om er dan maar mee op te houden.

juli

* De omleiding rond Heino is zonder meer urgent, want de toelaatbare verkeersintensiteit op de rijksweg in het dorp wordt ver overschreden. Volgens de berekeningen mag deze weg in de kom van het dorp (waarbij rekening wordt gehouden met alle soorten hindernissen) slechts rond de 300 personenwagens per uur verwerken. De telling van het verkeer in 1972 gaf aan dat op de Zwolseweg Heino-Zwolle per dag 11.977 auto's voorbijkomen, terwijl het piek uur tussen vijf en zes uur 's avonds laat zien dat er in dat uur 1047 auto's passeren. Het idee van het gemeentebestuur van Heino, de omleiding zuid-westelijk om Heino te leggen is door de provincie niet enthousiast ontvangen en zal ook weinig kans maken.

augustus

* Het nieuwe zwembad De Tippe in Heino heeft zaterdag de 75.000ste bezoeker verwelkomt. Het was mevrouw Schokker-Koedijk uit de Van Sonsbeeckstraat. Namens het bestuur van de Stichting Zwembad werd haar door de voorzitter de heer J.M. Seine een gratis zwemabonnement voor 1974 voor het hele gezin aangeboden. Ook kreeg mevrouw Schokker nog een prachtig boekje bloemen. Het blijkt wel dat het zwembad in Heino in een grote behoefte voorziet!

* Het kinderoord 'De Schaarshoek' in Heino ontvangt nu voor de 10e keer ongeveer 600 kin-

deren uit Braunschweig. Dit weekend krijgen hun ouders de gelegenheid een kijkje te komen nemen.

* In het ziekenhuis De Weezenlanden te Zwolle is woensdagmiddag pater Kappert uit Heino overleden. Hij is 63 jaar geworden. Pater Kappert is missionaris geweest op Borneo. Wegens ziekte moest hij terugkeren naar Nederland. Hij is onder meer kapelaan geweest in Amsterdam. In 1969 is hij in Heino teruggekommen en heeft eind 1969 het rectoraat van het bejaardencentrum De Vloedgraven aanvaard.

* De voetbalvereniging te Heino heeft zaterdag onder grote belangstelling haar nieuwe kantine in gebruik genomen. Dat gebeurde nadat voorzitter J.W. van Marle van de KNVB afd. Zwolle de officiële opening had verricht. Hij kreeg de sleutel van de kantine aangeboden door een zoontje van de familie Van Emmen.

* Al enige tijd geleden zijn Bertha ten Klooster en Marry Zieleman in Heino begonnen met een particuliere kindercrèche. Elke dag worden regelmatig zo'n 4-8 kinderen gebracht van moeders die werken, hetzij in of buitenshuis, of een dagje uit willen.

Het college van B. en W. heeft gezegd zoonodig medewerking te willen verlenen en zal met belangstelling de ontwikkeling van deze eerste crèche in Heino volgen.

De kinderen kunnen 's morgens om 8 uur aan de Dolderstraat 9 gebracht worden en 's avonds om 5 uur weer worden opgehaald. De kosten zijn f.7,50 per dag en f.4,- voor een halve dag. Zonodig is er ook nog een mogelijkheid om kinderen tussen de middag en na schooltijd op te vangen. Gezien het aantal kinderen dat steeds gebracht wordt blijkt deze eerste crèche in Heino in een behoefte te voorzien.

september

* De R.K. kleuterschool in Heino heeft dinsdag 25 september haar zilveren jubileumfeest gevierd. 's Morgens werden de kleuters op boerenwagens door het dorp gereden, waarna ze op school aan verschillende spelletjes konden meedoen. 's Middags konden ze naar een film kijken en verkleed aan een optocht meedoen. Tussen vijf en zes uur konden belangstellenden een kijkje op school komen nemen.

* Café-restaurant Oortwijn in Heino heeft zijn bedrijf aanzienlijk uitgebreid. Men beschikt nu over drie zaalruimten die tot één grote ruimte van dertig bij acht meter kunnen worden samengevoegd. De zaal kan dan aan zo'n 250 personen een plaats bieden. Veel familieleden en belangstellenden kwamen de familie Oortwijn gelukwensen.

* Binnenkort zal de Heinose gemeentevolière zijn naam 'Zang en Fleur' weer kunnen rechtvaardigen. Ben Offenbergh heeft aan de oproep van het gemeenteraadslid de heer J. de Haan gehoor gegeven en wordt de beheerder van de gemeentevolière.

De volière is verdeeld in twee gedeelten. In het ene gedeelte zullen een paar neusbeertjes (een soort wasbeertjes) komen en enkele grote parkieten. Het tweede gedeelte van de volière is bestemd voor enkele tropische vogeltjes.

* De bevolking van Heino heeft de septemberfeesten met veel enthousiasme gevierd. In prachtige klederdrachten stonden Heinose vrouwen op de eiermarkt om zo veel mogelijk eieren te verkopen. En in gebouw Vrede werd

de traditionele boeldag gehouden. De opbrengst was dit jaar voor de handbalvereniging. Ook op de kermis aan de Marktstraat was het een drukte van belang. Zaterdagmorgen wordt er een optocht gehouden, zaterdagmiddag een concours en zaterdagavond is er een oriënteringsrit voor motorrijtuigen. En het feest zou niet compleet zijn zonder een optreden van de internationaal vermaarde volksdansgroep 'De Schaarshoek'. Zij vermaakte het publiek, dat in groten getale hier naar toe was gekomen, met nationale en internationale volksdansen.

oktober

* Burgemeester J.G.F. Verheyden van Heino heeft een verzoek ingediend om met vervroegd pensioen te mogen gaan. Hij heeft deze stap om gezondheidsredenen genomen. Burgemeester Verheyden is 18 januari 1913 geboren. Hij was, voordat hij in Heino kwam, waarnemend secretaris van de gemeente Montfoort bij Utrecht. 1 april 1959 werd hij benoemd tot burgemeester van Heino. In maart 1972 werd hij vrij ernstig ziek. In januari 1973 kon hij weer aan het werk maar helaas, in maart daaropvolgend moest hij wéér vanwege zijn ziekte het werk neerleggen.

* Zaterdag hebben de ouders en kinderen van Lierderholthuis afscheid genomen van de heer A.G.B. Spit, die hier meer dan dertig jaar hoofdonderwijzer is geweest. Velen kwamen de scheidende hoofdonderwijzer de hand drukken. De heer Spit wordt 65 jaar en gaat met pensioen. Hij is geboren in Oldenzaal en werkte, voordat hij in Lierderholthuis kwam, in Overdinkel, Haaksbergen, Egmond en Heino. In Lierderholthuis was hij jaren actief voor de school- en volksfeesten. Ook was hij in Heino een aantal jaren voorzitter van de K.V.P. In 1966 is hij gehuldigd in verband met zijn zilveren jubileum als hoofdonderwijzer. Het was zaterdag dan ook een heel gezellige dag!

* In de parochiekerk van Maria ten Hemelopneming te Heino heeft pater Jan Kortstee zondagmorgen zijn eerste plechtige H. Mis opgedra-

gen. Deze plechtigheid trok enorm veel belangstellenden. Het Heino's gemengd koor onder leiding van de heer H. van Dam zong de Bonaventura-mis.

Pater Jan Kortstee, die gezinspastor wordt in Kerkdriel, werd in café Centraal overladen met gelukwensen en geschenken.

november

* De manufacturenzaak van de heer G.J. Geertman aan de Canadastraat in Heino bestaat volgende week 100 jaar. Honderd jaar lang heeft de familie dan een stempel gedrukt op het wel en wee van de zaak.

* Jan Willem Lammersen zal vrijdag 23 november, een dag nadat hij 65 jaar is geworden, een afscheidsreceptie geven aan die boeren, bij wie hij de laatste jaren trouw de melkmonsters nam.

Ongetwijfeld zullen veel veehouders vrijdag van hun bijzonder eenvoudige, maar zeer ambitieuze monsternemer, afscheid komen nemen.

* De mededeling van waarnemend burgemeester mr. W.H. Enklaar van Heino, dat bomenchirurg Copijn ongeveer tienduizend gulden boven de begroting was uitgegaan voor het opknappen van de negen bomen rond de Nederlandse Hervormde kerk bracht dinsdagavond verwarring onder de raadsleden. Er werd een extra krediet gevraagd van f.7.056,45

voor dit werk, dat in totaal f.17.009,25 heeft gekost. PvdA-raadslid D.G. Groeneveld stelde voor om tussen de oude bomen maar vast jonge boompjes te planten, opdat de kerk niet zonder groen zal komen als in de toekomst de huidige bomen alsnog het leven laten.

* In de kern van Heino zijn vrijdagmiddag twee verkeersinstallaties geplaatst boven de rijksweg Zwolle- Almelo. De verkeerslichten zijn geplaatst ten behoeve van de voetgangers. Zoals bekend is men al geruime tijd bezig in Heino een oplossing te zoeken voor het probleem dat de rijksweg, die dwars door de kern leidt, oplevert voor de voetgangers. Omdat de aanleg van de rondweg nog lang op zich kan laten wachten, besloot het gemeentebestuur om de verkeerslichten te plaatsen.

december

* Nog voordat de nieuwe tweeklassige school van de Vereniging voor Christelijk Schoolonderwijs in Heino vrijdag officieel in gebruik werd genomen, heeft het bestuur van deze vereniging al een aanvraag ingediend om uitbreiding van de nieuwe school. Dat vertelde de voorzitter van de vereniging B.J. Lindeboom vrijdagavond bij de officiële ingebruikneming van de nieuwe lokalen in een bijeenkomst in gebouw Vrede ten aanhoren van het gemeentebestuur, de schoolinspectie en vertegenwoordigers van de Heinose scholen. Bovendien waren de ouders van leerlingen van de christelijke school aanwezig. Oud-schoolhoofd Hendriks onthulde de nieuwe naam van de school: 'De gouden emmer'. Dit is de naam van een bedrijf, dat destijds was gevestigd aan een weggetje dat toegang gaf tot de Brink, het huidige Dorpsstraat-West. Schoolhoofd Bennemeer vertaalde de naam op deze manier: 'De kinderen met hun lege emmertjes kunnen putten bij de bron; deze nieuwe school. Deze bron kan hen brengen tot Jezus, maar de bron biedt bovendien stof tot vorming'.

* Ter gelegenheid van het veertigjarig jubileum van de heer H. Blom als lid van het kerkkoor

werd zaterdag een Heilige Mis uit dankbaarheid opgedragen, waarna een receptie volgde. Tijdens de mis zong het kerkkoor de Bonaventura-mis, die onder leiding stond van de heer Van Dam.

Tijdens de receptie, aangeboden door het kerkbestuur, memoreerde de heer G.M. Nijboer, voorzitter van het jeugdkerkkoor, verschillende humoristische herinneringen aan het adres van de jubilaris, onder andere dat men hem ook wel 'de fluitende bakker' noemde. 'Zelfs in november floot u het welbekende Marialied: 'Gekomen is de lieve mei'. Namens het hele kerkkoor bood hij de jubilaris een zilveren kandelaar met kaars aan. Tevens werd de jubilaris tot erelid van het koor benoemd. Mevrouw Blom kreeg bloemen aangeboden.

* Inplaats van de traditionele nieuwjaarsrede van burgemeester J.F.G. Verheyden van Heino kreeg de raad tot slot van de begrotingsvergadering een oudejaarsrede van waarnemend burgemeester mr. Enklaar.

Wat betreft de begroting voor 1974, vond de burgemeester dat schraalhans keukenmeester wordt in Heino. Begrijpelijk vond hij de beslissing van burgemeester Verheyden om vanwege zijn ziekte ontslag aan te vragen. Woorden van dank had hij voor burgemeester Verheijden voor wat hij in de afgelopen jaren voor Heino had gedaan.

Bestuur en redactie van

OMHEINING

*wensen alle lezers fijne Kerstdagen en een
voorspoedig 1994*

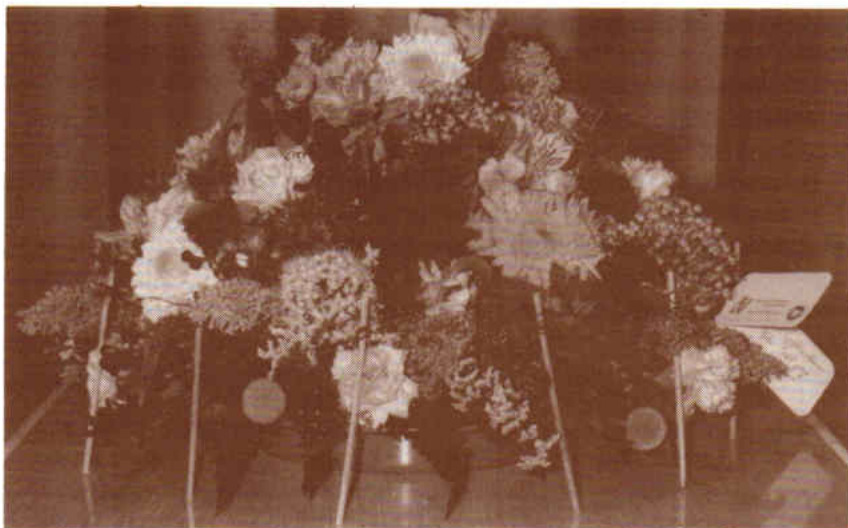

VAN DE BESTUURSTAFEL

- Op 28 september werd het 12½-jarig bestaan van de vereniging gevierd met een bijeenkomst in café-restaurant "Marktzicht".

Het duo Hanneke Hiddink en Ben Schreurs uit Diepenheim bracht een avondvullend programma met allerlei liedjes in de streektaal. Het was een gezellige en geslaagde avond, waarbij 204 personen aanwezig waren.

Ter gelegenheid van het jubileum bood de heer G.C.A. van der Vechte, Brinkweg 15-17, het bestuur een bloemstuk aan in dezelfde vorm als de biedermeier tijdens Heino's 750-jarig bestaan, de grootste ter wereld. Nu had hij heel toepasselijk de biedermeier een omtrek van 125 cm en een omheining gegeven.

- Mevrouw Aranka Meijerink van het Provinciaal Overijssels Museum hield op 8 november een lezing over bijgeloof. Ruim 100 leden woonden de lezing bij.
- In verband met de vele schenkingen is het lokaal in de verenigingsruimte "'n Heerd" weer opnieuw ingericht, zodat alle voorwerpen toch overzichtelijk blijven opgesteld.
- Met het oog op een mogelijke huisvesting van de vereniging in de voormalige malerij van Heleco, bracht het bestuur op 23 oktober een bezoek aan het Informatiecentrum "Berkeldal" en aan het Brandweer- en Stormrampmuseum in Borculo. In het gebouw waar het Brandweer- en Stormrampmuseum is gehuisvest, bevindt zich eveneens de VVV.
- Vanaf 2 oktober 1993 is het Rijksarchief in Overijssel, gevestigd Eikenstraat 20 te Zwolle, ook op zaterdag voor het publiek geopend. De openingstijden zijn van 10.00 uur 's ochtends tot 16.00 uur 's middags. Op zaterdag wordt dezelfde service geboden als op doordeweekse dagen. In de zomermaanden juni, juli en augustus is er geen zaterdagopenstelling.

SCHENKINGEN

- * Van de heer W. Arends, Kruzebrink 102, een ingelijste foto, een asbak van de Coöp. Landbouwvereniging "Heino", een wandtegeltje van de Hervormde Vrouwen Dienst 1958-1983, een miniatuur pijpenrekje van Delfts blauw, kranteknipsels, het boek "De Pruus komt" en diverse andere boekwerkjes.
- * Van mevrouw E.G. Bieleman-Horselenberg, de Wredestraat 1, zangstukken van de zangvereniging "Advendo", boekjes van deelname aan diverse zangconcoursen uit de periode 1939-1950, een scheerriem en kranteknipsels.
- * Van de heer D.A. Bos te Elburg vijf foto's van een brand in 1967 bij de heer E. Slotman aan de Zuthemerweg.
- * Van de heer J. Brilman, Twentseweg 17a, een kinderstoel en een onderdeel van een paardetuig.
- * Van mevrouw Dekker, Eikenlaan 8, een Lochemse Courant van 7 april 1894
- * Van de heer M.J. Fokker, Canadastraat 49, een worsthoortje.
- * Van de heer H. Lozeman, Klompstraat 6, een schilshop en een dissel.
- * Van mevrouw Penninkhof, de Haarstraat 17, een beschermdoosje voor een zakhorloge.
- * Van pastoor F.W. Roeloffzen, Lierderholthuisweg 25, een levensbeschrijving van pastoor Van Santen.
- * Van wijlen mevrouw Z.M. Spijkerman-Vorrink, Nieuwe Deventerweg 69, Zwolle, boeken voor de bibliotheek, familie-advertenties, rouw- en trouwbrieven, kerkklokken uit vroeger jaren, ouderwetse onderrokken, fotolijstjes, turmaczijtjes, puzzeltjes, werkboekjes van G. Vorrink, een panoramadoos, een geldkistje en een verzameling foto's.
- * Van de heer H.A.J. Vlierhuis, Dorpsstraat 27 een letterdoek uit 1900 en een noassak.
- * Van wijlen mevrouw W.M.J. Vrolijk, Vlaminckhorstweg 9, foto's ter reproductie en een verzameling kranteknipsels.

Alle gevers weer onze hartelijke dank.